

Diplomová práce

Program pro vybrané obtížné učivo českého jazyka na 1. stupni základní školy

Studijní program:

M7503 Učitelství pro základní školy

Studijní obor:

Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Autor práce:

Gabriela Bošová

Vedoucí práce:

PhDr. Jana Johnová, Ph.D.

Katedra primárního vzdělávání

Liberec 2023

Zadání diplomové práce

Program pro vybrané obtížné učivo českého jazyka na 1. stupni základní školy

<i>Jméno a příjmení:</i>	Gabriela Bošová
<i>Osobní číslo:</i>	P17000090
<i>Studijní program:</i>	M7503 Učitelství pro základní školy
<i>Studijní obor:</i>	Učitelství pro 1. stupeň základní školy
<i>Zadávací katedra:</i>	Katedra primárního vzdělávání
<i>Akademický rok:</i>	2020/2021

Zásady pro vypracování:

Cíl: Na základě výsledků ankety zadané učitelům 1. stupně základních škol připravit program k upevnění vybraného obtížného učiva v českém jazyce.

Požadavky:

- Studium odborné literatury k tématu.
- Zjištění obtížného učiva v českém jazyce pro žáky 1. stupně deklarovaného jejich učiteli.
- Vytvoření programu pro osvojení obtížného učiva.
- Ověření vytvořeného programu v praxi.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

Jazyk práce:

tištěná/elektronická

Čeština

Seznam odborné literatury:

SKUTIL, Martin. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.

MARTINCOVÁ, Olga. *Pravidla českého pravopisu*. Praha: Pansofia, 1993. ISBN 80-901 373-6-9

DOLEŽALOVÁ, Alena Bára a Jaromíra KVAČKOVÁ. *Český jazyk 4*. Čtvrté vydání. Brno: Nová škola, 2017. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-906-7.

KVAČKOVÁ, Jaromíra a Kateřina KVAČKOVÁ. *Vyjmenovaná slova od B po Z: doplňovací a hravá cvičení pro 4. ročník*. 4. vyd. Ilustroval Alena BAISOVÁ. Brno: Nová škola, 2011. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-364-5.

STANĚK, Martin. *Vyjmenovaná slova a slova příbuzná*. Praha: V lavici, 2019. ISBN 978-80-88368-16-8.

Vedoucí práce:

PhDr. Jana Johnová, Ph.D.

Katedra primárního vzdělávání

Datum zadání práce:

12. listopadu 2020

Předpokládaný termín odevzdání: 1. dubna 2022

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

PhDr. Jana Johnová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 25. listopadu 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má diplomová práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí mé diplomové práce paní doktorce Janě Johnové za vedení, zájem, rady a připomínky, trpělivost, podporu a čas věnovaný této práci. Dále bych chtěla poděkovat všem pedagogům, díky kterým bylo možné uskutečnit ověření vytvořeného programu v praxi.

Anotace

Magisterská diplomová práce, která nese název „Program pro vybrané obtížné učivo českého jazyka na 1. stupni základní školy“ je zaměřena na jazykovou oblast českého jazyka v 1. a 2. období na 1. stupni.

V teoretické části se práce zabývá tematickými celky, které směřují k naplnění očekávaných výstupů dle rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání.

Praktická část je zaměřena na dotazníkové šetření vedoucí k deklarování obtížného učiva. Dále pak na vytvoření a ověření programu, který bude sloužit jako didaktická pomůcka pro pedagogy, studenty učitelství, žáky i rodiče.

Klíčová slova

RVP ZV – český jazyk na 1. stupni – jazyková výchova – učivo českého jazyka – didaktické metody – didaktické pomůcky – publikace – dotazníkové šetření – vyjmenovaná slova – slovník vyjmenovaných a příbuzných slov – obrazový materiál – strukturovaný rozhovor

Annotation

The master's diploma thesis, which is entitled „Program for selected difficult subjects of the Czech language in the 1st grade of elementary school“ deals with the teaching of the language area of the Czech language in the 1st and 2nd periods of the 1st grade.

In the theoretical part, the work deals with thematic units that aim to fulfill the expected outputs according to the Framework educational program for basic education.

The practical part is focused on a questionnaire survey leading to the declaration of difficult subjects. Furthermore, to create and verify a program that will serve as a didactic aid for teachers, students of teaching, pupils and parents.

Keywords

RVP ZV – Czech language at the 1st level – language education – Czech language curriculum – didactics methods – didactics aids – publication – survey – enumerated words – dictionary of enumerated words – image material – structured interview

Obsah

Úvod.....	1
1 Český jazyk na 1. stupni základní školy.....	2
1.1 Učivo českého jazyka na prvním stupni.....	2
1.2 Jazyková výchova – 1. období 1. stupně.....	3
1.2.1 Učivo 2. ročníku.....	4
1.2.2 Učivo 3. ročníku.....	5
1.3 Jazyková výchova – 2. období 1. stupně.....	7
1.3.1 Učivo 4. ročníku.....	7
1.3.2 Učivo 5. ročníku.....	9
2 Vyjmenovaná slova.....	13
2.1 Pravopisná pravidla obojetných souhlásek.....	13
2.1.1 Tvoření příbuzných slov.....	13
2.1.2 Vyjmenovaná a příbuzná slova po jednotlivých obojetných souhláskách.....	14
2.2 Didaktické pomůcky.....	18
2.3 Vyučovací metody.....	24
2.4 Činnosti a hry vhodné pro osvojení učiva vyjmenovaných slov.....	25
2.4.1 Tvořivé činnosti.....	26
2.4.2 Dramatické hry.....	27
2.4.3 Lingvistické hry a aktivity.....	27
2.5 Proces osvojování učiva vyjmenovaných slov.....	30
3 Cíle a výzkumné otázky.....	33
3.1 Cíle.....	33
3.2 Výzkumné otázky.....	33
4 Metodologie šetření.....	34
4.1 Výzkumné metody.....	34
4.1.1 Dotazník.....	34
4.1.2 Strukturovaný rozhovor (interview).....	36
4.2 Průběh šetření.....	38
4.3 Charakteristika výzkumných souborů.....	39
5 Výsledky.....	40
5.1 Výsledky dotazníkového šetření.....	40
5.2 Výsledky ověření programu.....	42
6 Slovníček pro chytrý jazýček.....	46
Závěr.....	135

Seznam obrázků

Obrázek 1 Logico piccolo tabulka a ukázky zadání.....	19
Obrázek 2 Český jazyk 3, duhová řada – učebnice a pracovní sešity	21
Obrázek 3 Rozšiřující materiály.....	21
Obrázek 4 Hravá čeština – učebnice a pracovní sešit	22
Obrázek 5 Materiály k procvičování	22
Obrázek 6 Vyjmenovaná čtení	22
Obrázek 7 ALTER – učebnice a pracovní sešity	23
Obrázek 8 Doplnující publikace.....	23
Obrázek 9 – Výsledky otázky č. 4.....	40
Obrázek 10 – Výsledky otázky č. 5.....	41

Seznam tabulek

Tabulka 1 Charakteristika respondentů.....	39
Tabulka 2 Vyzkoušené aktivity.....	44

Seznam použitých zkratk

Aj. – a jiné

Apod. – a podobně

Atd – a tak dále

CD – compact (kompaktní) disk

IT – interaktivní tabule

Např. – například

PDF – portable document format

RVP ZV – rámcový vzdělávací program základního vzdělávání

s. r. o – společnost s ručením omezeným

ŠVP – školní vzdělávací program

ZŠ – základní škola

Úvod

V současné době se objevuje velké množství žáků, pro které je osvojení učiva českého jazyka v 1. a 2. období 1. stupně základních škol velmi obtížné. Důvodem je množství pravidel, ze kterých se český jazyk skládá. Současný životní styl, rozvoj technologií a velké množství podmětů mohou být ve výuce nápomocné, na druhou stranu mohou znamenat pro pedagogy náročnost v oblasti motivace žáků. Je tedy otázkou, jak výuku českého jazyka této době přizpůsobit, jaké pomůcky, metody a formy výuky použít, aby si žáci učivo co nejlépe osvojili a výuka pro ně zůstala atraktivní.

Diplomová práce se zabývá problematikou jazykové oblasti předmětu českého jazyka na 1. stupni základní školy. Hlavním úkolem je studium učiva jednotlivých ročníků na 1. stupni a na základě šetření vytvoření programu, který bude úměrný věku a schopnostem žáků a pomůže jim, současným i budoucím pedagogům a rodinným příslušníkům s upevněním deklarovaného obtížného učiva.

Teoretická část práce se zabývá rozborem učiva jednotlivých ročníků. Zaměřuje se na obsah, jeho obtížnost, zajímavé metody, hry a činnosti vhodné pro osvojení jazykových dovedností žáky. Vychází z očekávaných výstupů stanovených *Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání* (dále jen RVP ZV), dále pak ze *Školního vzdělávacího programu* (dále jen ŠVP) rozpracovaného na učební osnovy v jednotlivých ročnících na 1. stupni.

Praktická část se věnuje dotazníkovému šetření mezi pedagogy na 1. stupni základních škol, díky kterému je vyšetřeno, jaké učivo českého jazyka je z hlediska osvojení žáky na 1. stupni nejobtížnější. Pro deklarované učivo je vytvořen program, který žákům usnadní osvojení učiva. V samém závěru proběhne ověření vytvořeného programu samotnými pedagogy na 1. stupni základních škol.

Tato práce a to především její praktická část by měla být nápomocna žákům, studentům učitelství na 1. stupeň, pedagogům, ale také rodičům, aby usnadnila osvojení daného učiva žáky.

1 Český jazyk na 1. stupni základní školy

Český jazyk patří mezi základní vyučovací předměty. Hlavním cílem tohoto předmětu je rozvoj komunikačních schopností žáka tak, aby uvědoměle užíval jazykové prostředky při komunikaci. Jeho soustavná výuka začíná v předškolním vzdělávání a pokračuje napříč všemi stupni a druhy škol. Český jazyk je pro většinu žáků i pedagogů jedním z nejobtížnějších předmětů na základní škole. Pravopis českého jazyka obsahuje velké množství pravidel, která si žáci osvojují a učí se je aplikovat ať už v mluveném nebo psaném projevu. Pro pedagogy je stěžejním dokumentem RVP ZV. Nejdůležitější částí jsou očekávané výstupy, které jsou závazné pro všechny pedagogy. Z tohoto dokumentu si každá základní škola tvoří vlastní ŠVP. V rámci jednotlivých ročníků si pak pedagogové dle ŠVP tvoří učební osnovy, podle kterých provází žáky osvojováním jednotlivých pravidel českého jazyka na 1. i 2. stupni. (Čechov, Styblík, 1998, s. 5–10)

1.1 Učivo českého jazyka na prvním stupni

Učivo českého jazyka na 1. stupni spadá dle RVP ZV do oblasti jazyka a jazykové komunikace. Základním cílem této oblasti je podpora rozvoje komunikačních schopností u žáků tak, aby byli schopni vnímat a komunikovat ve svém aktuálním i budoucím životě. Dovednosti, které žák získá v této oblasti, jsou základním prvkem pro osvojení znalostí a dovedností i v oblastech dalších.

Celá oblast je dále dělena na 3 části:

a) Komunikační a slohová výchova

- V této oblasti se žáci učí vnímat, analyzovat a také tvořit různá sdělení ať už v písemné či mluvené podobě. Do této oblasti také spadá čtení s porozuměním, které je základem čtenářské gramotnosti.

b) Jazyková výchova

- Oblast jazykové výchovy obsahuje vědomosti a dovednosti, které vedou žáky k osvojení spisovné podoby českého jazyka. Prohlubují se zde jejich znalosti pravopisu a jeho pravidel.

c) Literární výchova

- Literární výchova vede žáky k rozpoznání různých literárních druhů a jejich znaků. Učí žáky vnímat autorův záměr a vytvářet si vlastní názory na přečtený text nebo vlastní text vytvářet.

Důležitou součástí RVP ZV jsou očekávané výstupy, které určují, co mají žáci v jednotlivých obdobích studia na základní škole zvládat v rámci daných vyučovacích předmětů. Na 1. stupni se rozlišují dvě období. První období nám udává, co by měl žák zvládat na konci 3. ročníku, druhé období určuje míru znalostí a dovedností na konci 5. ročníku. (RVP ZV, 2021, s.16–20. Dostupné z www.edu.cz)

Práce je dále zaměřena na jazykovou výchovu, která obsahuje osvojování spisovné podoby jazyka včetně forem, jazykových jevů, třídění a pravopisu.

1.2 Jazyková výchova – 1. období 1. stupně

Z hlediska očekávaných výstupů žáci v oblasti jazykové výchovy na konci 1. období rozlišují zvukovou a grafickou podobu slova, člení slova na hlásky, dokážou také odlišit dlouhé a krátké samohlásky. Žáci zvládají porovnávat významy slov, zvláště slov opačného významu a slov významem souřadných, nadřazených a podřazených. V textu vyhledají slova příbuzná, porovnávají a třídí slova podle významu. Žáci také rozlišují jednotlivé slovní druhy v základním tvaru. V mluveném projevu žáci užívají správné gramatické tvary podstatných jmen, přídavných jmen a sloves a spojují věty do jednodušších souvětí. Žáci odůvodňují a píší správně: i/y po tvrdých, měkkých a obojetných souhláskách. Používají velká písmena na začátku věty a v typických případech vlastních jmen osob, zvířat a místních pojmenování.

V rámci 1. období je učivo českého jazyka rozděleno do třech ročníků. Žáci se nejprve seznamují s grafickou podobou jazyka, postupně si pak osvojují jednotlivá pravidla, která odpovídají výše uvedeným očekávaným výstupům. Primárním cílem je schopnost žáků používat psanou i mluvenou formu jazyka v jeho spisovné podobě. (RVP ZV, 2021, s.16–20. Dostupné z www.edu.cz)

Obsahem následujících podkapitol je učivo, které bylo obsahem šetření mezi pedagogy 1. stupně. Jde o výběr obtížnějších témat, která mohou žákům činit při osvojování obtíže. Rozvržení učiva do ročníků se může v rámci jednotlivých škol lišit. Tato práce je inspirována rozvržením dle učebních materiálů nakladatelství Nová škola, s.r.o.

1.2.1 Učivo 2. ročníku

Ve druhém ročníku základní školy žáci nejprve opakuji znalosti získané v předešlém ročníku. Na to úzce navazuje znalost abecedy a práce s ní. Dále se žáci seznamují s větami a jejich druhy. Měli by také zvládnout pojmy: slova protikladná, souznačná, nadřazená, podřazená, souřadná, mnohoznačná nebo slova citově zabarvená. Dalším učivem je psaní u/ú/ů, rozdíl mezi samohláskami a souhláskami, tvrdé a měkké souhlásky, párové hlásky a také slova se skupinami dě, tě, ně a bě, pě, vě, mě. Jedná se o rozsáhlá témata a mnohá z nich mohou být pro žáky obtížná. (Konůpková, Marková, 2017, s. 4-112)

Diakritická znaménka v českém jazyce

Jedná se o grafické znaky, které jsou umístěné v okolí písmene. Nejčastěji se objevují nad písmeny, jindy také těsně vedle nich. Ve většině případů znaménka působí změnu ve výslovnosti. To neplatí u tečky nad j a i, zde jsou pouze prvkem grafické podoby písmene. V českém jazyce se rozlišují čtyři druhy znamének:

- tečka (*i, j*),
- čárka (*á, é, í, ó, ú, ý*),
- kroužek (*ů*),
- háček (*d', t', ň, ž, š, č, ř, ě*).

(Melichar, Styblík, 2009, s. 40–41)

Druhy vět

V řeči se odlišují jednotlivé druhy vět pomocí intonace (změna výšky hlasu). V psané podobě je označován začátek každé věty velkým písmenem a konec podle druhu věty buďto tečkou, vykřičníkem nebo otazníkem. Podle komunikační funkce jsou v českém jazyce rozlišeny čtyři druhy vět:

- věty oznamovací (slouží k oznámení a končí tečkou)
- věty rozkazovací (přikazují a končí vykřičníkem nebo tečkou)
- věty tázací (zjišťují informace, končí otazníkem)
- věty přací (vyjadřují přání a končí tečkou nebo vykřičníkem).

(Konůpková, Marková, 2017, s. 23–28)

Tvrdé a měkké souhlásky

Toto učivo je pravopisnou součástí českého jazyka. Pravopis je předmětem dohody o způsobu psaní, která obsahuje jistá pravidla. Pravidla nejsou fixní, během let se stále upravují a mění. Pravopisná pravidla českého jazyka rozdělují souhlásky na tři základní skupiny:

- tvrdé (*h, ch, k, r, d, t, n*)
- měkké (*ž, š, č, ř, c, j, d', t', ň*)
- obojetné (*b, f, l, m, p, s, v, z*)

Skupiny jsou rozděleny podle pravopisu y/i. V obou skupinách existují výjimky, které se k nám dostaly díky přejatým slovům z jiných jazyků (*historie, hitparáda, orchidej, architekt, kino, kiwi, triko, princ, turistika, experiment, mandarinka, Kristus, Británie, Marie, medicína, dinosaurus, tradice, diktát, lokomotiva, cylindr, cyklista, encyklopedie, cynik, Cyril, cysta, cytoplasma aj.*) (Šaur V., 2004, s. 147)

Slova se skupinami „dě, tě, ně, pě“

Řadí se sem slova se slabikami **dě**, **tě**, **ně** a **pě**. Ať už na začátku nebo uprostřed slov se vždy objevují v podobě **dě** (děti, padělek), **tě** (tělo, potěšení), **ně** (něco, ponětí), **pě** (pěnkava, prozpěvovat). (Šaur V., 2004, s. 152)

1.2.2 Učivo 3. ročníku

V rámci 3. ročníku se předchozí znalosti rozšiřují o učivo slov vyjmenovaných a příbuzných dále pak o základní přehled slovních druhů. Žáci se také začnou seznamovat s tvaroslovím podstatných jmen a sloves a poznají pojmy věta jednoduchá a souvětí. Témat zde není mnoho, ale obsahují komplexní pravidla, která mohou žáků komplikovat zvládnutí učiva.

Slovní druhy

Český jazyk rozlišuje celkem 10 slovních druhů z toho 5 ohebných – podstatná jména, přídavná jména, zájmena, číslovky, slovesa a 5 neohebných – příslovce, předložky, spojky, částice, citoslovce. Druhy se rozlišují podle slovního významu, mluvnického významu a hlavně podle tvarů jednotlivých slov. Vždy je důležité znát celý kontext a použití daného slova.

Ohebné slovní druhy

- Podstatná jména označují názvy osob, zvířat, dějů nebo vlastností. Určují se u nich tyto mluvnické kategorie: *rod, číslo, pád a vzor*.
- Přídavná jména pojmenovávají vlastnosti osob, zvířat věcí i jevů. Rozlišují se přídavná jména *tvrdá, měkká a přivlastňovací*.
- Zájmena fungují jako zástupci jmen podstatných i přídavných mohou na ně také ukazovat. Existuje 8 druhů: *osobní, přivlastňovací, ukazovací, tázací, vztahná, neurčitá, záporná a vymežovací*.
- Číslovky vyjadřují počet nebo pořadí. Jsou rozlišovány číslovky *základní, řadové, druhové, násobné a souborné*.
- Slovesa jsou skupinou slov označující činnosti, stavy nebo změny stavů. U sloves se určují mluvnické kategorie: *osoba, číslo, čas, způsob, rod, vid a třída*.

Neohebné slovní druhy

- Příslovce jsou prvním z neohebných slovních druhů. Mohou určovat místo, čas, způsob, příčinu dějů nebo míru vlastnosti daného předmětu.
- Předložky také vyjadřují okolnosti a vztahy a to ve spojení se jménem (*na stole, pod střešou*), hovoříme o předložkové vazbě.
- Spojky se používají ke spojení jednotlivých částí vět nebo vět samotných. Dělí se na souřadící, které nejčastěji spojují větné členy nebo souřadné věty a podřadící, které spojují věty řídicí a závislé.
- Částice mohou uvozovat věty, vyjadřovat postoj mluvčího nebo naznačovat druh věty. Patří sem slova jako *„ať, kéž, necht’ apod.*
- Citoslovce slouží k vyjádření zvuků, nálad, hlasů nebo citů (*hop, baf, fuj...*).

Každý slovní druh má vlastní rozdělení a pravidla, která nám pomáhají ke kultivovanému mluvenému i psanému projevu. Jedná se o komplexní učivo, které se prolíná všemi ročníky nejen na prvním, ale také druhém stupni. Počáteční seznámení s nimi probíhá již na konci 1. období 1. stupně. (Melichar J, Styblík V., 2009, s. 73-162)

Vyjmenovaná slova a slova příbuzná

Skupina souhlásek, po kterých se píše tvrdé y nebo měkké i se nazývají souhlásky obojetné. Patří sem souhlásky **b, f, l, m, p, s, v** a **z**. Pod každou z nich spadá skupina slov, ve kterých se po dané souhlásce píše tvrdé y. Patří sem vyjmenovaná slova a slova příbuzná. Pokud je třeba rozhodnout, jaké y/i se ve slově píše, je třeba zjistit, zda se jedná o slovo vyjmenované, příbuzné či nikoliv.

1.3 Jazyková výchova – 2. období 1. stupně

Ve druhém období se žáci naučí porovnávat slova stejného nebo podobného významu a slova vícevýznamová. Z oblasti morfolgie žáci rozlišují ve slově kořen, část příponovou, předponovou a koncovkou. Žáci také určují slovní druhy plnovýznamových slov a dokážou je využít v gramaticky správných tvarech ve svém mluveném projevu. Vyhledávají základní skladební dvojici a v neúplné základní skladební dvojici označují základ věty. Odlišují větu jednoduchou a souvětí, vhodně změni větu jednoduchou v souvětí a užívají vhodných spojovacích výrazů. Žáci píší správně i/y ve slovech po obojetných souhláskách a zvládají základní příklady syntaktického pravopisu.

Druhé období se datuje od 4. do 5. ročníku. Zde je důležité upevnit dosud získané znalosti a prohloubit je. Výuka je více věnována syntaktické podobě českého jazyka.

Do následujících kapitol bylo opět vybráno několik témat, která patří mezi obtížnější a často činí žákům jejich osvojení problém. (RVP ZV, 2021, s. 20, Dostupné z: www.edu.cz)

1.3.1 Učivo 4. ročníku

Ve čtvrtém ročníku se žáci seznamují se stavbou slova a jeho jednotlivými částmi. Výuka je věnována také upevňování vyjmenovaným a příbuzným slovům. Dalším tématem jsou podstatná jména a jejich skloňování a také slovesa a jejich časování.

Stavba slova

V českém jazyce se může každé slovo skládat až ze 4 částí:

- Kořen je základem každého slova. Zůstává u všech významově příbuzných slov stejný (*učit, učitelka*).
- Předpona se používá tehdy, pokud se tvoří pomocí odvozování nové slovo. Předpona se přidává před kořen slova (*vyučit*).
- Přípona také slouží k vytváření nových slov. Ve slově stojí za kořenem (*učitel*).
- Koncovka se používá u ohebných slov k jejich skloňování, objevuje se na konci slova (*bez učitele, k učitelí...*).

Pravidla pro psaní mě/mně

Do tohoto učiva patří pravopis v zájmenu mě/mně, kde se řídíme pádovými otázkami (2. a 4. pád = mě, 3. a 6. pád = mně/mne).

Dále také koncovky některých příslovcí (vědomě, ohromně, příjemně...). U takových slov je třeba vytvořit přídavné jméno a podle jeho koncovky (-mý, -mný) můžeme doplnit správné -mě nebo -mně. To platí i při jejich stupňování.

Další skupinou jsou slova, která mají slabiku **mě/mně** uprostřed. U takových slov rozhoduje jejich základ. Pokud je základem **um**, píšeme **mě** (umět, umění), ve slovech se základem **mn/mně** (zapomněl, pomněnka...). V ostatních slovech se řídíme původem vytvoření daného slova.

Pravidla pro psaní bě/bje a vě/vje

Slova s dvojicemi bě/ bje, vě/ vje, je skupina, která přináší jisté obtíže. Ke zvládnutí tohoto učiva je třeba zvládnout stavbu jednotlivých slov, mít osvojené termíny předpona a kořen slova. Jedná se o akusticky shodné slabiky a pro jejich použití je třeba určit kořen daného slova. Kořen slova je ta část slova, která zůstává stejná u všech slov sobě příbuzných (**chodec, pochod,...**). Pokud kořen slova obsahuje **ě**, pak je zachováno (**obědový, běsnit, volnoběh...**). Pokud kořen slova obsahuje **-je-** a je součástí předpony je tato slabika zachována. (**objevitel, objet, objektiv...**). To samé platí u slabik **-vě-** a **-vje-**. Pokud je v kořenu slova slabika **vě-** (vědátor, prověřit...) nebo **vje-** (vjezd). (Melichar J., Styblík V., 2009, s. 57-58)

Skloňování podstatných jmen

Podstatná jména se řadí díky skloňování mezi ohebné slovní druhy. Podstatná jména se dělí dle rodu a životnosti na 4 skupiny. V každé ze skupin se dále rozlišují dle koncovky v 1. či 2. pádě jednotlivé vzory:

- rod ženský – žena, růže, píseň (*bez písně*), kost (*bez kosti*),
- rod mužský životný – pán (*bez pána*), muž (*bez muže*), předseda, soudce,
- rod mužský neživotný – hrad/les (*bez hradu, bez lesa*), stroj (*bez stroje*),
- rod střední – město, moře (*bez moře*), kuře (*bez kuřete*) a stavení.

Dle vzorů se pak rozlišuje pravopis psaní y/i v jednotlivých slovech. (Doležalová A. B., 2017, s. 53-80)

Časování sloves

I slovesa patří mezi ohebné slovní druhy a to díky schopnosti časování. Slovesa se časují podle:

- čísla: *jednotného* nebo *množného*,
- osoby: čísla jednotného: 1. – *já*, 2. – *ty*, 3. – *on/ona/ono*,
- osoby čísla množného: 1. – *my*, 2. – *vy*, 3. – *oni*,
- času: *minulý, přítomný, budoucí*,
- způsobu: *oznamovací, rozkazovací a podmiňovací*.

1.3.2 Učivo 5. ročníku

Pátý ročník je věnován nejen stavbě slov, kde se žáci seznamují s pravidly pro použití různých předpon, ale také upevňování mluvnických kategorií podstatných jmen a sloves. Dalšími tématy jsou zájmena, číslovky, příslovce a také větná stavba. U větné stavby žáci určují několik základních členů a podobu věty jednoduché a souvětí. V neposlední řadě je probíráno téma shody podmětu a přísudku a souvisejících pravopisných pravidel.

Předpony s-, z-, vz-

Pro správné použití předpon **s-**, **z-** a **vz-** je zapotřebí znát základní pravidla. Pokud se na začátek slova doplňuje předpona **s-**, může se jednat o slovo, které vyjadřuje:

- směr dohromady (*sbírá*),
- směr dolů (*spadl*),
- pryč z povrchu (*smetl*).

U předpony **z-** se jedná o slova:

- vyjadřující dokončení děje (*změnit se*),
- pokud se někdo nebo něco něčím stává (*bílý/zbělet*),
- předpona **z-** se z důvodu výslovnosti objevuje také v podobě **ze-** (*zezelenat*).

U slov, která nelze zařadit je třeba se řídit ustáleným zvykem (výslovnost nebo výjimky). Je známo také několik slov, která jsou akusticky shodná, ale liší se významem (*zpráva/správa*). Zde musíme vždy znát kontext daného slova. (Melichar J., Styblík V., 2009, s. 60-61)

Stavba věty

Základem každé věty je základní skladební dvojice. Dvojice je tvořena podmětem a přísudkem. Tyto dva větné členy patří významově i mluvnicky k sobě a je možné se na ně navzájem zeptat otázkami. Na podmět je pokládána otázka: „*kdo, co?*“ a přísudek. Na přísudek pak otázka: „*Co dělá podmět?*“. Toto pravidlo je možné představit si na větě: *Pes běží*. Věta má dva členy – podmět: *Pes* (ptáme se – „*kdo běží?*“) a přísudek *běží* (ptáme se „*co dělá pes?*“).

Podmět

Podmět je zpravidla v 1. pádě a může se jednat o podstatné jméno, přídavné jméno, zájmeno, číslovku nebo sloveso. Podmět může být:

- vyjádřený holý (*Pes běží.*),
- vyjádřený rozvítý (*Náš pes běží.*),
- vyjádřený několikanásobný (*Pes, kočka i kuň běží.*),
- vyjádřený všeobecný (*Zvířata běží.*),
- nevyjádřený (*Běží.*) zde je třeba si podle předchozím informací domyslet, o koho nebo co se jedná.

Přísudek

Přísudek bývá vyjádřen slovesem v určitém tvaru, říkáme, že se jedná o přísudek slovesný (*Pes běží.*). Je znám přísudek:

- holý (*Hafík běhal.*)
- rozvítý (*Hafík běhal venku.*)
- několikanásobný (*Hafík běhal, skákal a štěkal.*)
- vyjadřující sloveso být ve spojení s podstatným jménem (*Hafík byl psem.*)
- sloveso ve spojení s přídavným jménem (*Hafík byl chlupatý.*)
- sloveso spojené se zájmenem (*Hafík byl náš.*)
- sloveso ve spojení s číslovkou (*Hafík byl první.*), takové spojení nazýváme přísudkem jmenným se sponou. (Doležalová A. B., 2020, s. 123-129)

Shoda podmětu s přísudkem

Určení podmětu a přísudku je velmi důležité pro některá pravopisná pravidla a to hlavně u koncovek přísudku v přičestí minulém. Zde se řídí podmětem:

- U rodu mužského životného se doplní **-i** (*Páni nesli.*).
- Pokud jde o rod mužský neživotný, zde se doplní **-y** (*Stroje pracovaly.*).
- Rod ženský v přičestí minulém končí vždy na **-y** (*Jiskry zářily.*).
- Přičestí minulé středního rodu končí na **-a** (*Mlád'ata se honila.*).
- Pokud je ve větě podmět nevyjádřený, vychází se ze situace či předchozí věty.

- Jedná-li se o větu s několikanásobným podmětem, kde jsou všechny členy rodu mužského životného, píše se v přísudku měkké **-i** (*Lékaři, učitelé i politici se radovali.*).
- Pokud jsou všechny členy rodu mužského neživotného, doplní se tvrdé **-y** (*Na zdi visely obrazy a plakáty.*).
- U členů rodu ženského se píše tvrdé **-y** (*Berušky i housenky se vyhřívaly na sluníčku.*).
- U rodu středního **-a** (*Na dvoře pobíhala kuřata, kachňata i housata.*).
- Ve chvíli, kdy jsou členy rodu ženského i mužského, se vždy píše v přísudku měkké **i** (*Dámy a pánové tleskali.*).

Vlastní místo mají v této kategorii slova jako dítě, oko nebo ucho. V jednotném čísle se použije v přísudku koncovky **-o**, v množném čísle je třeba se řídit podle rodu ženského (ty) děti, (ty) oči, (ty) uši a doplnit tak tvrdé **-y** (*Oči mě bolely*). (Melichar J, Styblík V., 2009, s. 172-174)

2 Vyjmenovaná slova

Další kapitola je z důvodu rozsáhlosti a obtížnosti učiva věnována podrobně vyjmenovaným a příbuzným slovům. Zaměřuje se na jeho rozložení v rámci ročníků, jednotlivá pravidla, skupiny a výjimky, které mohou žákům činit problémy. Věnuje se také metodám, pomůckám, motivaci, hrám a činnostem, které mohou žákům pomoci s osvojením učiva vyjmenovaných slov.

2.1 Pravopisná pravidla obojetných souhlásek

Obojetných souhlásek v českém jazyce je známo celkem 8. Patří sem **b, f, l, m, p, s, v** a **z**. Každá z nich má svou skupinu vyjmenovaných slov, ve kterých se kromě výjimek píše vždy po daných souhláskách tvrdé y. Každé vyjmenované slovo, má slova příbuzná, u kterých platí stejné pravopisné pravidlo. U mnohých slov existují výjimky, u kterých pravidlo neplatí a je potřeba si tyto zvláštnosti zapamatovat. Ke zvládnutí učiva vyjmenovaných slov je nejen důležité si slova pamatovat, ale hlavně porozumět jejich významu a používat je ve správných slovních spojeních.

2.1.1 Tvoření příbuzných slov

Příbuzná slova u jednotlivých vyjmenovaných slov vznikají jedním ze 4 způsobů tvoření slov, patří sem:

- odvozování (*na + být = nabyt*)
- zkracování (*mistrovství světa = MS*)
- skládání (*země + koule = zeměkoule*)
- přejímání z cizích jazyků (*cyklista*)

U příbuzných slov je nejčastěji používáno odvozování. Pokud je tvořeno pomocí odvozování nové slovo, používá se k tomu slovotvorných částí – morfémů. Patří sem předpony, přípony a koncovky, které se přidávají ke kořenu slova. Je tedy důležité, aby žáci dokázali určit jednotlivé části slov – předpona, kořen, přípona, koncovka.

- Předpony stojí na začátku slova. Může se jednat o předpony *s-*, *z-*, *vz-*, *nej-*, *roz-*, *do-*, *od-*, *po-*, *před-*, *vy-*, *vý-*, *bez-* apod.
- Kořen slova nese význam slova a v tomto případě jde často o slovo vyjmenované.
- Přípona se přidává na konec slova a může vypadat například takto: *-el*, *-elka*, *-ový*, *-ová*, *-ní* apod.
- Koncovka se u slov mění podle čísla, pádové otázky, osoby, čísla a času. Záleží na tom, o jaký slovní druh se jedná.

2.1.2 Vyjmenovaná a příbuzná slova po jednotlivých obojetných souhláskách

Každý z následujících odstavců je věnován jedné z obojetných souhlásek. Jsou zde sepsána všechna vyjmenovaná slova, a slova příbuzná, která mohou být problematická. Přehled vyjmenovaných slov se v rámci různých publikací a materiálů může lišit a to hlavně u slov cizího původu nebo u vlastních jmen.

Vyjmenovaná a příbuzná slova po B

Souhláska B se vyskytuje hned v 17 vyjmenovaných slovech: *být*, *bydlit*, *obyvatel*, *byt*, *příbytek*, *nábytek*, *dobytek*, *obyčej*, *bystrý*, *bylina*, *kobyla*, *býk*, *Přibyslav*, *Bydžov*, *Zbyněk*, *Zbyšek*, *babyka*.

Jedná se o jednu z nejpočetnějších skupin vyjmenovaných slov. Tato skupina je nejen početná, obsahuje také velké množství akusticky shodných slov, které se liší pravopisem *y/i* a činí tak žákům potíže.

Prvním obtížným je vyjmenované slovo **být**. Slovo **být** má mnoho příbuzných slov a nachází se u něj velké množství akusticky shodných dvojic:

- *být/bít*,
- *nabýt/nabít*,
- *dobýt/dobít*,
- *odbýt/odbít*,
- *pobyl/pobil*,
- *příbyl/přibil*,
- *zbyli/zbili*.

U těchto dvojic rozhoduje o pravopise y/i jejich význam. Akusticky shodné dvojice obsahují také slova:

- **bydlit** (bydlo/ bidlo),
- **byt** (byt/ bit),
- **bylina** (býlí/ bílý).

Vždy je třeba si dvojice objasnit a co nejlépe zapamatovat významové rozdíly mezi slovy a jejich správný pravopis.

Vyjmenovaná a příbuzná slova po F

Vyjmenované slovo po F je známo pouze jedno – *fyzika*. K němu existuje několik slov příbuzných: fyzikální, fyzický, fyzioterapie nebo fyziologický.

Vyjmenovaná a příbuzná slova po L

V českém jazyce je známo 13 vyjmenovaných slov obojetné souhlásky L: *slyšet, mlýn, blýskat se, polykat, plynout, plýtvat, vzlykat, lysý, lýtko, lýko, lyže, pelyněk, plyš*. Nachází se zde slova, která žáci z běžného života neznají a je třeba jim slova názorně vysvětlit.

I v této skupině je několik slov, u kterých lze vytvořit akusticky shodné dvojice. Pozor je třeba si dát ve dvojicích:

- mlýn/mlít,
- blýská/blízká,
- vyplývá/vyplivnul,
- lyže/líže,
- lyska/líska,
- lýčí/líčí,
- lýčený/líčený,
- lysá/lísá,
- plyne/line.

Vyjmenovaná a příbuzná slova po M

Obojetná souhláska M pod sebou nese 16 vyjmenovaných slov: *my, mýt, myslit, mýlit se, hmyz, myš, hlemýžď, mýtina, zamykat, smýkat, dmýchat, chmýří, nachomýtnout se, mys, sumýš, Litomyšl.*

Je třeba si dát pozor u akusticky shodných dvojic slov:

- my/mi,
- mýt/mít,
- mýval/míval,
- myla/milá,
- myl/mil,
- mys/miss,
- vymýtit/vymítat.

Vždy je vhodné tato slova žákům předložit na jasných příkladech, aby pochopili rozdíl.

Vyjmenovaná a příbuzná slova po P

V této skupině se nachází 17 vyjmenovaných slov, stejně jako u souhlásky B. Vyjmenovanými slovy po P jsou: *pýcha, pytel, pysk, netopýr, slepýš, pyl, kopyto, klopýtat, třpytit se, zpytovat, pykat, pýr, pýřit se, čepýřit se, Chropyně, Splyhnev, Pyšely.*

I tato skupina skrývá akusticky shodné dvojice, u kterých je možné bez znalosti významu udělat pravopisnou chybu:

- pýcha/píchá,
- pysku/písku,
- slepýš/slepíš,
- pyl/pil,
- opylovat/opilovat,
- pykat/pikat.

Vyjmenovaná a příbuzná slova po S

Skupina souhlásky S obsahuje 13 vyjmenovaných slov: *syn, sytý, sýr, syrový, sychravý, usychat, sýkora, sysel, sýček, syčet, sypat, Bosyně, Syneč*.

Záludnými akusticky shodnými dvojicemi zde jsou:

- sýrová/sírová,
- syrá/sirý,
- sypat/sípat.

Dvojic zde není velké množství a při pochopení významu by měl být žákům pravopisný rozdíl jasný.

Vyjmenovaná a příbuzná slova po V

Vyjmenovaných slov po V je celkem 14: *vy, vysoký, výt, výskat, zvykat, žvýkat, vydra, výr, vyžle, povyk, výheň, Vyškov, Výtoň a slova s předponami vy- a vý-*.

Poslední dvojice (slova s předponami vy- a vý-) je velmi specifická a k jejímu osvojení je třeba, aby žáci zvládali kromě vyjmenovaných slov, také stavbu slova a zejména jeho předpony. Musí být schopni identifikovat, zda se jedná o předponu vy-/ vý- či nikoliv. Jsou zde výjimky, ve kterých se vždy píše měkké i:

- vidět,
- viset,
- vinout,
- viklat.

Ve skupině vyjmenovaných slov po V se nachází několik akusticky shodných dvojic:

- výška/vížka,
- výt/vít,
- výská/víská,
- výr/vír.

Vyjmenovaná a příbuzná slova po Z

Se svými 4 vyjmenovanými slovy: *brzy, jazyk, nazývat se, Ruzyně* se jedná o druhou nejmenší skupinu. Problematika akusticky shodných dvojic se zde nachází ve dvou z nich:

- Brzy/brzičko, zde je použita koncovka -ičko.
- U dvojice nazývá/zívá se jedná o významový rozdíl slov.

2.2 Didaktické pomůcky

Jedná se o pomůcky, které slouží k dosažení stanovených cílů dané výuky. Pro osvojení učiva vyjmenovaných slov lze použít didaktické pomůcky různého typu. Obecně lze pomůcky rozdělit v rámci kognitivního procesu vnímání podle receptorů, na které působí.

Akustické pomůcky

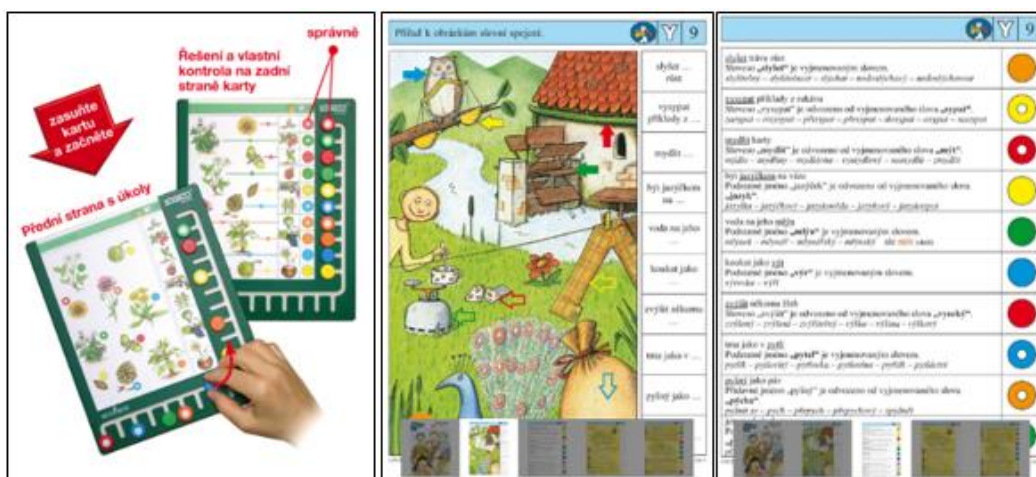
První skupinou jsou akustické pomůcky. Patří sem například hudební nahrávky, říkanky, básně, písně a hudební nástroje. Do výuky je možné přidat hudební či rytmické hry se slovy. Žáci si tak zopakují slova vyjmenovaná i příbuzná. Výbornou pomůckou může být album písní *Školička s Dádou*, které obsahuje písně na jednotlivá vyjmenovaná slova. Žáci si tak zapamatují či připomenou řadu vyjmenovaných slov pomocí písně. (Školička s Dádou, 2016. Dostupné z www.youtube.com)

Senzorické pomůcky

Druhým ze smyslů, který je možné ve výuce českého jazyka využít je hmat. V praxi se jedná většinou o multisenzorické pomůcky, které působí nejen na hmat, ale také zrak či sluch. Přínosem je možnost předměty uchopit, ohmatat, manipulovat s nimi a učivo si tak skutečně prožít. Může se jednat o různé kartičky, skládačky, kostky, stavebnice, hry, modely, figurky, modelovací hmoty aj. Je tak možné skládat vyjmenovaná slova, hrát si s nimi, srovnávat je do řad nebo slova modelovat a osvojit si toto obtížné učivo hravou formou.

Logico piccolo

Jednou z takových pomůcek může být učební systém *Logico piccolo* nakladatelství Mutabene. Jedná se o 3 soubory karet na téma vyjmenovaných slov – *Vyjmenovaná slova po b, l, m*, *významné dny část 1*, *Vyjmenovaná slova část 1* a *Vyjmenovaná slova část 2*, *zvuková homonyma*. Jednotlivé karty ze souborů se vkládají do rámečku, který je vybaven 10 barevnými knoflíky, se kterými mohou žáci pohybovat a označovat tak správná řešení úkolů zadaných na jednotlivých kartách. Výhodou této pomůcky je, že každý žák může pracovat ve vlastním tempu a po dokončení si díky barevným knoflíkům ověří správnost svého řešení. (2023, Dostupné z www.mutabene.cz)

Obrázek 1 Logico piccolo tabulka a ukázky zadání

Vizuální pomůcky

Nejčastěji se jedná o pomůcky vizuální. Hlavním receptorem jsou zde oči. Pro žáky je důležité, aby pomůcky byly esteticky příjemné, atraktivní, zajímavé, barevné a blízké jejich sociokulturnímu prostředí. Patří sem veškeré pracovní sešity, učebnice, nástěnné přehledy, tabulky, kartičky, slovníky nebo obrázky. Nemusí se vždy jednat o předem vytvořené materiály, vhodnější je pokud si materiály vytvoří žáci sami. Díky tvořivému procesu se zapojí další ze smyslů – hmat a také je díky tvořivosti podpořen proces učení pravou mozkovou hemisférou. Dané učivo si o to více zapamatují. Zde je na místě se odkázat na princip názornosti, na kterém Jan Amos Komenský vytvořil ve své dílo *Orbis pictus*.

Publikace

Samostatnou kapitolou vizuálních pomůcek jsou publikace. Nejčastěji používanými publikacemi při výuce českého jazyka jsou učebnice a pracovní sešity. V české republice existují nakladatelství, která vydávají materiály pro výuku českého jazyka na prvním stupni základních škol v podobě učebnic, pracovních sešitů, knih, přehledů nebo interaktivních programů. Veškeré materiály musí být vytvořeny v souladu s RVP ZV.

Mezi nejznámější z nich patří: NOVÁ ŠKOLA, s. r. o, TAKTIK International, s. r. o., či ALTER. Každé z nich vytváří své originální materiály. V rámci materiálů se může rozložení učiva, pomůcky, ilustrace i druhy cvičení lišit. Každá škola či pedagog si zvolí, jaké materiály bude ve výuce používat, a jak s nimi bude pracovat.

Další část je zaměřena na tři nakladatelství a jejich materiály obsahující téma vyjmenovaných slov. Rozbor publikací se zabývá obsahem, odlišností, ale také podobností jednotlivých publikací.

Nakladatelství NOVÁ ŠKOLA, s. r. o.

V rámci 3. ročníku jsou používané materiály *Duhové řady*, která je jak název napovídá barevná, veselá a učivo je zde velmi často doplněno o obrázky, které žákům učivo ztraktivní a pomohou jim si danou látku lépe zapamatovat. Řada obsahuje několik publikací:

- učebnici *Český jazyk 3*
- pracovní sešity *Český jazyk 3 – 1. díl* a *Český jazyk 3 – 2. díl* a to v barevné nebo dvoubarevné verzi
- pracovní učebnici *Start do vyjmenovaných slov*, jejíž součástí jsou barevné samolepky s vyjmenovanými slovy nebo obrazový přehled vyjmenovaných slov
- pracovní sešit *Procvičujeme vyjmenovaná slova*
- pracovními sešit *Hravá vyjmenovaná slova*

(2023, Dostupné z www.nns.cz)

Obrázek 3 Český jazyk 3, duhová řada – učebnice a pracovní sešity

Obrázek 2 Rozšiřující materiály

Celá řada má také svou elektronickou interaktivní verzi, která doplňuje celou edici o obzvláště atraktivní seznamování a procvičování na interaktivní tabuli (dále jen IT). Řada seznamuje žáky s vyjmenovanými slovy a slovy příbuznými zároveň. Publikace postupují podle abecedy od souhlásky B po Z. Jde o velmi povedenou řadu, která je kvalitně zpracovaná, atraktivní a díky svým rozšiřujícím programům na IT velmi aktuální. 2023, (Dostupné z www.nns.cz)

Nakladatelství TAKTIK International, s. r. o.

V rámci edice *Hravá čeština pro 3. ročník* je možné pracovat s učebnicí a pracovním sešitem. Obě publikace obsahují mnoho ručně malovaných barevných obrázků. Nachází se zde úlohy klasického typu – doplňování či přepisování, převyšují ale zajímavé a hravé úkoly a návrhy na aktivity. Tyto materiály lze doplnit o elektronickou verzi pro IT. Materiály je možné doplnit o publikace: *Procvičuji si vyjmenovaná*, kde se nachází doplňovací cvičení nebo o *Barevné úlohy z češtiny*, kde si žáci pomocí vybarvování procvičí učivo.

Obrázek 5 Hravá čeština – učebnice a pracovní sešit

Obrázek 4 Materiály k procvičování

(2023, Dostupné z www.etaktik.cz)

Velmi zajímavou edicí tohoto nakladatelství jsou knihy Vyjmenovaná čtení. Aktuálně se jedná o tři tituly. Každý z nich obsahuje krátké příběhy na určitá témata, ve kterých jsou zvýrazněna daná vyjmenovaná či příbuzná slova. První z nich jsou *Vyjmenovaná čtení o vlasti*, zde se propojuje učivo vyjmenovaných a příbuzných slov se zeměpisnými názvy. Další z nich jsou *Vyjmenovaná čtení o přírodě* a poslední *Vyjmenovaná čtení o ledasčem*. Jedná se o tituly, které propojují jazykovou část s částí literární a je možné je zařadit kdykoliv mezi 3. - 5. ročníkem.

Obrázek 6 Vyjmenovaná čtení

(2023, Dostupné z www.etatik.cz)

Nakladatelství TAKTIK přistupuje k výuce velmi hravě, materiály jsou barevné, veselé a obsahují velké množství netradičních úkolů a aktivit. Bonusem je také možnost použití interaktivních programů.

Nakladatelství ALTER

Pro 3. ročník nacházíme v nakladatelství ALTER tyto tituly: učebnici *Český jazyk pro 3. ročník* a k ní *Pracovní sešit k českému jazyku 3 – 1. díl* a *Pracovní sešit k českému jazyku 3 – 2. díl*. Učebnice i pracovní sešity obsahují minimum obrázků a velké množství textu. Cvičení jsou zaměřena na doplňování.

Obrázek 7 ALTER – učebnice a pracovní sešity

(2022, Dostupné z www.alter.cz)

Dalšími materiály jsou *Kartičky pro nácvik vyjmenovaných slov*. Ty obsahují kartičky s obrázky vyjmenovaných slov, ale také kartičky na procvičení vyjmenovaných slov a k nim slov příbuzných. K ověření znalostí můžeme použít *Pravopisné pětiminutovky*. Velmi dobrým pomocníkem napříč prvním stupněm nám může být také Pravopisný slovníček pro 1. stupeň ZŠ. Celý soubor lze doplnit multimediálním zpracováním materiálů na *CD Český jazyk 3* či o *Soubor nástěnných tabulí k Českému jazyku 3*.

Obrázek 8 Doplňující publikace

(2022, Dostupné z www.alter.cz)

Jedná se o nejméně obsáhlou řadu, která je méně barevná, cvičení jsou zde často dost podobné a pro žáky málo atraktivní. Pozitivem je možnost pořízení multimediálního zpracování na CD.

Pokud je cílem mít pro žáky atraktivní výuku, která je zaujme, osloví a přinese jim nové znalosti, které si budou dobře pamatovat, je nejvhodnější pomůcky kombinovat, střídat a vytvořit díky nim pestrou paletu činností, které naplní každodenní hodiny českého jazyka.

2.3 Vyučovací metody

Dále se práce zaměřuje na metody, které lze při výuce aplikovat. Jedná se o způsoby, jakými lze žáky provést učivem vyjmenovaných a příbuzných slov. V rámci jednotlivých aktivit je velmi důležitý vztah učitele a žáka. V ideálním případě jsou oba činitelé (učitel i žáci) vždy v pozitivně naladěném vztahu a vzájemné interakci.

Expoziční metoda monologická

Jinými slovy se jedná o výklad, při kterém učitel žákům předává informace. V této metodě je aktivní hlavně pedagog, který může tuto metodu, za použití především vizuálních pomůcek použít k seznámení žáků se základními pravopisnými pravidly vyjmenovaných slov.

Metoda monologická v kombinaci s rozhovorem

Při této metodě pedagog nejen předává informace žákům, ale pomocí otázek je zapojuje do výuky. Díky aktivizaci si informace lépe zapamatují. Metodu lze použít, pokud jsou žáci seznamováni s jednotlivými vyjmenovanými nebo příbuznými slovy nebo při objasňování akusticky shodných dvojic.

Metoda rozhovoru

Tato metoda je stejně aktivní pro žáky i pedagoga. Pedagog zde dává více prostoru žákům a pokládá jim návodné otázky nebo otázky pokládají samotní žáci a získávají tak potřebné informace. Rozhovor je možné do výuky zapojit kdykoliv během procesu osvojování učiva vyjmenovaných slov. Nejlépe však při osvojování vyjmenovaných a příbuzných slov a především jejich významu.

Metoda studijní

Při této metodě pracují žáci samostatně s materiály. Může se jednat o knihy, učebnice, pracovní sešity či pracovní listy. Pracují s textem, vyhledávají informace nebo v případě vyjmenovaných slov určitá slova. Na tuto aktivitu je vhodné navázat zpětnou vazbou, při které si žáci ověří výsledky. Při této metodě je možné využít *Slovníček pro chytrý jazýček* viz kapitola Slovníček pro chytrý jazýček.

Názorná metoda

Jedná se o velmi atraktivní metodu, díky které žáci učivo prožijí doslova celým tělem. Je založena na použití různých druhů pomůcek – vizuálních, akustických i kombinovaných. Možností je zde zapojit také různé činnosti a hry, kde si žáci procvičí získané informace hrou formou. Viz kapitola 2.4.

Metoda aplikační

Slouží hlavně jako zpětná vazba pro pedagogy. Žáci při ní aplikují získané znalosti. Může se jednat o doplňování textů nebo plnění úkolů v pracovních sešitech. Je možné také zapojit zajímavé hry a aktivity tak, aby i ověřování znalostí byla pro žáky zábava. (Čechová, Styblík, 1998, s. 65-70)

2.4 Činnosti a hry vhodné pro osvojení učiva vyjmenovaných slov

Veškeré činnosti, kterých se žáci v rámci výuky ve škole účastní, by měly být založeny na pozitivní motivaci. Motivace povzbuzuje zájem žáků o dané učivo. V ideálním případě je součástí motivace seznámení žáků s tím, proč je důležité osvojení učiva vyjmenovaných slov – jedná se o základní pravopisná pravidla, která budou používat při jakékoliv písemné komunikaci v průběhu celého života. (Čechová, Styblík, 1998, s. 43-45)

Pokud jsou zvoleny správné činnosti za doprovodu vhodné motivace, žáci si osvojí mnoho nových vědomostí bez pocitu, že se právě učí. I zde práce odkazuje na filozofii Jana Amose Komenského a jeho *Školu hrou*. (Komenský, 1948, s. 15-16)

Jednou z variant jednotlivých činností jsou projekty, na kterých lze pracovat v rámci mezipředmětových vztahů a to hlavně v jednotlivých výchovách, ať už jde o výtvarnou, hudební nebo tělesnou výchovu.

V rámci práce je v nabídce několik činností a hry, které lze při výuce vyjmenovaných a příbuzných slov aplikovat. Jedná se o činnosti a hry, jejichž pravidla sepsala autorka práce. Inspirací jí byly semináře při studiu na vysoké škole a některé činnosti vychází z její samotné praxe. Následující kapitola obsahuje stručný popis jednotlivých činností. Jejich podrobnější popis se nachází v samotném slovníku u každé souhlásky v kapitole *Vyjmenovaná slova – činnosti a hry pro osvojení*. viz Slovníček pro chytrý jazýček

2.4.1 Tvořivé činnosti

Učivo vyjmenovaných slov přímo vybízí k tomu, aby si žáci vytvořili své vlastní učební pomůcky, které jim usnadní osvojení slov vyjmenovaných, příbuzných i akusticky shodných dvojic. Činnosti mohou probíhat individuálně, ve dvojicích nebo jako skupinová práce. V rámci slovníčku se nabízí hned několik činností.

Malovaná slova

Tato aktivita slouží k upevnění učiva akusticky shodných dvojic slov příbuzných s vyjmenovaným slovem být. Každý žák si vylosuje dvojici akusticky shodných slov a tvoří výtvarné dílo, na kterém ztvárňuje význam obou slov. Výsledkem činnosti jsou díla, která vyzdobí třídu a navíc slouží jako pomůcky pro upevnění významového rozdílu slov a jejich správnému pravopisu.

Nebe, peklo, ráj

U vyjmenovaných slov souhlásky P se nabízí aktivita, která je známá, jako dětská hra. Je možné ji velmi dobře využít pro procvičení znalosti akusticky shodných dvojic. Žáci pracují ve dvojicích, kde si společně podle návodu vytvoří papírovou skládačku „*Nebe, peklo, ráj*“ a do ní poté vepíší slovní spojení obsahující akusticky shodná slova. Při psaní vynechají y/i. Vytvořené skládačky si poté jednotlivé dvojice mezi sebou vymění a poté v rámci dvojice hrají. Střídají se v doplňování y/i do slovních spojení.

Bylo, nebylo

Vyjmenovaná slova po S si žáci lépe zapamatují díky literárně tvořivé činnosti, při které mají za úkol využít všechna vyjmenovaná slova a vytvořit z nich vlastní příběh. Výsledné texty pak mohou nahlas přečíst ostatním spolužákům, kteří zkontrolují, zda na žádné z vyjmenovaných slov nezapomněli.

2.4.2 Dramatické hry

Aby si žáci učivo co nejlépe osvojili, je vhodné, aby si ho prožili. K tomu lze využít dramatické hry. Dramatické hry u žáků rozvíjí pozornost, vnímání, představivost, fantazii, emoce, tvořivost, komunikaci, ovládnutí pohybů, empatii i toleranci. Jednotlivé složky rozvíjí osobnost žáka a pozitivně ho motivují ke zvládnutí učiva.

Může se jednat o hry založené na různých formách dramatizace, jako je: *živý obraz, pantomima, improvizací scénka, hry v roli, hra kde je učitel v roli, hry při kterých pracujeme s nějakou rekvizitou nebo loutkou*. (PŘÍŠOVSKÁ, 2022) V rámci slovníku se nabízí tato hra:

Živé pexeso

Jedná se o hru, která pravidly připomíná klasické pexeso, rozdíl je v tom, že papírové kartičky nahrazují samotní žáci. Dva žáci se stávají hráči, kteří budou „obracet“ jednotlivé kartičky. Zbytek třídy se promění na dvojice pomyslných kartiček pexesa představující vyjmenovaná slova a pomocí pohybu se je snaží ztvárnit.

2.4.3 Lingvistické hry a aktivity

Jedná se o aktivity, při kterých žáci pracují s jednotlivými slovy. Může se jednat o křížovky, doplňovačky, přesmyčky, vyhledávání slov v textu, doplňování slov, přepisování apod. Při těchto aktivitách je důležité, aby žáci pracovali s celými slovy. Je tedy vhodné, aby místo doplňování y/i dopisovali celá slova. Lépe si tak slova zapamatují a osvojí jejich pravopis. Slovník obsahuje několik takových aktivit:

Kdo má pravdu?

Tato aktivita probíhá u tabule a žáci při ní doplňují slovní spojení u akusticky shodných dvojic slov příbuzných ke slovu být. Pracují vždy dva žáci, každý z nich použije jedno slovo z dvojice. Po doplnění slovního spojení ostatní žáci zkontrolují správnost pravopisu y/i a pokud se objeví chyba, pokusí se ji opravit.

Býlí nebo bílý?

Při této aktivitě žáci pracují v kruhu, kde procvičují rozdíl významu slov bílý a býlí. Pomocí barevných karet rozhodují o pravopise y/i.

Seřazovaná

Seřazovaná pracuje s obrazovými kartičkami ze slovníku, konkrétně u vyjmenovaných slov po L. Žáci jsou rozděleni do skupin po 3 - 4 žácích, každá skupina má svou vlastní sadu kartiček a jejich úkolem je slova řadit podle různých zadání pedagoga.

Zapamatuj si

Tato aktivita pracuje s pamětí žáků. Za pomoci slovníku si mají za úkol si zapamatovat a poté zapsat co nejvíce příbuzných slov k určenému vyjmenovanému slovu po L.

Myslím si slovo

Při této aktivitě žáci procvičují nejen akusticky shodné dvojice u skupiny vyjmenovaných slov po M, ale hlavně své znalosti ohledně významu slov. Žáci si po jednom vybírají z akusticky shodných slov a ostatní se je vyptávají na otázky, pomocí otázek zjišťují, o jaké slovo se jedná.

Detektiv

V této hře žáci získávají přehled o všech vyjmenovaných slovech po P a to za pomoci obrazového materiálu – kartiček. Vybraný detektiv má za úkol odhalit, jaké slovo (kartička) zmizela.

Slovní přebíjená

Při této hře žáci zápolí ve dvou týmech proti sobě ve znalosti příbuzných slov k jednotlivým vyjmenovaným slovům po P za pomoci obrazového materiálu.

Odhalíš správné slovo?

Tato činnost je zaměřena na přehled příbuzných slov k vyjmenovaným slovům po S. Žáci se střídají po jednom, ten vždy předčítá ostatním příbuzná slova, ostatní se snaží odhalit vyjmenované slovo, které k nim patří.

Jaké y/i se tam vleze?

Jedná se o rytmicko-pohybovou hru, při které žáci procvičují pravopis vyjmenovaných slov po V. Během hry se postupně střídají všichni žáci. Jedná se o velmi svižnou a zábavnou hru.

Horké slovo

Žáci stojí při této aktivitě v kruhu a po vyhlášení obojetné souhlásky pedagogem se snaží po jednom postupně vyjmenovat všechna vyjmenovaná slova. Při této aktivitě můžeme procvičit jakákoliv vyjmenovaná slova.

Hledej a najdi

K této aktivitě se využívá vytvořeného slovníku, ve kterém žáci vyhledávají a zadávají příbuzná slova, která jsou tvořena předponou vy- nebo vý-. Díky tomu si rozšíří slovní zásobu a procvičí znalost jednotlivých slov.

Hláskovaná

Pomocí hláskování si žáci při této aktivitě procvičují jednotlivá vyjmenovaná slova po Z. Slovo si vylosují a poté hledají mezi ostatními žáky svou skupinu.

Kam patřím?

Jedná se o aktivitu, při které se žáci pohybují po třídě, která je rozdělena na 2 části – do jedné z nich se žáci přesouvají pokud si myslí, že zadané slovo, které jim na začátku pedagog přidělil obsahuje y, do druhé části se přesouvají, pokud podle nich slovo obsahuje i.

IT aktivity

Speciální skupinou aktivit jsou ty, při kterých používáme interaktivní tabule, počítače, tablety či mobilní telefon. Jedná se hlavně o různé aplikace, elektronické podoby učebních materiálů (viz **Publikace**), hry nebo webové stránky, na kterých můžeme žáky s učivem seznámit nebo ho procvičit.

2.5 Proces osvojování učiva vyjmenovaných slov

Tato kapitola se postupně zaměřuje na jednotlivé fáze osvojení učiva vyjmenovaných slov včetně vhodného typu motivace, organizačních forem, metod, pomůcek, her, programu nebo aktivity, které žákům vytvoří jednodušší cestu v osvojení učiva.

Je třeba podotknout, že každý pedagog pracuje s učivem vyjmenovaných slov dle svého uvážení. Někteří pedagogové seznamují žáky nejdříve pouze s vyjmenovanými slovy a poté teprve přidávají slova příbuzná. Jiní žáky seznamují s vyjmenovanými slovy a slovy příbuznými po dané souhlásce dohromady. Rozdíl se také objevují v posloupnosti daných souhlásek. Jedním z postupů je seznámení s vyjmenovanými slovy dle abecedy – začíná se souhláskou B a končí Z. Dalším způsobem je začínat nejméně obsáhlou skupinou souhlásky Z, a postupně přidávat početnější a obtížnější skupiny vyjmenovaných slov.

Pokud má být výuka kvalitní je třeba vycházet z charakteristiky věkové kategorie žáků. S učivem vyjmenovaných slov se žáci setkávají primárně v průběhu 3. ročníku a sekundárně se k němu vracejí či navazují v průběhu 4. ročníku. V tomto období žáci dosahují přibližně 9 let věku – ve vývojové psychologii ho označujeme jako *střední školní věk*.

Dle vývojové teorie švýcarského psychologa Jeana Piageta se jedná o *Období konkrétních operací*, pro které je typický rozvoj logického myšlení a také operování s abstraktními pojmy. Nervový systém žáků se vyvíjí a v tuto dobu jsou schopni vnímat a přemýšlet o různých procesech současně. Základem pro osvojování nových poznatků v tomto věku je konkrétnost, realita a věcnost. Při plánování výuky je vhodné tyto aspekty respektovat.

Pokud se pedagog snaží žákům usnadnit osvojování učiva vyjmenovaných slov, měla by výuka vycházet z výše zmíněného. Nejvhodnější je dané učivo propojovat s reálnými situacemi a místy, které jsou žákům blízké a jsou pro ně součástí každodenního života. Je vhodné také slova a situace podpořit obrazovým materiálem a jinými zajímavými pomůckami. Bude pak pro žáky mnohem jednodušší učivo pochopit, zapamatovat si a osvojit. (Wágnerová, 2012, s. 242-243)

Seznámení s vyjmenovanými slovy

V první řadě je důležité žáky seznámit s celou řadou vyjmenovaných slov k dané obojetné souhlásce. S tím souvisí také význam jednotlivých slov. Žáci by si měli slova nejen pamatovat, ale vědět co dané slovo znamená a kde se s ním mohou setkat. K tomu nám výborně poslouží jakýkoliv obrazový materiál. Můžeme zde využít mezipředmětových vztahů a výuku propojit s hodinami výtvarné výchovy, kde žáci ztvární vyjmenovaná slova nebo hodinami hudební výchovy, kde si zazpívají písně o vyjmenovaných slovech. V závěru této fáze by měli žáci znát celou řadu vyjmenovaných slov.

Pochopení významu slov

Aby si žáci lépe osvojili vyjmenovaná slova je potřeba, aby chápali jejich význam. K tomu jsou ideální vizuální nebo akustické pomůcky. Dále je možné význam vyjmenovaných slov procvičit v rámci různých pohybových, dramatických hrách či tvořivých činnostech. V závěru této fáze by žáci měli rozumět všem vyjmenovaným slovům a použít je při vhodné situaci.

Seznámení a aplikace slov příbuzných

Pokud žáci rozumí jednotlivých vyjmenovaným slovům, je vhodné k nim přidat slova příbuzná. Zde je důležité, aby žáci měli dostatečné znalosti učiva tvoření slov (viz kapitola *Tvoření příbuzných slov*). Tato fáze slouží k tomu, aby se žáci naučili tvořit, rozeznávat a aplikovat slova příbuzná. Je vhodné zde zapojit aktivity založené na rozdělování, řazení, vyhledávání slov nebo aktivity, při kterých žáci tvoří vlastní texty. Jedná se o fázi, která má velký vliv na rozvoj slovní zásoby žáků a jejich citu pro vnímání českého jazyka.

Akusticky shodná slova

Tato fáze se zabývá asi nejtěžší částí učiva vyjmenovaných slov. Jedná se o akusticky shodná slova (viz kapitola *Vyjmenovaná a příbuzná slova po jednotlivých obojetných souhláskách*). Zde je důležité, aby si žáci co nejvíce možnými způsoby procvičili jednotlivé dvojice a pochopili rozdíl významu daných slov. Nabídka aktivit pro tuto část je velmi pestrá. Je možné zvolit tvořivou činnost, pohybové hry, lingvistické hry, ale také hry dramatické. Čím více aktivit zvolíme, tím lépe si žáci dané učivo osvojí.

Souhrnná cvičení a opakování

Poslední fáze slouží jako zpětná vazba a to jak pro pedagogy, tak pro žáky či rodinné příslušníky. Díky činnostem, ve kterých žáci aplikují osvojené znalosti, se ověří, zda dané učivo zvládli a rozumí mu.

3 Cíle a výzkumné otázky

Současné školství a nároky rodičů, žáků i pedagogů tíhnou k vytváření a používání nových atraktivních pomůcek tak, aby byla výuka pro žáky i pedagogy pestrá, zajímavá a usnadnila jim osvojování učiva. Do popředí se dostávají aktivizační metody, při kterých se žáci aktivně zapojují do výuky a díky skutečným prožitkům učivo snadněji uchopí.

Pro tuto diplomovou práci bylo rozhodující, na jaké učivo českého jazyka je třeba se více zaměřit a zda bude vytvořený program vyhovující pro pedagogy v praxi.

3.1 Cíle

Pro závěrečnou diplomovou práci „*Program pro vybrané obtížné učivo českého jazyka na 1. stupni základních škol*“ byly stanoveny cíle:

1. Identifikace obtížného učiva českého jazyka na 1. stupni základních škol na základě šetření mezi pedagogy.
2. Sestavení programu k výuce obtížného učiva českého jazyka dle výsledků šetření a jeho následné ověření pedagogy na prvním stupni základních škol.

3.2 Výzkumné otázky

V rámci cílů byly položeny čtyři výzkumné otázky. Tři z nich se vztahují ke 2. cíli – a to především k ověření vytvořeného programu.

1. Které oblasti českého jazyka na 1. stupni základních škol jsou dle pedagogů nejobtížnější?
2. Jak bude probíhat ověření programu?
3. Jaká forma programu je pro aplikaci ve výuce nejvhodnější?
4. Je obsah a celková podoba vytvořeného programu vyhovující v praxi?

4 Metodologie šetření

Cílem práce bylo pomocí šetření identifikovat obtížné učivo českého jazyka na 1. stupni základních škol. Na základě výsledků byl vytvořen program pro dané učivo. Program byl poté nabídnut pedagogům k ověření, aby bylo zjištěno, zda je jeho forma vyhovující a použitelná v běžné praxi.

4.1 Výzkumné metody

V rámci počátečního šetření mezi pedagogy bylo použito ke sběru dat metody dotazníku. Dotazník byl vytvořen online za pomoci platformy *Survio*. Jedná se o společnost, která se zabývá online tvorbou a distribucí dotazníků. Na webových stránkách je po přihlášení možné vytvořit vlastní dotazník, který lze sdílet pomocí webového odkazu. Systém po ukončení šetření sám vyhodnotí data a nabídne množství tabulek a grafů se zpracovanými výsledky. (Dostupné z www.survio.com)

Při ověřování samotného programu bylo vybraným respondentům pomocí strukturovaného rozhovoru položeno několik otázek, které vedly k zodpovězení některých výzkumných otázek. S některými respondenty proběhlo online setkání, s většinou pak rozhovor proběhl osobně.

4.1.1 Dotazník

Dotazník je výzkumná technika, která slouží ke sběru dat. *Podstatou dotazníku je zjištění dat o respondentovi, ale i jeho názorů a postojů k problémům, které dotazujícího zajímají.* (Bartošová, Skutil, 2011, s. 80) V praxi se jedná o několik otázek, na které respondenti odpovídají dle vlastních názorů, znalostí, postojů a preferencí.

Výhodou dotazníku je jeho snadná administrace, která zabere minimum času. Při dotazníkovém šetření lze oslovit vyšší počet respondentů díky čemuž získáme více údajů. Nasbíraná data lze snadno kvantifikovat a získat tak lepší přehled o výsledcích. Problémem zde může být subjektivní pohled respondentů na dané téma, omezený prostor pro jejich vyjádření a možné nedorozumění při vysvětlení výpovědí. Dotazník může být složen z několika typů otázek:

Uzavřené otázky

První z nich jsou otázky uzavřené. Ty nabízejí respondentům varianty odpovědí, ze kterých si mohou vybrat např.: „*Souhlasíte s tím, že je učivo 3. ročníku nejobtížnější? ANO – NE – nelze rozhodnout.*“ Jedná se o nejrychlejší a nejsnadnější variantu a to z hlediska zadávání i vyhodnocování výsledků.

Polouzavřené

Dalším typem jsou otázky polouzavřené. Ty nabízejí nejen varianty odpovědí, ale dávají respondentům prostor pro doplnění odpovědi, např.: „*Souhlasíte se zapojením mobilních telefonů do výuky českého jazyka? ANO – NE, pokud NE, uveďte proč.*“.

Otevřené

Třetím typem jsou otázky otevřené, ve kterých dostane respondent prostor k vlastnímu vyjádření, např.: „*Jaké je podle vás nejobtížnější učivo českého jazyka na 1. stupni?*“.

Škálovací

Je možné použít také otázky škálovací, které pomáhají zjistit míru vlastnosti daného jevu. Respondent tak vytváří škálu založenou na jeho osobním názoru či postoji, např.: „*Seřadte jednotlivé ročníky 1. stupně od podle vás nejobtížnějšího po nejlehčí.*“.

Při tvorbě dotazníku je důležité, aby byly položeny takové otázky, které nám pomohou získat odpovědi na námi zvolenou problematiku a pomůžou nám získat informace, které potřebujeme. (Bartošová, Skutil, 2011, s. 80-85)

Dotazník, který byl v rámci diplomové práce vytvořen pro identifikaci obtížného učiva českého jazyka na 1. stupni se skládal celkem z 5 otázek. První 3 sloužily k charakteristice respondentů, zbylé 2 se zabývaly problematikým učivem českého jazyka.

Otázky:

1. *Věk*
2. *Pohlaví*
3. *Léta praxe odučená na prvním stupni*
4. *Ve kterém u níže uvedených ročníků je učivo českého jazyka – pravopisu podle vás nejnáročnější? Vyberte jednu z následujících odpovědí:*
 - 2. ročník
 - 3. ročník
 - 4. ročník
 - 5. ročník
5. *Z následujících témat vyberte 3, která považujete za nejobtížnější:*
 - tvrdé a měkké souhlásky
 - diakritická znaménka
 - vyjmenovaná slova a slova příbuzná
 - druhy vět
 - slova se skupinami bě, pě, vě, mě, dě, tě, ně
 - slovní druhy
 - skloňování podstatných jmen (rod, číslo, pád)
 - časování sloves (osoba, číslo, čas, infinitiv, zvratná slovesa)
 - stavba slova (předpona, kořen, přípona, koncovka)
 - vzory podstatných jmen
 - předpony s-, z-, vz-
 - stavba věty
 - shoda podmětu s přísudkem
 - jiné

4.1.2 Strukturovaný rozhovor (interview)

Metoda rozhovoru je vhodná pokud je cílem šetření dozvědět se od respondentů jejich názory, postoje či zkušenosti s daným jevem. *Jedná se o proces, který se vyznačuje velmi vysokou interakcí mezi tazatelem a dotazovaným.* (Skutil, 2011, s. 89) V průběhu rozhovoru je možné

reagovat na dotazovaného a podle toho dovysvětlit otázky či odpovědi ze stran tazatele i dotazovaného. Šetření je navíc obohaceno o verbální i neverbální reakce respondenta, což vypovídá o jeho přístupu a názoru k danému tématu. Jedná se o časově náročnější metodu a při šetření se jedná většinou o menší soubor respondentů.

Existují celkem 3 druhy rozhovoru:

- Může jít o rozhovor strukturovaný, kde pokládáme předem připravené otázky, které mají jasně dané pořadí.
- Druhým typem je rozhovor polostrukturovaný, při kterém má tazatel připravené otázky, ale v průběhu reaguje na respondenta.
- Poslední je rozhovor nestrukturovaný. Jedná se o metodu, při které probíhá přirozený rozhovor na dané téma. Tazatel zde pouze usměřňuje rozhovor potřebným směrem. (Skutil, 2011, s. 89-91)

V rámci ověření vytvořeného programu proběhlo šetření metodou strukturovaného rozhovoru. Při kterém bylo dotazovaným respondentům položeno 8 otázek. První 2 otázky posloužily k charakteristice respondentů, 6 zbývajících otázek slouží k ověření vytvořeného programu.

Otázky:

1. *Léta praxe odučená na 1. stupni:*
2. *V jakém ročníku aktuálně vyučujete český jazyk?*
3. *Jaké připomínky máte k elektronické verzi programu? Jak jste s ním pracoval/a?*
4. *Vyzkoušel/a jste nějakou aktivitu? Kterou?*
5. *Jak vám daná aktivita vyhovovala? Jak na ni reagovali žáci?*
6. *Plánujete tento slovník využívat ve výuce?*
7. *Jaké úpravy byste ve slovníku doporučil/a?*
8. *Máte nějaké návrhy pro další doplnění slovníku?*

4.2 Průběh šetření

Cílem diplomové práce bylo vytvoření pomůcky, která by usnadnila žákům prvního stupně základních škol osvojení obtížného učiva jazykové části českého jazyka. Bylo tedy důležité zjistit, jaké učivo naplňuje 1. a 2. období na 1. stupni a které z nich je pro žáky nejobtížnější.

První fází bylo nastudování potřebných materiálů. Zejména pak RVP ZV, kde je uvedeno, jaké jsou očekávané výstupy z jednotlivých období v rámci jazykové výchovy na 1. stupni. Dále bylo třeba zjistit, na jaké tematické celky se učivo dělí a jak je nejčastěji rozloženo v rámci jednotlivých ročníků. K tomu bylo třeba prostudovat publikace, jako jsou učebnice, pracovní sešity, přehledy a tabulky, podle kterých pedagogové vytváří učební osnovy jednotlivých ročníků. Za pomoci odborné literatury bylo poté prostudováno dané učivo, jeho náplň, rozsah a didaktické aspekty výuky českého jazyka. (viz 1 Český jazyk na 1. stupni základní školy)

V únoru roku 2020 byl vytvořen pomocí platformy *survio.com* dotazník. Ten byl rozeslán pomocí webového odkazu pedagogům 1. stupně na základních školách v nejbližším okolí. V období od února do dubna roku 2020 probíhalo šetření, během kterého pedagogové odpovídali na vytvořený dotazník přes online platformu.

Ve vstupní části byli pedagogové seznámeni se základními informacemi a účelem dotazníkového šetření. Poté jim byly položeny 3 úvodní otázky, které sloužily k charakteristice respondentů. Po nich následovaly 2 otázky. První z nich zjišťovala jaký z nabízených ročníků je podle nich pro žáky nejobtížnější a ve druhé z nich měli vybrat 3 konkrétní nejobtížnější témata, která jsou podle nich pro žáky obtížná.

Po uplynutí 3 měsíců byly vyhodnoceny výsledky a díky nim zjištěno, jaké učivo pedagogové považují za nejobtížnější. V tu chvíli bylo jasné, na jaké učivo se bude pomůcka zaměřovat a že bude založena na vlastních ilustracích, které od té doby začaly vznikat.

Během 3 let byly vytvářeny vlastní digitální ilustrace za použití tabletu. Na to navázalo studium didaktických příruček a materiálů pro metodologickou část programu. Do celého procesu patřilo také vyhledávání, vymýšlení a transformování her a činností. Program dostal finální podobu na konci roku 2022.

Začátkem roku byl program rozeslán 4 pedagogům, kteří ho ověřili. Vyzkoušeli některé aktivity, využili samotných materiálů a pomocí strukturovaného rozhovoru poskytli zpětnou vazbu.

4.3 Charakteristika výzkumných souborů

V rámci práce byly osloveny 2 skupiny respondentů. První, obsáhlejší skupina, která byla součástí dotazníkového šetření, přispěla k získání většího množství dat. Druhá skupina byla menší a díky tomu došlo ke kvalitnímu průběhu ověření programu.

Respondenti dotazníkové šetření

Dotazníkového šetření se celkem zúčastnilo 124 pedagogů. Z toho 123 žen a 1 muž. Věkové složení se pohybovalo od 23 do 68 let. Většina z nich byla ve věku okolo 50 let. Věku odpovídají také údaje zachycující roky praxe výuky na 1. stupni. Nejkratší dobou jsou 2 roky, nejvíce praxe mají pak pedagogové, kteří vyučují na 1. stupni přibližně 30 let. Jedná se o pestrou skupinu respondentů, která zajišťuje objektivnost šetření.

Respondenti ověření programu

Ověření programu se účastnili celkem 4 pedagogové 1. stupně ze dvou základních škol. Obě základní školy nyní navštěvuje přibližně 400 žáků. Ověření proběhlo ve 3. a 4. ročnících prvního stupně.

Tabulka č. 1 níže uvádí jednotlivé dotazované respondenty a jejich odpovědi na charakterizující otázky, které jim byli v rámci ověření položeny. Pro lepší přehlednost byli respondenti označeni písmeny A – D.

Tabulka 1 Charakteristika respondentů

Respondent:	Léta praxe odučené na 1. stupni:	Aktuálně vyučovaný ročník:
respondent A	39 let	4. ročník
respondent B	34 let	3. ročník
respondent C	6 let	3. ročník
respondent D	1 rok	3. ročník

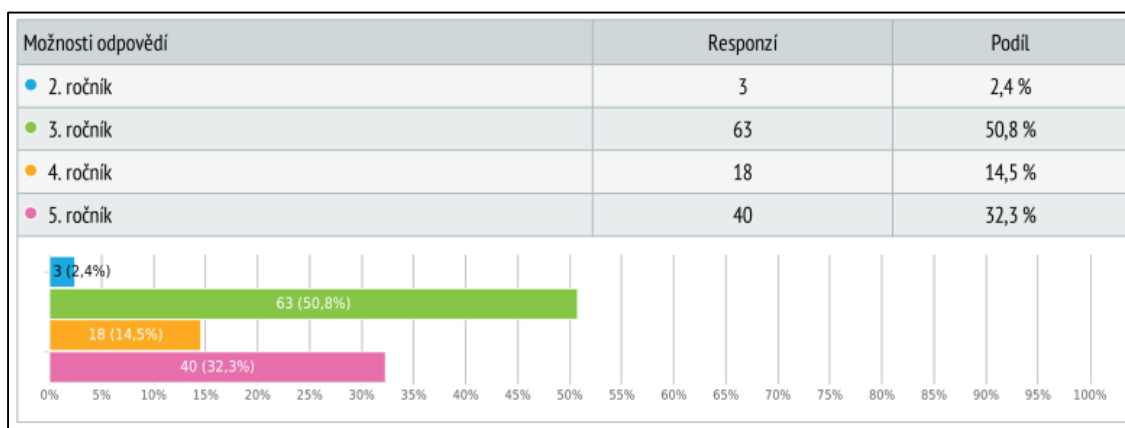
5 Výsledky

Tato kapitola obsahuje výsledky nejprve dotazníkového šetření, které bylo klíčové pro zaměření praktické části diplomové práce a vedlo k deklaraci nejobtížnějšího učiva jazykové části českého jazyka na 1. stupni základních škol. Na základě těchto výsledků vznikl program pro usnadnění daného učiva. Dále pak předkládá výsledky ověření vytvořeného programu pedagogy v praxi. Díky ověření programu byla získána data pro zodpovězení většiny výzkumných otázek diplomové práce.

5.1 Výsledky dotazníkového šetření

Díky rozmanitosti věku, délky praxe a různorodosti základních škol, kde šetření proběhlo, považují výsledky za objektivní. V obou otázkách byla nadpoloviční většinou vybrána 1 nejčastější odpověď, na jejímž základě byl vytvořen program.

Obrázek č. 9 zobrazuje graf, který vypovídá o určení nejobtížnějšího ročníku prvního stupně z hlediska jazykové výchovy. Respondenti vybírali ze 4 nabízených možností

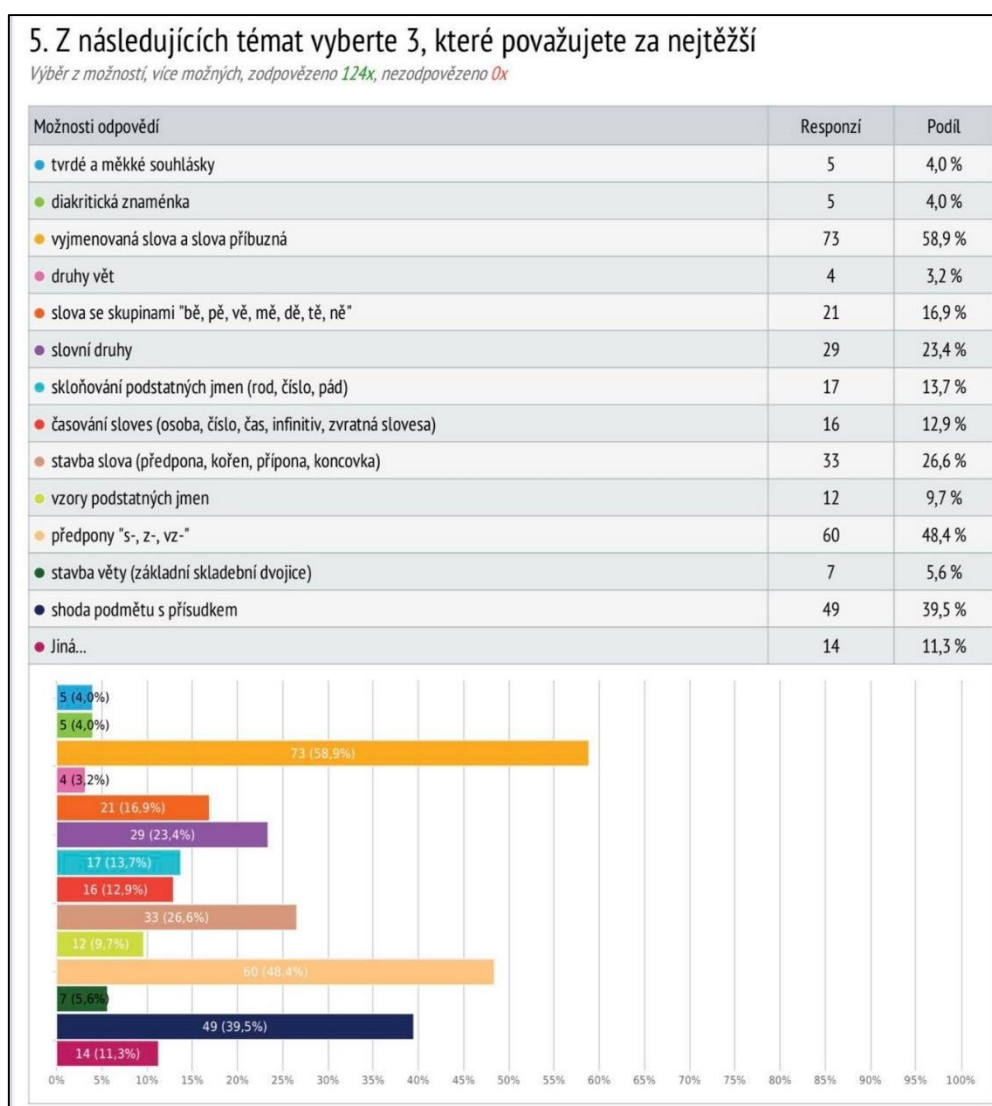
Obrázek 9 – Výsledky otázky č. 4

Šetření ukázalo, že za nejobtížnější ročník považuje více než polovina dotazovaných 3. ročník. Čtvrtina respondentů označila 5. ročník, menší část pak 4. ročník. Za nejjednodušší z nabízených je pak považován 2. ročník.

Komentář:

Výsledky šetření můžeme přisoudit procesu, ke kterému dle Piageta ve věku, kdy žáci navštěvují 3. ročník dochází. V rámci kognitivního vývoje jde o přechod z období předoperačního do období konkrétních operací. Pro žáky se jedná o velmi náročné období.

Obrázek č. 10 zobrazuje výsledky otázky obtížnosti jednotlivých témat českého jazyka. Každý respondent vybral 3 ze 12 témat, která jsou podle něj pro osvojení žáky nejobtížnější, popřípadě doplnili vlastní téma.

Obrázek 10 – Výsledky otázky č. 5

Z nabízených možností se většina respondentů při svém výběru 3 nejobtížnějších témat shodla na několika z nich. Nadpoloviční většina označila jako jedno ze tří nejobtížnějších učivo vyjmenovaných slov a slov příbuzných. Jedná se o učivo, u kterého je třeba nejen zvládnout přehled vyjmenovaných slov a slov příbuzných a rozumět jejich významu, ale také chápat principy tvoření slov a znát části, ze kterých se slova skládají.

Dále skoro polovina volila téma předpon s-, z- a vz- . Předpokladem obtížnosti jsou zde pravidla, která je třeba si pamatovat. Je třeba hlavně dobře znát význam či kontext daných slov.

Třetí nejčastěji volenou odpovědí byla shoda podmětu s přísudkem. Zde se nachází velké množství pravidel, která žáci musí znát a pamatovat si, aby mohli určit správný pravopis y/i. Předpokladem je zvládnutí tématu rodů a vzorů podstatných jmen, od kterých se pravopis odvíjí.

Několik pedagogů využilo možnosti doplnit vlastní téma. Mezi opomíjenými tématy bylo učivo zdvojených souhlásek a 11 respondentů se shodlo na absenci učiva přídavných jmen, především jejich skloňování a pravopisu.

Komentář:

Výsledky dopadly podle očekávání. Z vlastní zkušenosti jako žáka i pedagoga vidím obtížnost daných témat velmi podobně. Za nejtěžší učivo jednoznačně považuji vyjmenovaná slova a slova příbuzná, za ně bych zařadila učivo shody podmětu a přísudku a na 3. místo dle mého názoru patří učivo předpon s-, z- a vz-. Naprosto rozumím tomu, že některým respondentům chybělo ve výběru učivo přídavných jmen. Jedná se také o velmi obtížné učivo, které může žákům činit potíže.

5.2 Výsledky ověření programu

Všem respondentům byl zaslán vytvořený slovník ve formátu pdf. Měli přibližně 1 měsíc na jeho prolistování a vyzkoušení. Poté byli kontaktováni a proběhl s nimi krátký rozhovor, ve kterém odpovídali na několik otázek.

Otázka č. 3

První otázka „*Jaké připomínky máte k elektronické verzi programu? Jak jste s ním pracoval/a?*“ měla za cíl zjistit, zda je elektronická podoba slovníčku pro aplikaci v praxi vyhovující a jak se s ní pedagogům pracovalo.

Respondent A ohodnotil elektronickou podobu kladně. Dotazoval se, zda je možné jednotlivé stránky slovníčku nakopírovat žákům, aby si mohl každý vytvořit svůj vlastní slovník a zapisovat si do něj. Po kladné odpovědi na tuto otázku ocenil možnou variabilitu a svobodu při práci se slovníčkem. Za klady slovníku považuje celkový přehled vyjmenovaných slov, možnost tvořivé práce, nácvik vyhledávání informací, grafické znázornění vyjmenovaných slov a především poutavé hry pro žáky. Při ověřování respondent A použil slovník jako materiál pro sebe, podle kterého zapojoval různé aktivity do výuky českého jazyka.

Elektronickou verzi slovníku ocenil také respondent B. K její podobě neměl žádné výhrady, uvedl, že často využívá elektronické podoby materiálů z různých webových stránek. Při práci využil obrazových materiálů, které vytiskl pro navrhovanou aktivitu.

Respondent C použil elektronickou verzi slovníku k promítání obrazového materiálu na interaktivní tabuli, kde si společně se žáky vysvětlovali význam jednotlivých slov dle obrázků.

Respondent D uvedl, že se mu velmi dobře pracovalo se slovníkem na interaktivní tabuli. Ocenil hlavně možnost vyhledávání slov a grafické zpracování vyjmenovaných slov. Jako největší benefit pak označil návrhy na hry, které jsou podle něj u žáků nejatraktivnější formou procvičení učiva.

Otázka č. 4

Další otázka byla zaměřena na navrhované hry a činnosti. Otázkou bylo, zda vyzkoušeli nějakou aktivitu, popřípadě kterou. V tabulce č. 2 níže se nachází přehled respondentů a vyzkoušených aktivit.

Tabulka 2 Vyzkoušené aktivity

Respondent	aktivita
respondent A	Bylo, nebylo Živé pexeso Slovní přebíjená Kdo má pravdu
respondent B	Seřazovaná
respondent C	Živé pexeso
respondent D	Živé pexeso Slovní přebíjené Kdo má pravdu Bylo, nebylo

Otázka č. 5

Další otázka rozvádí předchozí. Zaměřuje se na to, jak daná aktivita respondentům vyhovovala a jak na ni reagovali žáci.

Respondent A hodnotí aktivitu „*Bylo, nebylo*“ pozitivně a to především kvůli pozitivnímu vlivu na rozvoj slovní zásoby a fantazie žáků. Za přínosné označuje možnost práce ve skupině. Aktivita žáky moc bavila a hotové příběhy si navzájem nahlas přečetli. Dále pak vyzkoušel hru „*Živé pexeso*“. Tu hodnotí takto: „*Při předvádění byla ve třídě legrace a dětem se to moc líbilo.*“. Další vyzkoušenou aktivitou byla „*Slovní přebíjená*“, zde respondent ocenil hlavně svižnost hry. Poslední aktivita, kterou respondent A vyzkoušel, byla „*Kdo má pravdu*“. Zde pozitivně hodnotí hlavně upevnění jednotlivých akusticky shodných dvojic.

Respondent B uvedl, že během „*Seřazované*“ žáci pracovali s nadšením.

Pro respondenta C bylo zásadní, že si žáci při hře „*Živé pexeso*“ procvičili vyjmenovaná slova a lépe si je tak zapamatovali.

Několik aktivit vyzkoušel i respondent D, který celkově pozitivně ohodnotil zapojení her do výuky. Uvedl: „*Nejvíce z vyzkoušených her žáky bavila Slovní přebíjená a Živé pexeso, protože se jedná o opravdu soutěživou třídu.*“.

Otázka č. 6

Na otázku: „*Plánujete tento slovník využívat ve výuce?*“ odpověděli všichni 4 ano. Respondent A navíc dodal: „*Určitě bych ale také zavedl papírovou podobu části, kde jsou vyjmenovaná a příbuzná slova. Protože tím, že děti píší, tak se je i učí. Kombinoval bych obě metody.*“

Otázka č. 7

V další otázce měli respondenti prostor navrhnout úpravy, které by ve slovníku doporučili. Respondenti A a D se shodli, že postrádají příbuzná slova k vyjmenovanému slovu fyzika.

Komentář: Tento nedostatek byl ihned po prostudování zpětné vazby napraven a finální podoba slovníku obsahuje i příbuzná slova k vyjmenovanému slovu fyzika.

Otázka č. 8

Kromě úprav měli respondenti v poslední otázce také možnost navrhnout další doplnění slovníku. Respondenti B, C a D nemají žádné návrhy.

Respondent A navrhuje slovník obohatit, také o cizí slova. Vypráví o aktivitě, kterou v rámci výuky aplikoval: „*V učebnici Nové školy jsme ještě narazili na slova k jednotlivým vyjmenovaným slovům, které jsme si zapsali pro zapamatování. Jedná se o slova cizího původu. Asi do slovníčku nepatří, ale my jsme si je s dětmi zapisovali do papírového slovníčku. Jednalo se o slova jako: babylon, labyrint, vlys, lyra, lyceum, olympiáda, myrta, mýtus, mykologie, pyrė, pyžamo, pyramida, symbol, systém, symfonie, sympatie...*“

Komentář: Jedná se o skupinu cizích slov, se kterými se žáci ve 3. ročníku běžně nesetkávají. Určitě je vhodné některé z nich zmínit, ale není nutné je intenzivně zapojovat během seznamování s vyjmenovanými a příbuznými slovy.

6 Slovníček pro chytrý jazýček

Výsledky šetření přinesly výsledky, které potvrdily, že nejobtížnějším učivem na 1. stupni základních škol je učivo vyjmenovaných slov a slov příbuzných. Z toho důvodu jsem se rozhodla vytvořit ilustrovaný slovník vyjmenovaných a příbuzných slov, který dostal název „*Slovníček pro chytrý jazýček – pracovní slovník vyjmenovaných a příbuzných slov s metodickými pokyny*“. Celý slovník je založen na mých vlastních ilustracích k jednotlivým vyjmenovaným slovům, které byly tvořeny v elektronické podobě na tabletu pomocí aplikace *Sketchbook*.

Slovník byl vytvořen, aby sloužil jako didaktická pomůcka k osvojení učiva vyjmenovaných a příbuzných slov. Měl by být nápomocný jak žákům, pedagogům, studentům učitelství, tak rodinným příslušníkům při domácí přípravě žáků. V úvodu se dozvídáme základní informace o slovníku, jak s ním pracovat a na jaké části je rozdělen. Jednotlivé části jsou zde konkrétně popsány.

V další části je popsán možný metodický postup, jak pracovat s učivem vyjmenovaných slov. Celý proces je rozdělen na 5 částí (viz Proces osvojování učiva vyjmenovaných slov). Každá fáze je zde stručně shrnuta do jednoho odstavce. Pod ním se nachází hlavní cíl, který je potřeba v rámci fáze splnit, aby došlo k potřebnému osvojení dané části učiva. Závěrečná fáze – *Souhrnná cvičení a opakování* obsahuje navíc odkazy na webové stránky, kde je možné učivo procvičit.

Na dalších stranách se objevují kapitoly k jednotlivým obojetným souhláskám. Každá z kapitol začíná nabídkou činností a her pro osvojení dané skupiny vyjmenovaných a příbuzných slov. Součástí popisu činností je informace o tom, na jaké vyjmenované slovo či skupinu slov se zaměřuje, jaké pomůcky jsou potřebné, jaký je cíl dané činnosti, do jaké fáze osvojování učiva je možné ji zařadit a stručný popis činnosti.

Následuje přehled vyjmenovaných slov po dané souhlásce. Slova jsou zde sepsána ve sloupci pod sebou v pořadí, ve kterém jsou k vidění v rámci většiny materiálů a pomůcek. Přehled může posloužit jako samostatná pomůcka, ve které si žáci barevně vyznačují, ukazují, dopisují nebo dokreslují potřebné poznámky.

Další strana obsahuje obrázky všech vyjmenovaných slov k dané souhlásce, která je uprostřed strany. Tuto stranu lze zvětšit a vytisknout jako plakát do třídy či nakopírovat žáků, kteří s ním pracují, poznávají slova podle obrázků a získávají přehled o významech jednotlivých slov.

Strany, které následují, obsahují vždy vyjmenované slovo, jeho význam, obrázek, přehled všech slov příbuzných a většina také tabulku „*POZOR NA*“, která se zaměřuje na akusticky shodné dvojice slov, které mohou žáků činit obtíže.

Závěrem každé kapitoly je strana obsahující připravené kartičky jednotlivých vyjmenovaných slov, na kterých je vždy obrázek a vyjmenované slovo. Tyto kartičky jsou určeny k vytisknutí, nastříhání a použití v rámci některých her a aktivit.

Slovník je možné používat v jeho elektronické podobě, na IT nebo jako didaktický materiál pro inspiraci na hry a činnosti. Lze z něj také tisknout a kopírovat žákům jednotlivé části, ve kterých si mohou ukazovat, barevně vyznačovat nebo vystříhovat potřebné části. Možností je zde spousta a záleží na kreativité každého, kdo bude slovník používat.

Slovník je součástí praktické části práce a z toho důvodu se jeho číslování stránek zde v práci liší a v samostatném PDF souboru liší. Pro využití v praxi slovník vychází právě z číslování stránek v rámci samostatného souboru.

PYKAT

NÁBYTEK

NAZÝVAT SE

VYDRA

SÝR

SMÝKAT

PYL

PLYNOUT

VÝT

NACHOMÝTNOUT SE

JAZYK

PYTEL

BÝT

POVYK

BLÝSKAT SE

KOPYTO

USYCHAT

BYLINA

LYŽE

VYSOKÝ

HLEMÝŽĎ

SYSEL

TŘPYTIT SE

BRZY

KOBYLA

SLYŠET

VY

Slovníček pro chytrý jazýček

Pracovní slovník vyjmenovaných a
příbuzných slov s metodickými pokyny

VÝR

ČEPÝŘIT SE

BLÝSKAT SE

SLYŠET

NACHOMÝTNOUT SE

OBSAH:

Vyjmenovaná slova po B 1

Vyjmenovaná slova po F ... 13

Vyjmenovaná slova po L ... 14

Vyjmenovaná slova po M . 24

Vyjmenovaná slova po P ... 37

Vyjmenovaná slova po S ... 51

Vyjmenovaná slova po V ... 62

Vyjmenovaná slova po Z ... 77

Slovníček pro chytrý jazýček

Jak s ním pracovat?

Tento slovník byl vytvořen, jako materiál pro žáky, pedagogy, studenty učitelství a rodiče určený k osvojení a procvičení vyjmenovaných slov a slov příbuzných. Slovník je založen na práci s pamětí a podpoře učiva pomocí propojení obrazového materiálu s jednotlivými slovy.

Nyní máte k dispozici jeho PDF verzi, ze které můžete libovolně tisknout a kopírovat. Je jen na vás jaké části a jakým způsobem využijete.

V úvodní části naleznete možný metodický postup, jak toto učivo se žáky zvládnout.

Dále je slovník rozdělen na části podle jednotlivých obojetných souhlásek. Každá část obsahuje vždy:

1) Návrh na činnosti a hry

Ke každé obojetné souhlásce vás čekají návrhy na činnosti, které pomohou žákům s osvojením i procvičením slov vyjmenovaných a příbuzných. Činnosti obsahují nejen seznam pomůcek, cíl a popis dané aktivity, ale najdete zde odkaz na metodický postup a část, do které můžete činnost zařadit.

2) Přehled vyjmenovaných slov

Na další stránce naleznete přehled vyjmenovaných slov, který vychází z učebnic *Český jazyk 3* – nakladatelství Nová škola Brno a obrázkového slovníku *Sýčka, nesýčkuj!* – nakladatelství mozaika. Řadu vyjmenovaných slov si můžete upravit dle vlastních materiálů.

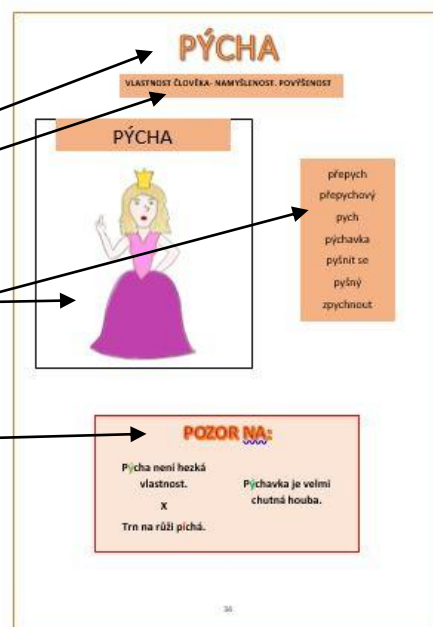
3) Obrázkový přehled vyjmenovaných slov

Tuto stránku lze použít jako plakát, na kterém žáci vidí všechna vyjmenovaná slova v podobě obrázků. Obrázky taktéž využijete k primárnímu vyvození a pochopení významu vyjmenovaných slov. Ostatní je na fantazii každého učitele.

4) Přehled k vyjmenovanému slovu

Každé vyjmenované slovo má svoji kartu, na které naleznete:

- Vyjmenované slovo
- význam slova
- obrázek
- přehled příbuzných slov
- tabulku „pozor na“ obsahující akusticky shodné dvojice s odlišným pravopisem y/i, které jsou popsány v jednoduchých slovních spojeních a větách.

5) Kartičky s obrázky

Na konci každé skupiny vyjmenovaných slov najdete obrázkové kartičky, které lze využít v různých hrách a aktivitách. Lze je vytisknout, nakopírovat, nastříhat a použít pro procvičení jednotlivých vyjmenovaných slov k dané obojetné souhlásce.

Jak na vyjmenovaná slova?

Vyjmenovaná slova patří mezi nejtěžší učivo českého jazyka na 1. stupni. K jejich osvojení je v první řadě potřeba paměť, pochopení jejich významu, časté procvičování a hlavně používání jednotlivých slov vyjmenovaných i příbuzných. K úspěšnému splnění všech výše uvedených podmínek existuje několik na sebe navazujících kroků, které žákům pomohou k snazšímu osvojení tohoto učiva.

Následující odstavce berte jako možný metodický postup, jak toto učivo se žáky zvládnout. Postup je rozdělen na 6 na sebe navazujících kroků.

Jak se tedy nejlépe naučit vyjmenovaná slova?

1. Seznámení s vyjmenovanými slovy

Seznámíme postupně žáka s celou řadou vyjmenovaných slov k dané obojetné souhlásce. Žák během této fáze vyhledává slova na obrázcích, aby došlo k pochopení významu. Mezi další aktivity zařadíme například: vyhledávání slov v přehledu, přepisování celých slov, skládání slov do řady, doplňování chybějících vyjmenovaných slov v řadě ať už v psané nebo mluvené podobě.

Cíl: Na konci této fáze by si měl žák pamatovat všechna vyjmenovaná slova dané obojetné souhlásky a chápat jejich význam, jako podporu dokáže používat obrazový materiál. S použitím obrazového materiálu dokáže použít vyjmenovaná slova v základním tvaru ve větách.

2. Aplikace osvojených slov

V další fázi se budeme věnovat použití osvojených vyjmenovaných slov ve slovních spojeních a větách. Upevníme tím předešlé znalosti a posílíme celkový přehled o dané skupině vyjmenovaných slov. Vyjmenovaná slova používáme nejen v jejich základním tvaru, ale využíváme jejich **skloňování (kobyly – kobyly, kobyly...)** a **časování (bydlit – bydlel, bude bydlet...)**. Tyto aktivity navíc přispívají k celkovému rozvoji slovní zásoby a práce s ní.

Cíl: Žák dokáže používat vyjmenovaná slova v různých tvarech. Tvoří slovní spojení a věty v mluvené i psané podobě.

3. Seznámení a aplikace slov příbuzných

Žák by měl být v průběhu 3. a 4. třídy seznámen s příbuznými slovy, záleží na každém z vás, jak a kdy tuto fázi zařadí – někteří navážou na daná vyjmenovaná slova a žáky rovnou seznámí se slovy příbuznými, jiní žáky nejdříve seznámí se všemi vyjmenovanými slovy a později zařadí slova příbuzná.

V této fázi se žák seznámí se slovy příbuznými a jejich způsobem tvoření – připojování předpon, přípon ke kořenu slova. Žáci v této fázi používají strany slovníku, na nichž jsou jednotlivá vyjmenovaná slova společně s vypsanými slovy příbuznými – každá strana obsahuje téměř všechna slova příbuzná. Žáci v těchto seznamech vyhledávají, doplňují, barevně si označují osvojená slova a díky použití příbuzných slov ve slovních spojeních a celých větách si upevňují jejich význam.

Cíl: Seznámení se slovy příbuznými, pochopení principu tvoření těchto slov, jejich použití a pochopení významu pomocí použití slov ve větách.

4. Akusticky shodná slova

V každé skupině vyjmenovaných slov nalezneme dvojice akusticky shodných slov, v nichž jednou píšeme měkké **i** a jednou tvrdé **y**. U těchto slov je důležité, aby žáci znali význam v daném slovním spojení či větě (**být** mlád/**bít** palicí...) a dobře si uvědomovali rozdíl mezi nimi. K tomu jim nejlépe pomůžou aktivity a činnosti, při kterých budou sami tvořit slovní spojení a věty, popřípadě si k nim tvořit vlastní obrázky. Návrhy na takové aktivity najdete na začátku kapitoly dané souhlásky.

Cíl: Pochopení významu jednotlivých akusticky shodných slov a jejich následná aplikace v psané formě textu.

5. Souhrnná cvičení a opakování

V poslední fázi by měli být žáci schopni aplikovat všechny osvojené dovednosti k dané obojetné souhlásce v různých pracovních listech, diktátech, cvičeních apod. Taková cvičení jistě najdete, jak v bohaté nabídce internetu, tak v pracovních sešitech, učebnicích a jiných materiálech. Po upevnění učiva jedné skupiny vyjmenovaných slov, můžeme stejným postupem pokračovat další skupinou.

Cíl: Poslední je fáze zpětné vazby, díky které zjistíte, zda si žáci danou skupinu se všemi jejími záludnostmi dostatečně osvojili a pokud ne, jakou část je potřeba upevnit, abyste mohli pokračovat k další skupině vyjmenovaných slov.

Odkazy k procvičení skupiny vyjmenovaných slov:

<https://www.umimecesky.cz/cviceni-i-y-vyjmenovana-slova>

<https://skolakov.eu/cesky-jazyk-3-trida/vyjmenovana-slova>

<https://www.mojecestina.cz/vyjmenovana-slova>

http://www.onlinecviceni.cz/exc/pub_list_exc.php?action=show&class=3&subject=%C4%8Cesk%C3%BD+jazyk&search1=03.+Vyjmenovan%C3%A1+slova#selid

Vyjmenovaná slova po B – činnosti a hry:

Malovaná slova

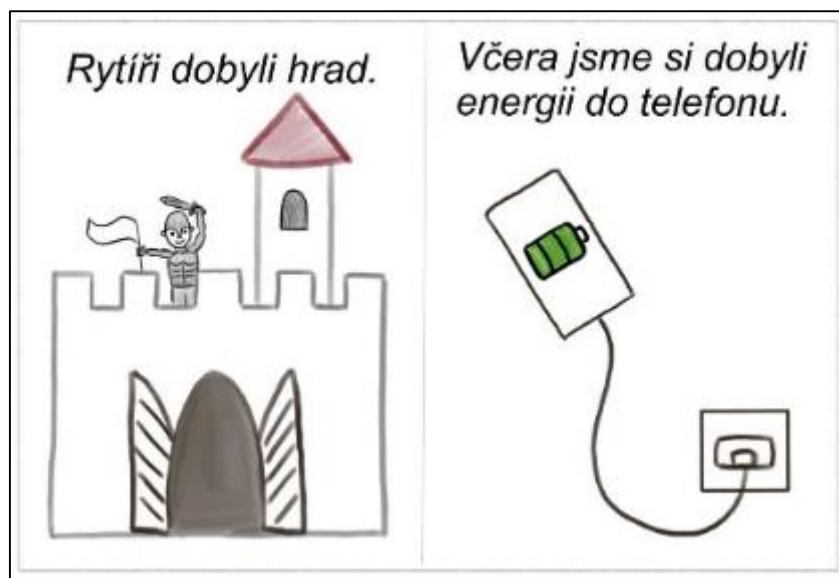
Vyjmenované slovo: záludné dvojice vyjmenovaných slov (**být/bít...**)

Pomůcky: bílé čtvrtky A3, pastelky, fixy, vodové barvy, tempery (dle vašeho uvážení), lístečky s akusticky shodnými dvojicemi slov

Cíl: upevnění učiva akusticky shodných slov s rozdílným pravopisem **y/i**

Fáze osvojení: 4 – Akusticky shodná slova

Popis aktivity: Tato aktivita má mezipředmětové vazby v předmětu výtvarné výchovy, kde ji také můžeme zařadit. Každý žák si vylosuje dvojici akusticky shodných slov. Čtvrtku A3 si přeloží na šířku. Každá polovina je určena jednomu slovu z akusticky shodné dvojice. Ke každému slovu vždy žáci vytvoří a napíšou větu a pod ní nakreslí/namalují obrázek, který větu vystihuje.

Kdo má pravdu?

Vyjmenované slovo: být

Pomůcky: tabule, křídly nebo fixy na tabuli, slovníček str. 6

Cíl: upevnění dvojic slov stejné znělosti, ale odlišností v **i/y**

Fáze osvojení: 4 – Akusticky shodná slova

Popis aktivity: V první části této aktivity žáci vypíšou na tabuli co nejvíce slov ze záludných dvojic, které se vztahují k vyjmenovanému slovu **být** (být/bít, nabyt/nabil...). Pokud je už žádná slova nenapadají, mohou udělat společnou kontrolu dle slovníku. Po kontrole slovník zavřeme a pustíme se do druhé části. V druhé části přichází žáci po jednom k tabuli. Žák si vždy vybere jedno slovo a napíše k němu slovní spojení či větu. Poté si vybere spolužáka, který musí přijít a doplnit druhé slovo z dvojice. (Jeden žák doplní na tabuli „byl mladý“ druhý musí doplnit „bil ...“. Po celou dobu třída kontroluje a rozhoduje, zda mají pravdu a tvrzení odpovídají pravopisu y/i.

Bílí nebo bílý?

Vyjmenované slovo: bylina

Pomůcky: karty A5 s nápisy **bílý** a **býlí** s barevně označeným **y/i**, pro každého žáka kousek barevného papíru červené a zelené barvy, slovníček str. 10

Cíl: upevnění pravopisu ve dvojici slov bílý a býlí

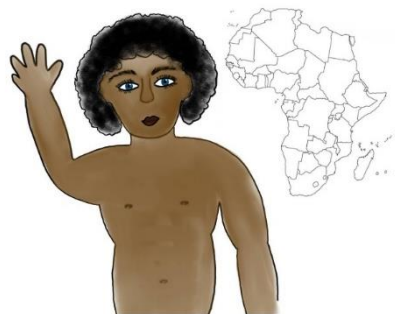
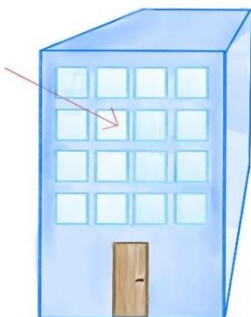
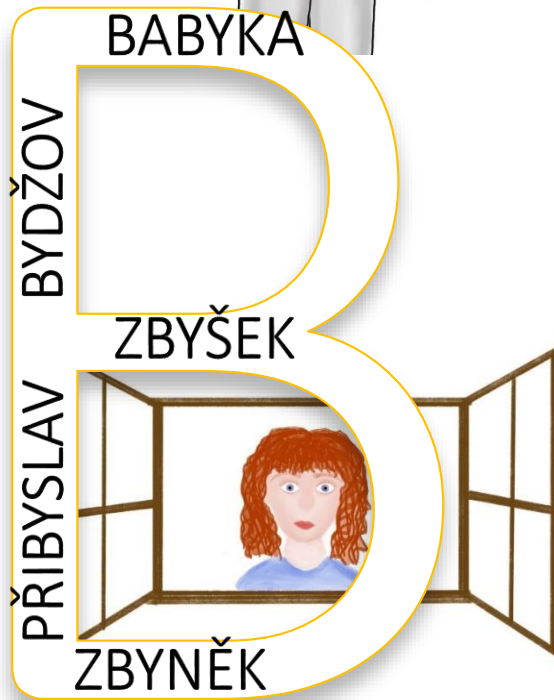
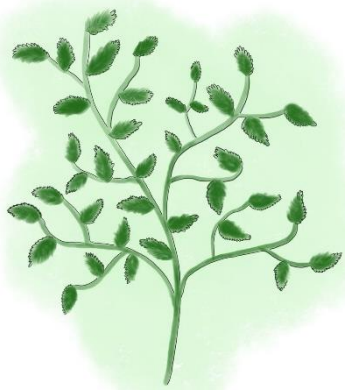
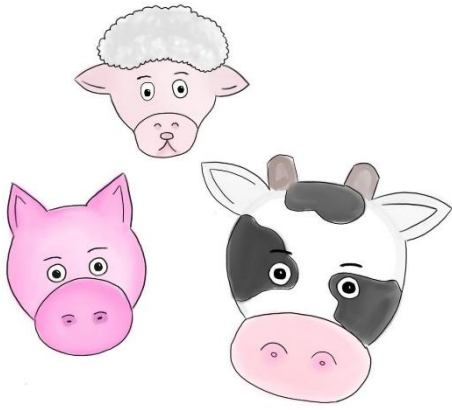
Fáze osvojení: 4 – Akusticky shodná slova

Mezipředmětové vztahy: přírodověda

Popis aktivity: Slovník si otevřeme na straně s vyjmenovaným slovem bylina. Po prohlédnutí se žáky diskutujeme nad významem slova a nad rozdíly ve dvojici **bílý** a **býlí**. Ve třídě se posadíme do kruhu a doprostřed položíme karty s nápisy bílý/býlí. Každý žák má u sebe 1 zelenou a 1 červenou kartu. Nyní se střídáme. Kdo je na řadě buď řekne slovo vztahující se k bílé (např. sněhulák) nebo pojmenuje býlí (např. Pampeliška) žáci mají za úkol zvednout kartičku příslušné barvy a označit tak, jaké y/i by v tomto případě napsali- zda se vztahuje ke slovu **bílý** nebo **býlí**.

Vyjmenovaná slova po B

BÝT
BYDLIT
OBYVATEL
BYT
PŘÍBYTEK
NÁBYTEK
DOBYTEK
OBYČEJ
BYSTRÝ
BYLINA
KOBYLA
BÝK
PŘIBYSLAV
BYDŽOV
ZBYNĚK
ZBYŠEK
BABYKA

BÝT

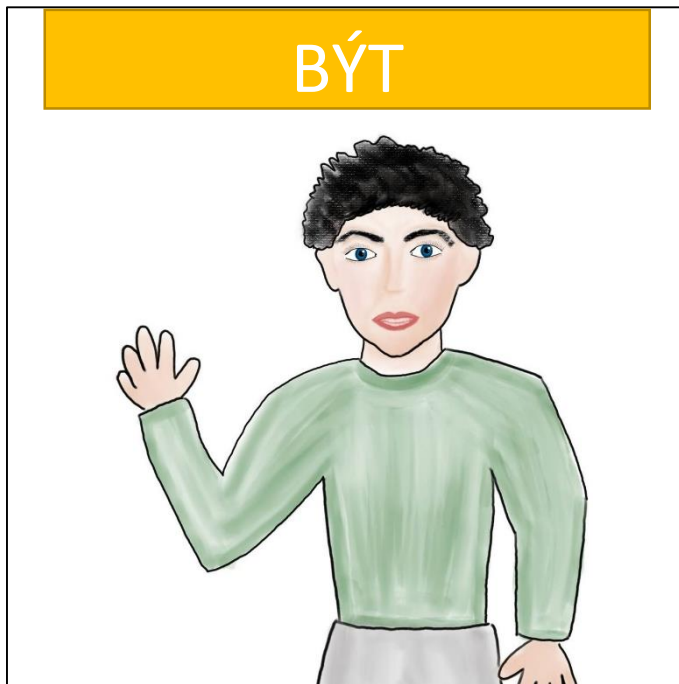
EXISTOVAT, NĚKDE SE NACHÁZET

aby
abych
abychom
abys
abyste
blahobyt
by
bychom
bys
byste
bytí
bytosť
bytosťně
dobyvačný

dobývat
dobyvatel
kdyby
kdybych
kdybychom
ledabylý
nabýt
nebývale
nebývalý
kdybys
kdybyste
ledabyle
nedobytný
neodbytný

přebýt
přebývat
přibýt
starobylý
ubýt
úbytek
ubývat
vybýt
zabývat
zbylý
zbýt
zbytečný
zbytek
živobyť

BÝT

POZOR NA:

být úspěšný × **bít** pěstí

nabýt vědomostí × **nabít** mobil

byl mladý × **bil** palicí

dobýt hrad × **dobít** energii

nenechal se **odbýt** × slyšel **odbit** půlnoc

pobyl u nás doma × **pobil** je do jednoho

přibyl na váze × **přibil** obrázek na zeď

zbyly mi 2 kusy × **zbili** ho do bezvědomí

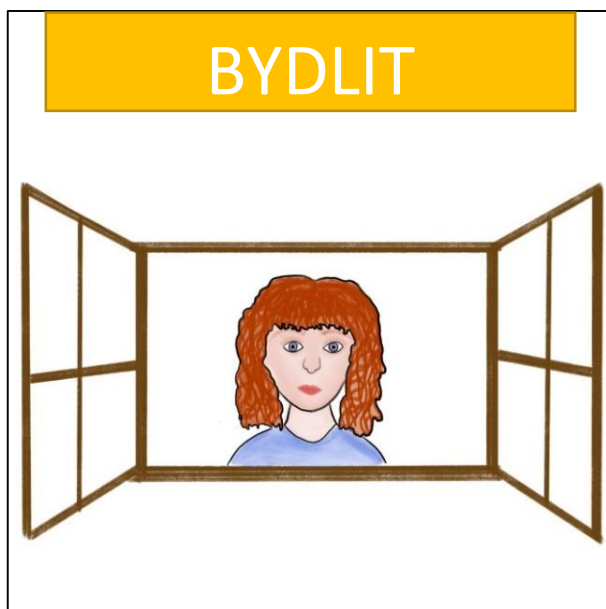
V řece **ubylo** vody. × Jitka **ubila** mouchu.

Lehce **nabyl**, lehce **pozbyl**. × **Nabil** pušku.

BYDLIT

NĚKDE ŽÍT, SÍDLIT

bydlení
bydliště
bydlo
neobydlený
obydlený
obydlí
obydlit
vybydlený
zabydlený
zabydlit

POZOR NA:

Pálí ho dobré **by**dlo.

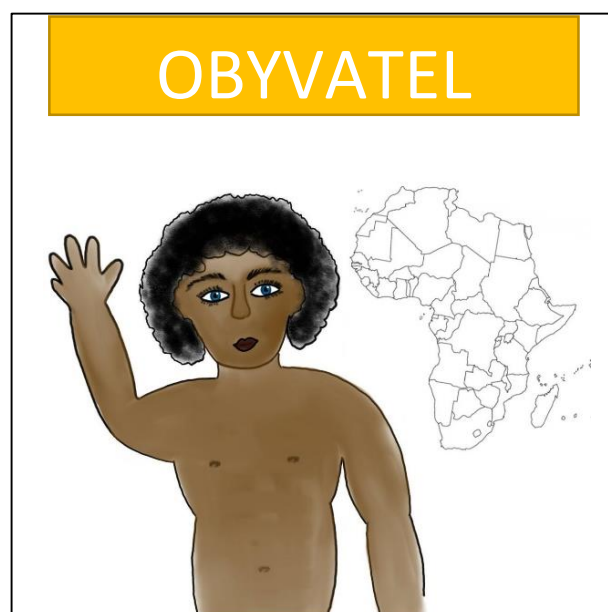
×

Slepice sedí na **bi**dle.

OBYVATEL

ČLOVĚK NEBO ZVÍŘE ŽIJÍCÍ NA URČITÉM MÍSTĚ

obývací
obývat
neobyvatelný
obyvatelka
obyvatelný
obyvatelstvo

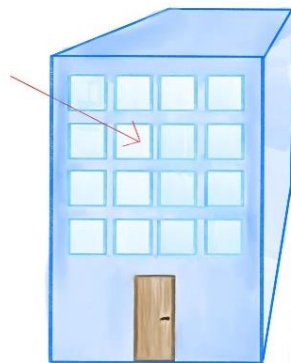

BYT

MÍSTO K BYDLENÍ

bytelný
bytná
bytný
bytový
obytný
ubytovací
ubytování
ubytovat
ubytovna

BYT

POZOR NA:

Máme nový **by**t.

×

Když budu zlobit,
budu doma **bi**t.

PŘÍBYTEK

OBYDLÍ, MÍSTO K BYDLENÍ

PŘÍBYTEK

NÁBYTEK

VYBAVENÍ DO MÍSTNOSTÍ

NÁBYTEK

nábytkář

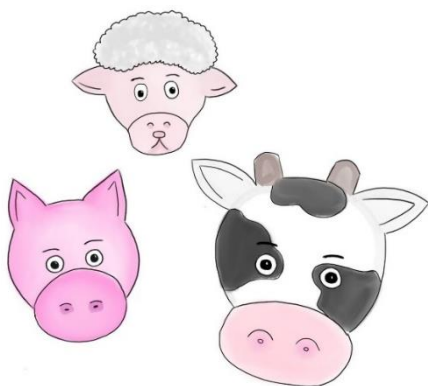
nábytkový

DOBYTEK

SKUPINA ZVÍŘAT ŽIJÍCÍCH NA STATKU

dobytče
dobytčí
dobytkářství

DOBYTEK

OBYČEJ

ZVYK, TRADICE

neobyčejně
neobyčejný
obyčejně
obyčejný

OBYČEJ

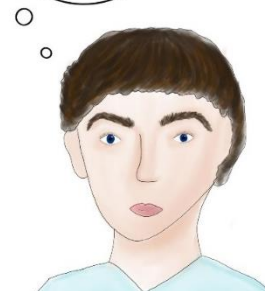

bystrost
Bystrouška
bystrozraký
bystře
bystřina
bystřit

BYSTRÝ

CHYTRÝ, POZORNÝ

BYSTRÝ

BYLINA

ROSTLINA, KVĚTINA

býlí
bylinka
bylinkář
bylinkářka
bylinkový
bylinný
býložravec
býložravý
černobýl
zlatobýl

BYLINA

POZOR NA:

natrhal **býlí**

×

sníh je **bílý**

Máta je **bylina**

×

Bílina je město.

KOBYLA

SAMICE OD KONĚ

KOBYLA

kobylí
kobyłka

BÝK

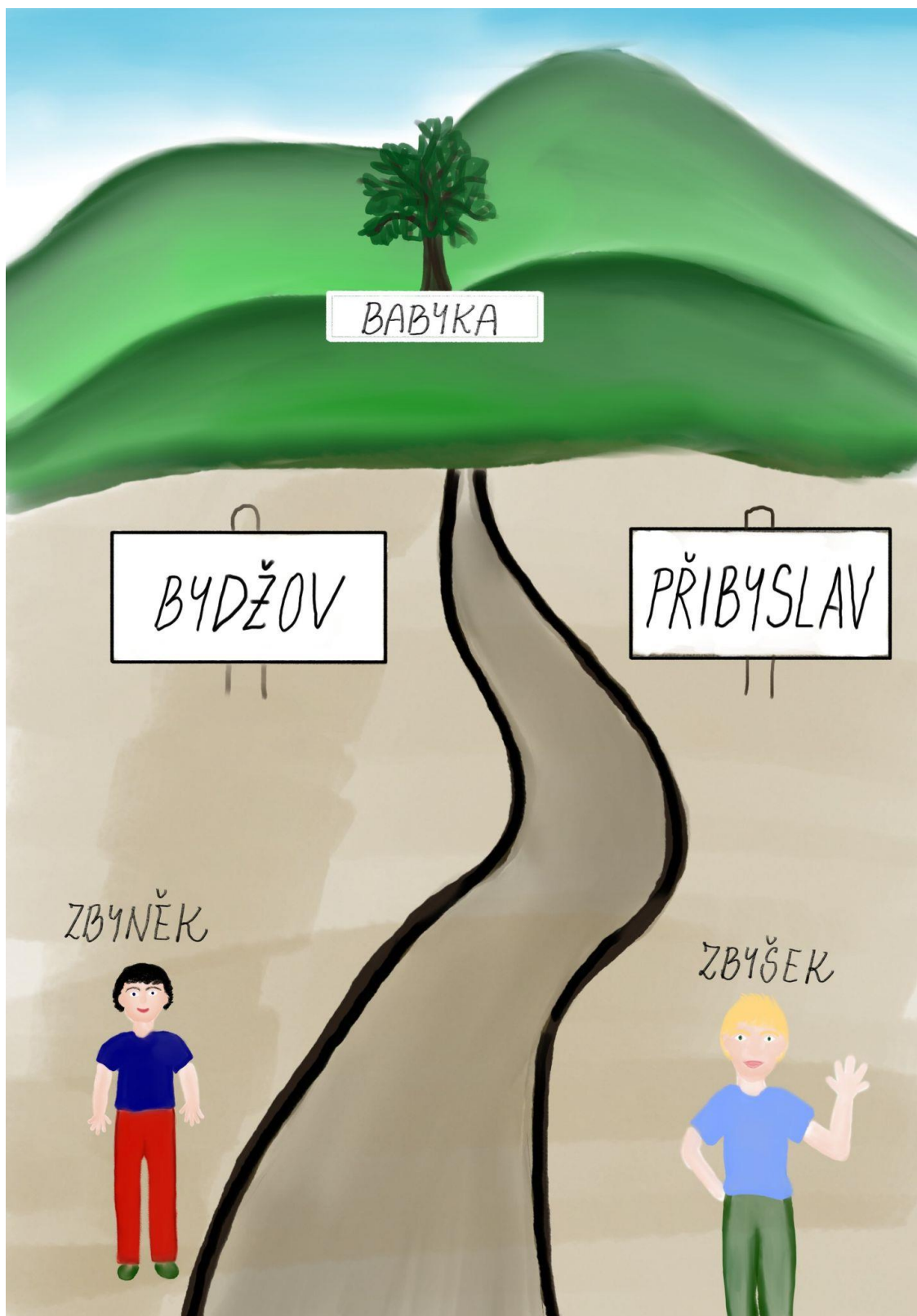
SAMEC OD KRÁVY

BÝK

býček
býčí
býkovec

VLASTNÍ JMÉNA

BÝT

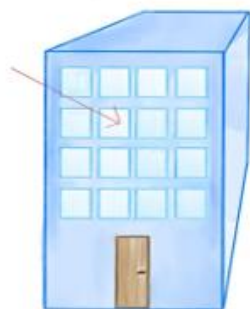
BYDLIT

OBYVATEL

BYT

PŘÍBYTEK

NÁBYTEK

DOBYTEK

OBYČEJ

BYSTRÝ

BYLINA

KOBYLA

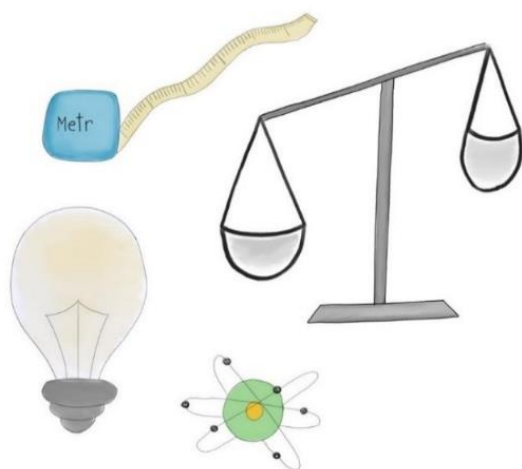
BÝK

F

FYZIKA

VĚDNÍ OBOR

fyzický
fyzička
fyzik
fyzikální
fyziologie

Vyjmenovaná slova po L – činnosti a hry:

Seřazovaná

Vyjmenované slovo: všechna vyjmenovaná slova po L (možno využít i u jiné souhlásky)

Pomůcky: obrázkové kartičky s vyjmenovanými slovy k dané hlásce

Cíl: upevnění vyjmenovaných slov po L pomocí obrazového materiálu a pohybu

Fáze osvojení: 1 – Seznámení s vyjmenovanými slovy

Popis aktivity: Žáky ve třídě rozdělíme na menší skupiny po 3-4. Každá skupinka dostane sadu obrázkových kartiček k dané hlásce. Posadí se do lavic nebo kamkoliv na zem a rozloží si kartičky před sebe. Nyní se žáci připraví a my jim postupně zadáváme úkoly: „seřadte kartičky s vyjmenovanými slovy podle abecedy, seřadte slova podle počtu písmen od nejkratšího po nejdelší, od nejdelšího po nejkratší, najděte vyjmenované slovo obsahující nejvíce samohlásek, najděte vyjmenované slovo začínající na písmeno...“

Zapamatuj si

Vyjmenované slovo: libovolné

Pomůcky: sešit, papír nebo mazací tabulka, psací potřeby, slovníček

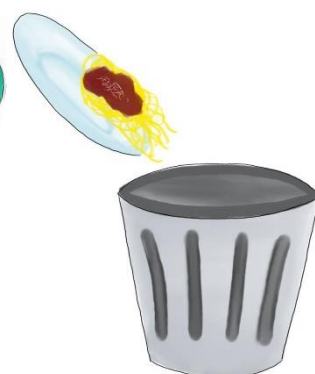
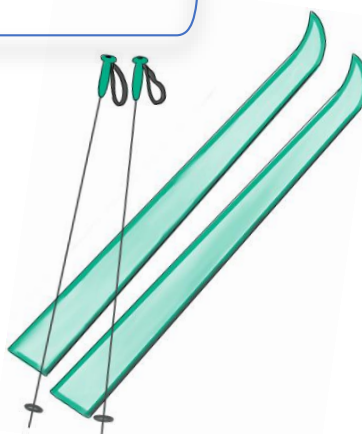
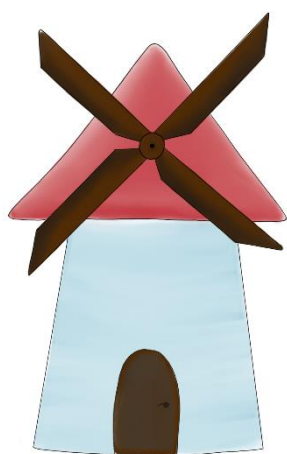
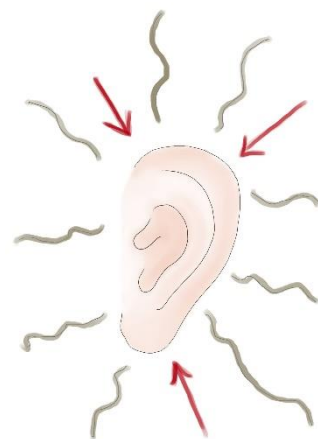
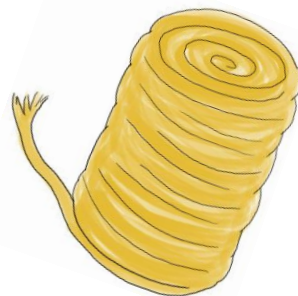
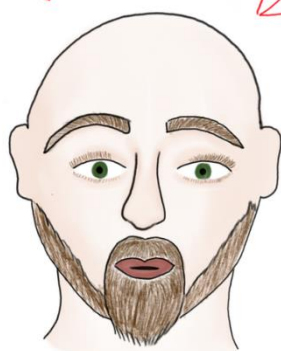
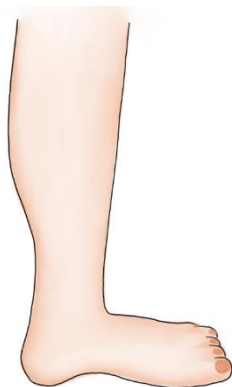
Cíl: přiřazení příbuzných slov k vyjmenovanému slovu, jejich procvičení a zapamatování

Fáze osvojení: 3 – Seznámení a aplikace slov příbuzných

Popis aktivity: Pro tuto aktivitu si můžete zvolit libovolné vyjmenované slovo. Žáci dostanou časový limit, podle zvoleného slova, po dobu limitu si musí zapamatovat dané vyjmenované slovo a co nejvíce slov příbuzných, která jsou u něj vypsána. Po skončení limitu mají za úkol napsat vyjmenované slovo a pod něj co nejvíce příbuzných slov, která si zapamatovali. Při této aktivitě mohou žáci sbírat body. Můžete vždy zvolit pouze jedno vyjmenované slovo nebo hned několik různých.

Vyjmenovaná slova po L

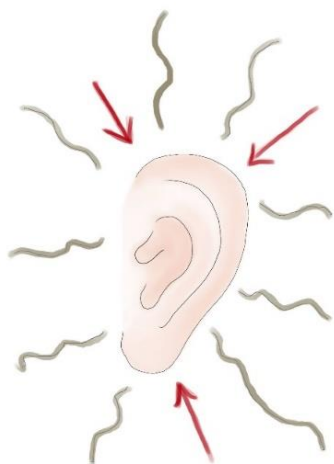
SLYŠET
MLÝN
BLÝSKAT SE
POLYKAT
PLYNOUT
PLÝTVAT
VZLYKAT
LYSÝ
LÝTKO
LÝKO
LYŽE
PELYNĚK
PLYŠ

SLYŠET

VNÍMAT POMOCÍ SLUCHU

SLYŠET

nedoslýchavost

nedoslýchavý

neslýchaný

neslyšící

neslyšně

neslyšný

slýchat

slyšitelný

uslyšet

vyslychat

vyslyšet

MLÝN

BUDOVA, VE KTERÉ SE ZPRACOVÁVÁ (MELE) MOUKA

MLÝN

mlynář
mlynářka
mlynářský
mlýnek
mlýnice
mlýnský

POZOR NA:

větrný mlýn

×

mlít obilí

BLÝSKAT SE

VYDÁVAT ZÁBLESKY, ODRÁŽET SVĚTLO

BLÝSKAT SE

blýskavice
blýskavý
blýsknout se
blyštět
nablýskat
zablýsknout se

POZOR NA:
Na obloze se blýská.
×
blízká vesnice

POLYKAT

POZŘÍT SOUSTO JÍDLA, PITÍ

POLYKAT

polykač
polykání
spolykat
zalykat

PLYNOUIT

TÉCT, PROUDIT, UBÍHAT, BÝT DŮSLEDKEM

PLYNOUIT

oplývat

plyn

plynárna

plynárna

plynný

plynojem

plynoměr

plynovod

plynový

plynulý

rozplynout

rozplývat se

splynout

splývat

splývavý

uplynout

vyplynout

POZOR NA:

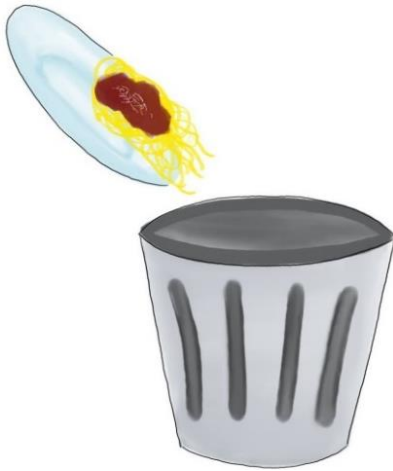
Z toho vyplývá řešení. × Vyplivnul bonbón.

Čas rychle plyne. × Z kuchyně se linula vůně.

PLÝTVAT

MÁME NĚČEHO TOLIK, ŽE TO NEZVLÁDÁME ZPRACOVAT A VYHAZUJEME TO

PLÝTVAT

plýtvání
vyplýtvat

VZLYKAT

PLAKAT, NAŘÍKAT

vzlyk
vzlykání
vzlyknout
vzlykot
zalykat se

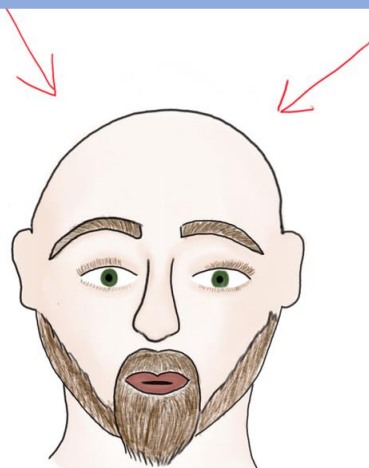
VZLYKAT

LYSÝ

HOLÍ, BEZ SRSTI, BEZ CHLUPŮ NEBO BEZ VLASŮ

LYSÝ

lysina

lysinka

lyska

olysaný

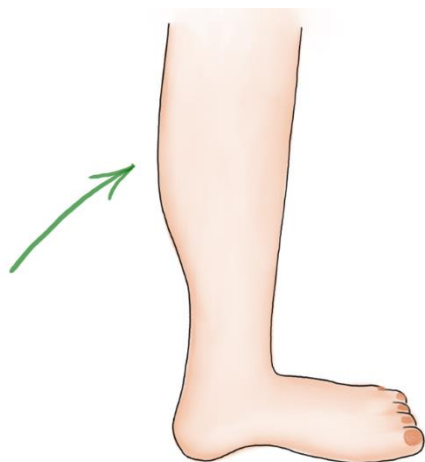
POZOR NA:

Lysá hlava × kočka se lísá

Lyska je vodní pták. × Keř se nazývá líska.

LÝTKO

LÝTKO

ČÁST DOLNÍ KONČETINY

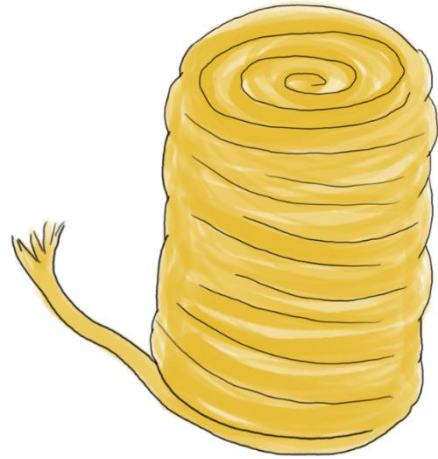
lýtkový

LÝKO

PLETIVO POD KŮROU STROMŮ

lýčený
lýčí
lýkovec
lýkový
lýkožrout

LÝKO

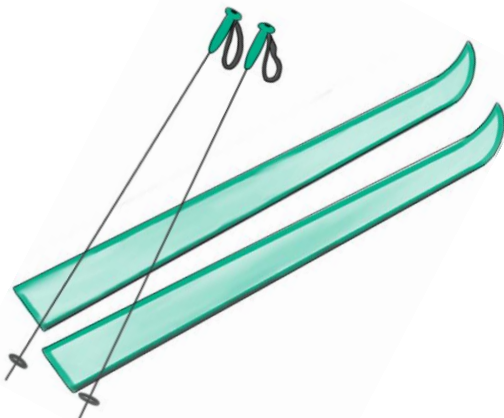
POZOR NA:

lýčený provaz × dobře líčený příběh
nádobu vyrobená z lýčí × herec se líčí

LYŽE

SPORTOVNÍ NÁČINÍ PRO LYŽOVÁNÍ

LYŽE

lyžař
lyžařka
lyžařský
lyžování
lyžovat
zalyžovat si

POZOR NA:

Mám nové lyže.

×

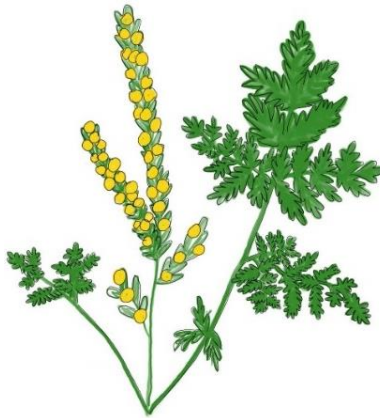
Zuzka líže zmrzlinu.

PELYNĚK

DRUH BYLINY

pelyňkový

PELYNĚK

PLYŠ

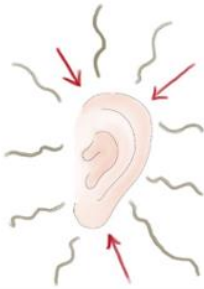
MATERIÁL NA VÝROBU OBLEČENÍ, HRAČEK...

plyšový

PLYŠ

SLYŠET

MLÝN

BLÝSKAT SE

POLYKAT

PLYNOUIT

PLÝTVAT

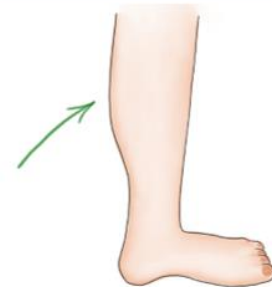
VZLYKAT

LYSÝ

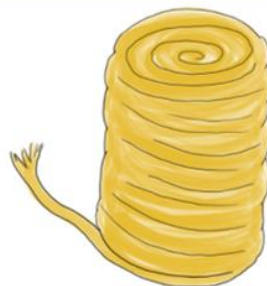
LÝTKO

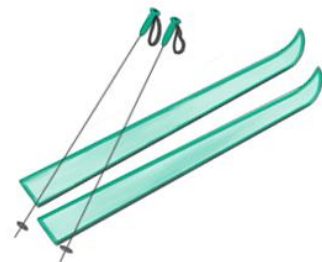
PELYNĚK

LÝKO

LYŽE

PLYŠ

Vyjmenovaná slova po M – činnosti a hry:

Živé pexeso

Vyjmenované slovo: všechna vyjmenovaná slova po M (možno využít i u jiné souhlásky)

Pomůcky: obrázkové kartičky s vyjmenovanými slovy k dané hlásce, přehled vyjmenovaných slov

Cíl: upevnění vyjmenovaných slov po M pomocí obrazového materiálu a pohybu

Fáze osvojení: 1 – Seznámení s vyjmenovanými slovy

Popis aktivity: Ve třídě vybereme 2 žáky, kteří budou hlavní hráči. Oba pošleme za dveře. Ostatní žáci se rozdělí do náhodných dvojic, každá z nich si vylosuje kartičku s vyjmenovaným slovem. Společně zkusí vymyslet pohyb, kterým napodobí vyjmenované slovo (např. mýlit se – zavrtí hlavou). Kartičku si u sebe nechává jeden z dvojice. Poté co jsou všechny dvojice připravené, se rozmístí po třídě. Přichází hráči, kteří byli za dveřmi. Jeden hráč začíná hru – vybere jednoho spolužáka a ten předvede pohyb, který ve dvojici vymysleli, poté si vybere jiného spolužáka, který předvede pohyb, který vymyslel ve dvojici. Pokud se pohyby neshodují, hráč nenalezl obě části pexesa a hraje druhý hráč. Pokud jsou pohyby shodné – našel obě části pexesa. Nyní musí uhádnout, jaké vyjmenované slovo předváděli. Pokud uhádne, dvojice mu předá kartičku a hráč má tak 1 bod. Pokud neuhádne, dostává šanci druhý hráč, který může po uhodnutí získat kartičku. Nyní je na řadě hráč druhý. Takto se střídají, dokud nejsou vybrány všechny kartičky živého pexesa. Hráč, který má více bodů vítězí.

Myslím si slovo

Vyjmenované slovo: dvojice akusticky shodných slov

Pomůcky: tabule, psací potřeby na tabuli, papír, pero nebo mazací tabulky, slovníček

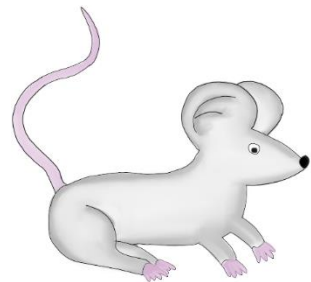
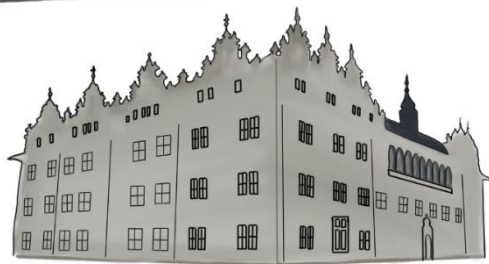
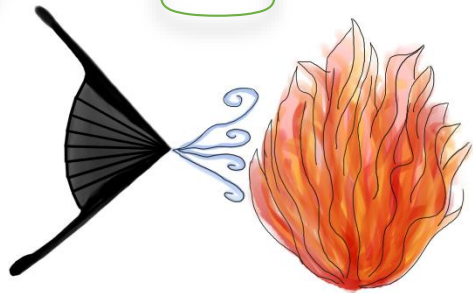
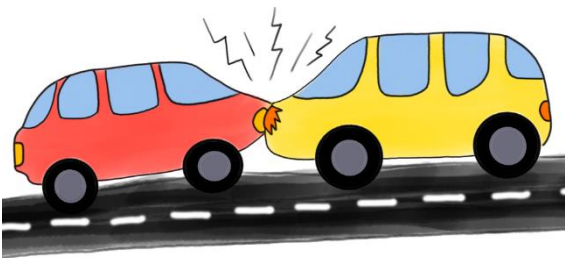
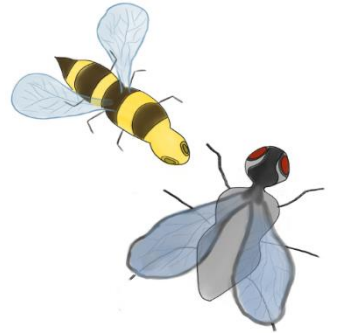
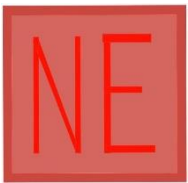
Cíl: pochopení významu slov v akusticky shodných dvojicích, jejich rozlišení

Fáze osvojení: 4 – Akusticky shodná slova

Popis aktivity: Na tabuli vypíšeme společně za pomoci slovníku akusticky shodné dvojice slov, připomeneme si význam slov a odůvodníme správný pravopis y/i. Vybereme jednoho žáka, který přijde k tabuli, vybere si jedno slovo a neprozrazuje, o jaké jde. Spolužáci se nyní ptají na otázky ke slovu- „Označuje slovo činnost?, Skládá se z 5 hlásek?“ ... Pomocí otázek mají za úkol odhalit vybrané slovo. Pokud slovo odhalí, napíší ho na papír popř. mazací tabulku. Na závěr jim žák prozradí, o jaké slovo šlo, a znovu si společně zopakujeme význam slova. Kdo měl napsané správné slovo, zapíše si bod. Na konci hráči s největším počtem bodů vymýšlí společně krátký diktát obsahující vyjmenovaná slova a příbuzná pro ty, kteří měli bodů méně (každý jedno slovo), na úplný závěr probíhá společná kontrola.

Vyjmenovaná slova po M

MY
MÝT
MYSLIT
MÝLIT SE
HMYZ
MYŠ
HLEMÝŽĎ
MÝTIT
ZAMYKAT
SMÝKAT
DMÝCHAT
CHMÝŘÍ
NACHOMÝTNOUT SE
MYS
SUMÝŠ
LITOMYŠL

MY

MY

MY VŠICHNI

POZOR NA:

My všichni

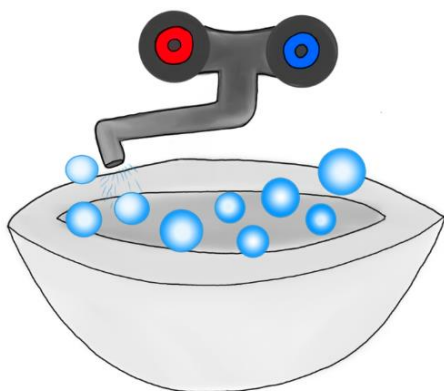
×

Podej mi tužku

MÝT

UMÝVAT- OČISTIT OD ŠPÍNÝ

MÝT

mycí

myčka

mydlář

mydlina

mydlit

mýdlo

mýdlový

mýval

mývalí

omýt

omytý

omývat

omývateľný

pomyje

umýt

umytý

umyvadlo

umývadlo

umývárna

POZOR NA:

Mýt nádobí.

×

Mít nové boty.
(vlastnit)

Medvídek mýval

×

Míval krásné auto.
(měl ho)

Maminka myla
okna.

×

Je velmi milá.

MYSLIT

POUŽÍVAT ROZUM

MYSLIT

mysl
myslet
myslivec
myslivecký
myslivna
myšlenka
namyšleně
namyšlený
nesmysl
nesmyslně
nesmyslný
pomyslet si
pomýšlet

průmysl
průmyslový
přemýšlet
smysl
smýšlení
úmysl
usmyslet si
výmysl
vymyslet
vymyšlený
vymýšlet
zamyslet se
zamyšleně

MÝLIT SE

PLÉST SE, MYSLET SI NĚČO NESPRÁVNĚ

MÝLIT SE

NE

mýlka
mylný
neomylný
omyl
zmýlený
zmýlit se

POZOR NA:

Maminka se **mýlí**.

×

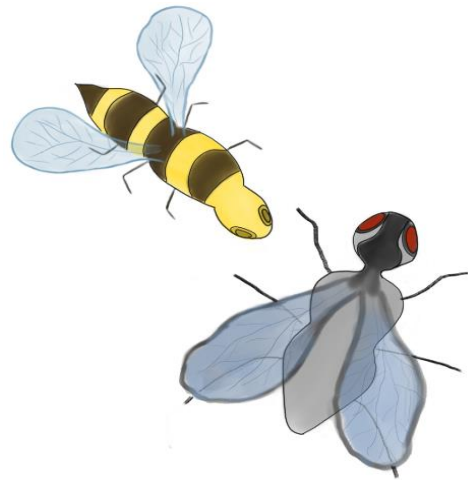
Pojedeme 5 **mil**
daleko.

HMYZ

SKUPINA ŽIVOČICHŮ

hmyzí
hmyzožravec

HMYZ

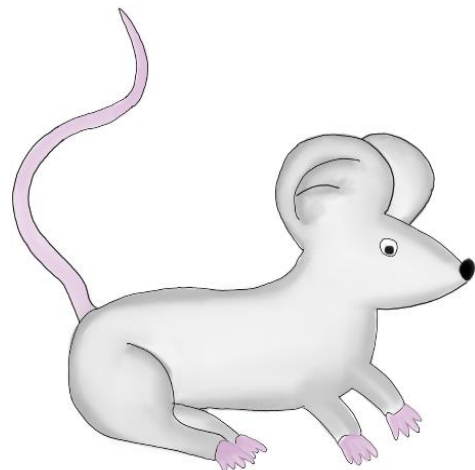

MYŠ

MALÝ ŽIVOČICH

myšák
myší
myšička
myšilov
myšina
myška

MYŠ

HLEMÝŽĎ

MALÝ ŽIVOČICH

hlemýžďí

HLEMÝŽĎ

MÝTIT

KÁCET, ODSTRAŇOVAT STROMY

MÝTIT

mýtina

mýtné

mýto

vymýcený

vymýtít

POZOR NA:

vymýtít stromy

×

vymítat d'ábla

ZAMYKAT

ZAVŘÍT NA KLÍČ

ZAMYKAT

mykat

odemykat

odmykat

uzamykatelný

výmyk

vymykat se

SMÝKAT

KLOUZAVĚ SE POHYBOVAT

prosmýknout se

průsmyk

smyčcový

smyčec

smýčit

smyčka

smyk

SMÝKAT

DMÝCHAT

VHÁNĚT VZDUCH

POZOR NA:

dmýchat do ohně

×

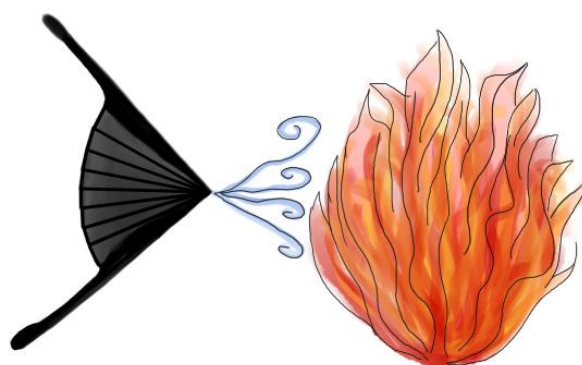
míchat těsto

dmychadlo

dmýchadlo

rozdmýchat

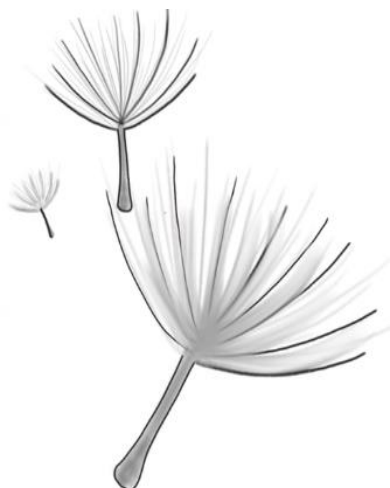
DMÝCHAT

CHMÝŘÍ

ODKVETLÁ PAMPELIŠKA, JEMNÉ CHLOUPKY NEBO PEŘÍČKA

CHMÝŘÍ

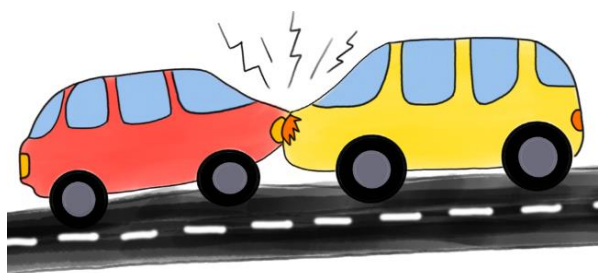
chmýříčko

ochmýřený

NACHOMÝTNOUT SE

NÁHODOU SE OCITNOUT, K NĚČEMU SE PŘIMOTAT

NACHOMÝTNOUT SE

ochomýtat se
přichomýtnout se

MYS

VÝBĚŽEK PEVNINY DO OCEÁNU ČI MOŘE

MYS

POZOR NA:

mys u moře

×

miss české
republiky

SUMÝŠ

MOŘSKÝ ŽIVOČICH

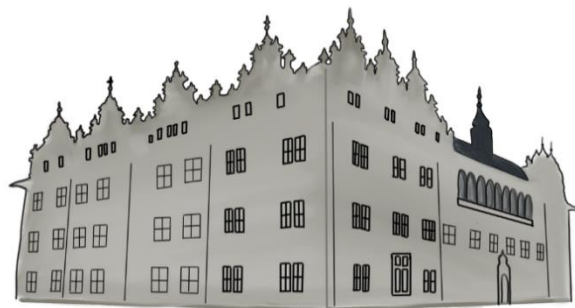
SUMÝŠ

LITOMYŠL

NÁZEV MĚSTA

LITOMYŠL

MY

MÝT

MÝLIT SE

HMYZ

MYŠ

HLEMÝŽĎ

MÝTIT

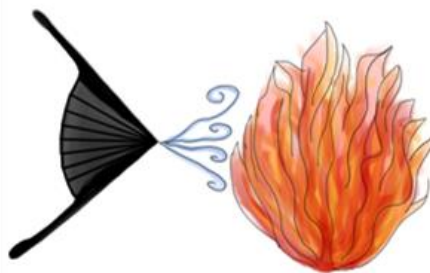
ZAMYKAT

SMÝKAT

DMÝCHAT

CHMÝŘÍ

NACHOMÝTNOUT SE

MYS

SUMÝŠ

LITOMYŠL

Vyjmenovaná slova po P – činnosti a hry:

Nebe, peklo, ráj

Vyjmenované slovo: dvojice akusticky shodných slov

Pomůcky: psací potřeby, bílé papíry A3, slovníček (vytištěnou kapitulu vyjmenovaných slov po P nebo promítnutý slovníček na tabuli)

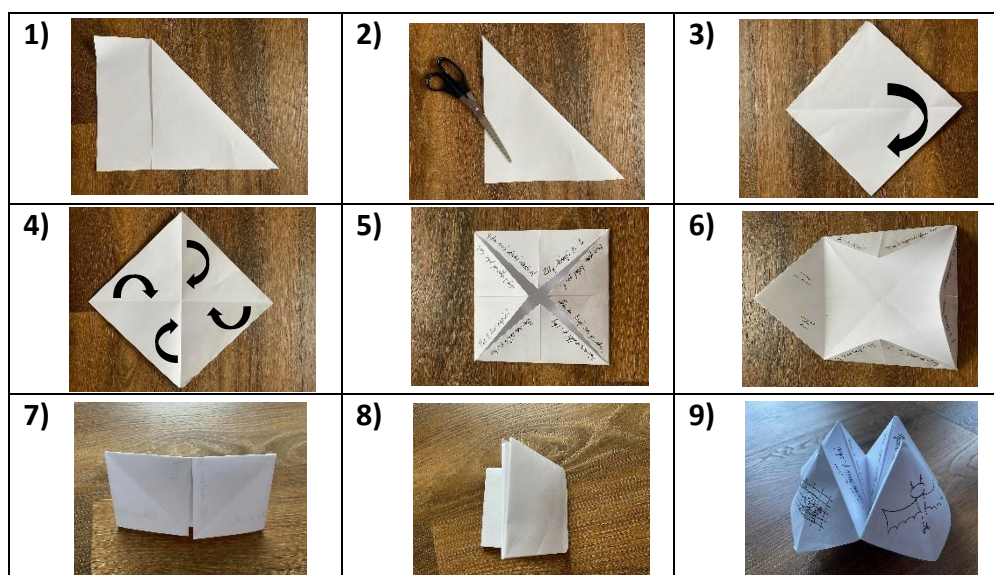
Cíl: pochopení významu slov v akusticky shodných dvojicích, jejich rozlišení

Fáze osvojení: 4 – Akusticky shodná slova

Popis aktivity: Pomocí slovníčku si na tabuli vypíšeme všechny akusticky shodné dvojice slov, v každé dvojici si vysvětlíme význam slov a doplníme správné y/i. Žáci se rozdělí do dvojic a každá dostane jeden papír A3. Z papíru si podle návodu poskládají hru „*Nebe, peklo, ráj*“. Vytvořené hry si dvojice žáků vymění s jinou dvojicí. Ve dvojici se poté střídají a společně hrají- jeden z dvojice ovládá hru- na začátku vyhláskuje vyjmenované slovo, které si podle obrázku spolužák vybere, ten má vždy za úkol přečíst slovní spojení a doplnit správné y/i.

Návod na „*Nebe, peklo*“

- 1) Papír přehneme podle obrázku tak, aby nám vznikl čtverec.
- 2) Přebývající obdélník odstříhneme.
- 3) Čtverec si rozložíme a přehneme, aby nám uprostřed vznikl kříž.
- 4) Vrcholy čtverce přeložíme doprostřed kříže, otočíme a znovu skládáme vrcholy doprostřed.
- 5) Na přeložené vrcholy napíšeme slovní spojení, **vynecháme y/i**. (na každý vrchol 2 spojení)
- 6) Pod ohnuté vrcholy poté zapíšeme správné y/i, které patří na vynechané místo.
- 7) Čtverec přeložíme podle obrázku, tak by nám vznikl obdélník
- 8) Přeložíme ještě jednou, aby nám vznikl menší čtverec.
- 9) Na vzniklé čtverce nakreslíme obrázky vyjmenovaných slov po dané hlásce.

Detektiv

Vyjmenované slovo: všechna vyjmenovaná slova po P (možno využít i u jiné souhlásky)

Pomůcky: obrázkové kartičky s vyjmenovanými slovy k dané hlásce, přehled vyjmenovaných slov

Cíl: upevnění vyjmenovaných slov po P pomocí obrazového materiálu a pohybu

Fáze osvojení: 1 – Seznámení s vyjmenovanými slovy

Popis aktivity: Ve třídě vybereme 1 žáka- detektiva, ten odchází na malou chvíli za dveře. Ostatní žáci si rozdají nastříhané kartičky s obrázky vyjmenovaných slov- podle počtu žáků každý drží 1 nebo 2 kartičky. Žáci mohou sedět v lavicích nebo na zemi v kruhu. Jedno vyjmenované slovo však vyřadíme a schováme někde ve třídě. Detektiv přichází do třídy a má za úkol zjistit, které vyjmenované slovo chybí (může libovolně se žáky hýbat a rovnat si je tak, aby dané slovo odhalil). Pokaždé, co ukáže na nějakou kartičku, musí žák, který ji drží vstát a dané slovo nahlas přečíst. Poté, co se detektivovi povede chybějící slovo odhalit ho spolužáci pomocí hry „Samá voda“ dovedou ke kartičce se slovem.

Slovní přebíjená

Vyjmenované slovo: všechna vyjmenovaná slova po P (možno využít i u jiné souhlásky)

Pomůcky: obrázkové kartičky s vyjmenovanými slovy k dané hlásce, slovníček

Cíl: upevnění vyjmenovaných a příbuzných slov k jednotlivým vyjmenovaným slovům

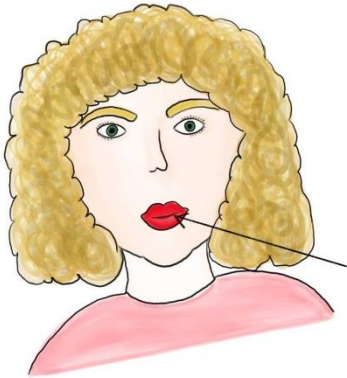
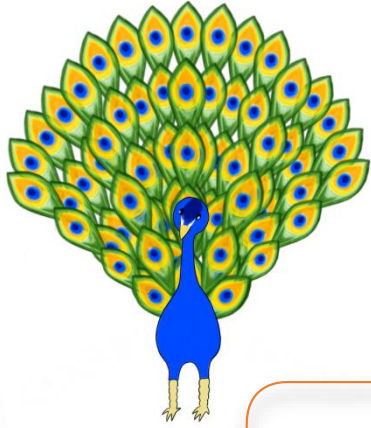
Fáze osvojení: 3 – Seznámení a aplikace slov příbuzných

Popis aktivity: Na začátku aktivity dáme žákům čas, aby si prolistovali slovníček, pročetli si příbuzná slova a pokud jim nějaká nejsou jasná, vysvětlíme si jejich význam. Žáky rozdělíme na 2 týmy a připravíme si vytisknuté kartičky s obrázky vyjmenovaných slov. Žáci se postaví do dvou zástupů proti sobě, mezi ně umístíme lavici, na kterou připravíme zamíchané kartičky. Ty položíme na hromádku lícem dolů. Hra probíhá tak, že k lavici vždy přistoupí jeden hráč z každého týmu, stojí proti sobě. Nyní otočíme vrchní kartičku balíčku, hráči mají za úkol vymyslet co nejrychleji 1 příbuzné slovo k danému vyjmenovanému slovu. Hráč, který rychleji vymyslí příbuzné slovo, se zařadí na konec svého týmu, poražený hráč se zařazuje na konec protějšího týmu (vítězný tým tak získal nového hráče). Takto přistupují k lavici postupně další hráči, vítězí tým, který má na konci hry více hráčů.

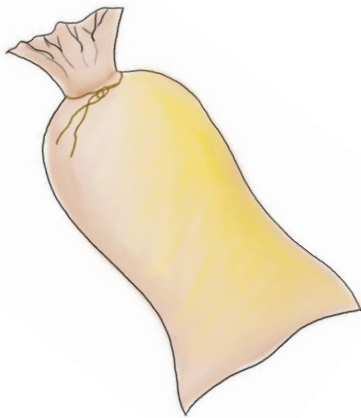
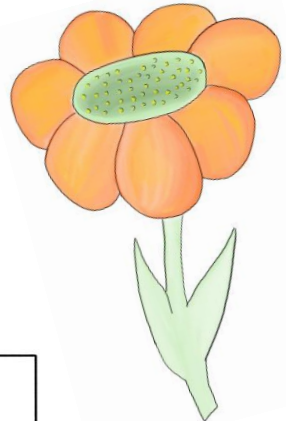
DOVOLE, Vendula. dům.rvp [online]. 14. 6. 2018, [cit. 2022-11-23]. Nebe, peklo, ráj – vyjmenovaná slova. Dostupné z WWW: <<https://dum.rvp.cz/materialy/nebe-peklo-raj-vyjmenovana-slova.html>>

Vyjmenovaná slova po P

PÝCHA
PYTEL
PYSK
NETOPÝR
SLEPÝŠ
PYL
KOPYTO
KLOPÝTAT
TŘPYTIT SE
ZPYTOVAT
PYKAT
PÝR
PYŘIT SE
ČEPÝŘIT SE
CHROPYNĚ
SPYTIHNĚV
PYŠELY

P

PÝCHA

VLASTNOST ČLOVĚKA- NAMYŠLENOST. POVÝŠENOST

PÝCHA

přepych
přepychový
pych
pýchavka
pyšnit se
pyšný
zpychnout

POZOR NA:

Pýcha není hezká
vlastnost.

x

Trn na růži **pí**chá.

Pýchavka je velmi
chutná houba.

PYTEL

VAK SLOUŽÍCÍ K UKLÁDÁNÍ VĚCÍ

PYTEL

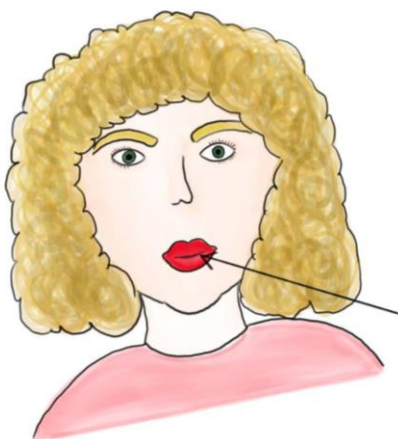

pytlácký
pytláctví
pytlačení
pytlačit
pytlák
pytlíček
pytlík
pytlovina
strašpytel

PYSK

POHYBLIVÁ ČÁST ÚST LIDÍ NEBO TLAMY U ZVÍŘAT

PYSK

ptakopysk
pyskatá

POZOR NA:

Kůň má mouchu na
pysku.

×

Hrajeme si na písku.

NETOPÝR

MALÝ LÉTAJÍCÍ NOČNÍ ŽIVOČICH

NETOPÝR

netopýři

netopýří

SLEPÝŠ

PLAZ- JEŠTĚRKA PODOBNÁ HADOVI

POZOR NA:

Na cestě se plazil
slepýš.

×

Papír snadno slepíš
lepidlem.

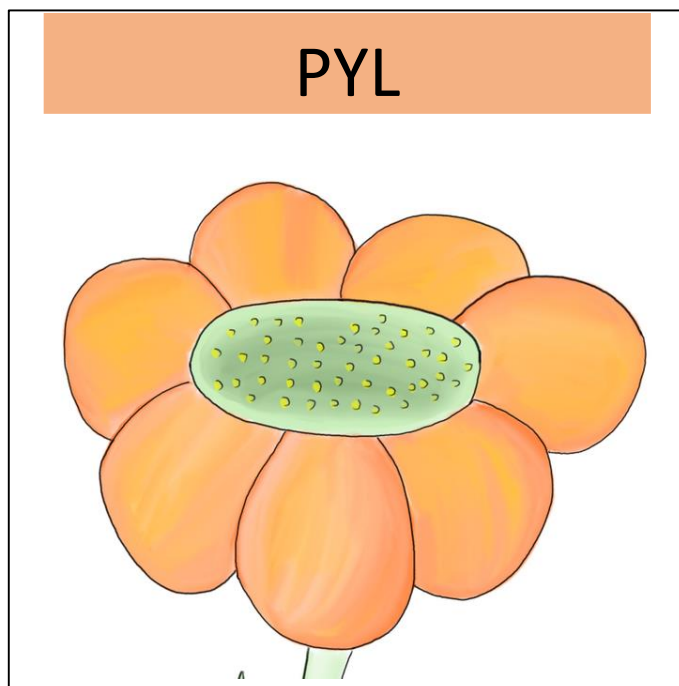
SLEPÝŠ

PYL

JEMNÝ ŽLUTÝ PRÁŠEK NA KVĚTECH ROSTLIN

opylit
opylovač
opylovat
opylený
pylový

POZOR NA:

Včely umí **opylovat**
květy.

×

Musím si **opilovat**
nehty.

Na květech vidíme žlutý
pyl.

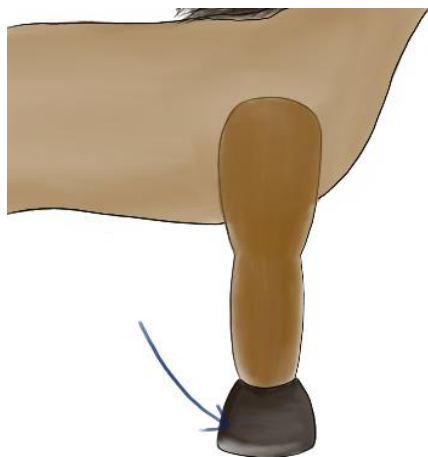
×

Ráno jsem **pil** k snídani
teplý čaj.

KOPYTO

KONEC NOHY NĚKTERÝCH ZVÍŘAT

KOPYTO

kopýtko

kopytník

lichokopytník

sudokopytník

KLOPÝTAT

ZAKOPÁVAT, VRÁVORAT

klopýtavý

klopýtnutí

neklopýtnout

KLOPÝTAT

TŘPYTIT SE

LESKNOUT SE

třpyt
třpytící se
třpytivě
třpytivý
třpytka
zatřpytit se

TŘPYTIT SE

ZPYTOVAT

PŘEMÝŠLET NAD SVÝM CHOVÁNÍM

ZPYTOVAT

jazykozpyt
jazykozpytec
nevyzpytatelně
nevyzpytatelný
zpytavě
zpytavý
zpytování

PYKAT

NÉST NÁSLEDKY ZA SVÉ ČINY

PYKAT

nepykat

odpykat

pykání

POZOR NA:

Pokud něco provedu,
musím za to **pykat**.

×

Při hře na schovávanou
musí hráč **pi**kat.

PÝR

DRUH ROSTLINY- TRAVINY

pýřavka

pýří

zapýřený

suchopýr

PÝR

PÝŘIT SE

ČERVENAT SE

nepýřit se
zapýřit se

PÝŘIT SE

ČEPÝŘIT SE

ČEPÝŘIT SE

NATŘÁSAT SE, ČECHRAT, ZLOBIT SE

načepýřený
načepýřit se
rozčepýřený
rozčepýřit se

VLASTNÍ JMÉNA

Chropyně

Pyšely

Spytihněv

PÝCHA

PYTEL

PYSK

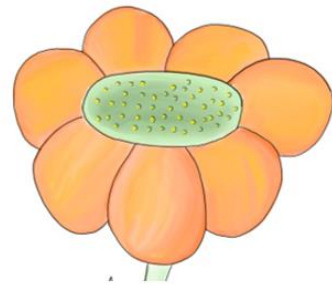
NETOPÝR

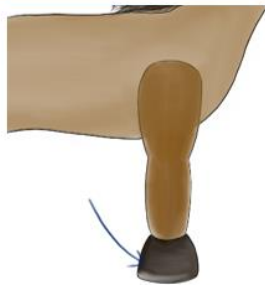
SLEPÝŠ

PYL

KOPYTO

KLOPÝTAT

TŘPYTIT SE

ZPYTOVAT

PYKAT

PÝR

PÝŘIT SE

ČEPÝŘIT SE

Vyjmenovaná slova po S – činnosti a hry:

Bylo, nebylo...

Vyjmenované slovo: všechna vyjmenovaná slova po S (možno využít i u jiné souhlásky)

Pomůcky: přehled vyjmenovaných slov – str. 52, papír, psací potřeby

Cíl: zapamatování vyjmenovaných slov po S, tvůrčí psaní literárního textu

Fáze osvojení: 1 – Seznámení s vyjmenovanými slovy

Popis aktivity: Tato aktivita propojuje mluvnickou část českého jazyka s částí literární. Žáci se rozdělí do dvojic. Každá dvojice dostane papír, připraví si psací potřeby a dostanou k nahlédnutí str. 52 ze slovníčku (možno promítnout na tabuli nebo vytisknout). Dvojice mají za úkol na papír napsat příběh, který bude obsahovat všechna vyjmenovaná slova po S. Slova je možné skloňovat i časovat tak, aby se hodila do příběhu. Během psaní procházíme třídou a snažíme se pomoci dvojicím, které si nevědí rady- nejlépe vždy dovysvětlením významu slova a navedením k použití v příběhu. Pro lepší přehled každé vyjmenované slovo v textu barevně označí. Závěrem aktivity by mělo být přečtení příběhu ostatním spolužákům. Na aktivitu můžeme dále navázat ve výtvarné výchově, kde k příběhu dvojice žáků vytvoří ilustraci.

Odhalíš správné slovo?

Vyjmenované slovo: všechna vyjmenovaná slova po S a slova příbuzná

Pomůcky: slovníček, papír, psací potřeby nebo mazací tabulka s fixem

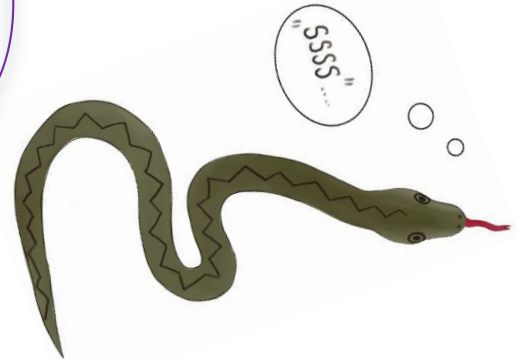
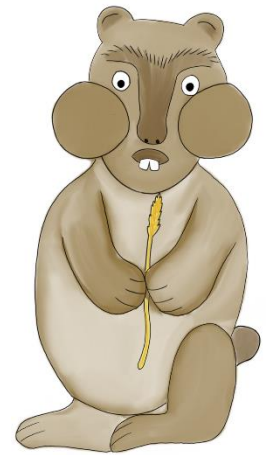
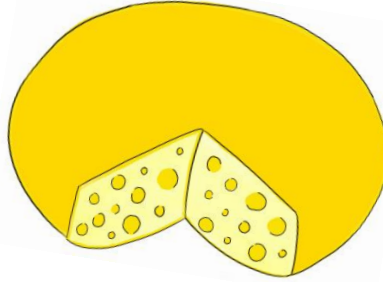
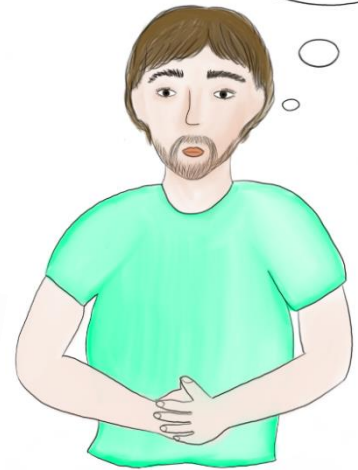
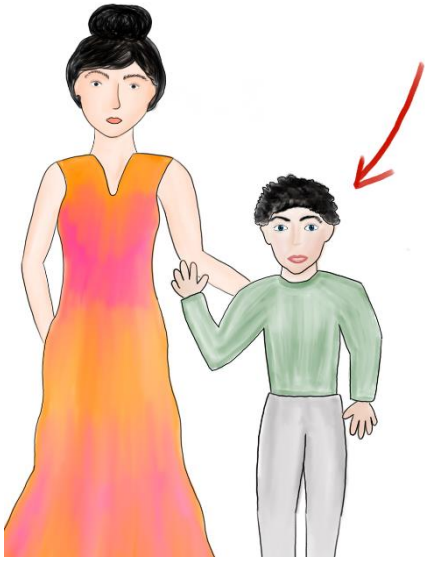
Cíl: upevnění vyjmenovaných a příbuzných slov k jednotlivým vyjmenovaným slovům

Fáze osvojení: 3 – Seznámení a aplikace slov příbuzných

Popis aktivity: Všichni si připraví psací potřeby a papír či tabulku. Jeden žák má před sebou otevřený slovníček, ve kterém si vybere jedno vyjmenované slovo po S. Nyní nahlas přečte všechna jeho slova příbuzná. Ostatní mají za úkol bez slovníčku přijít na to, jaké vybrané vyjmenované slovo k přečteným příbuzným slovům patří a to napsat na papír či tabulku. Ten, kdo četl příbuzná slova, zkontroluje ostatní, kdo má správně získává bod a vybírá dalšího spolužáka, kterému předá slovníček a ten si vybírá jiné vyjmenované slovo. Takto můžeme procvičit libovolný počet vyjmenovaných slov.

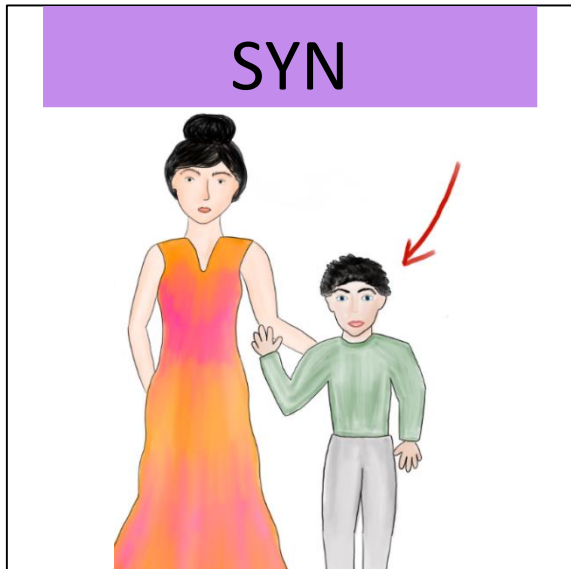
Vyjmenovaná slova po S

SYN
SYTÝ
SÝR
SYROVÝ
SYCHRAVÝ
USYCHAT
SÝKORA
SYSEL
SÝČEK
SYČET
SYPAT
BOSYNĚ
SYNEČ

SYN

POTOMEK- DÍTĚ MUŽSKÉHO POHLAVÍ

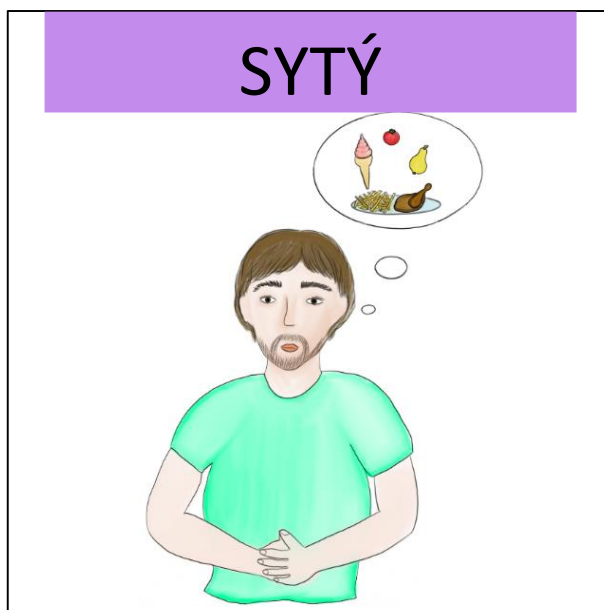

synek
synovec
synovský
zlosyn

SYTÝ

PLNĚ NAJEDENÝ

dosyta
nasyta
nasyčený
nenasyčený
nenasyta
nenasytný
sytě

POZOR NA:

Aleš je už **sy**tý.

×

Mouku prosypeme
skrze **sí**to.

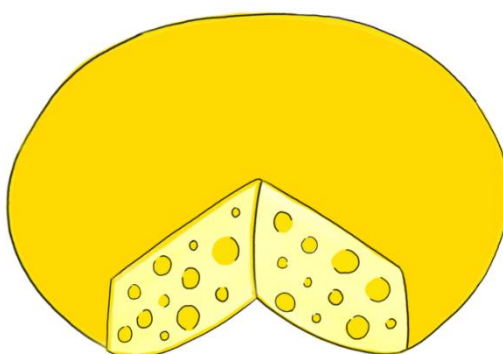
×

Na jaře začínáme **sít**
zeleninu.

SÝR

MLÉČNÝ VÝROBEK

SÝR

sýrárna
sýrař
syreček
syrovátka
sýrový
syřidlo

POZOR NA:

sýrová pomazánka

×

kyselina sírová

SYROVÝ

TEPELNĚ NEUPRAVENÉ JÍDLO

SYROVÝ

syrovinka

syrý (vlhký)

POZOR NA:

Zem na zahradě byla
syrá. (vlhká)

×

Dům na kraji města
zůstal sirý. (opuštěný)

SYCHRAVÝ

DEŠTIVÝ, VLHKÝ, STUDENÝ

sychravo
Sychrov

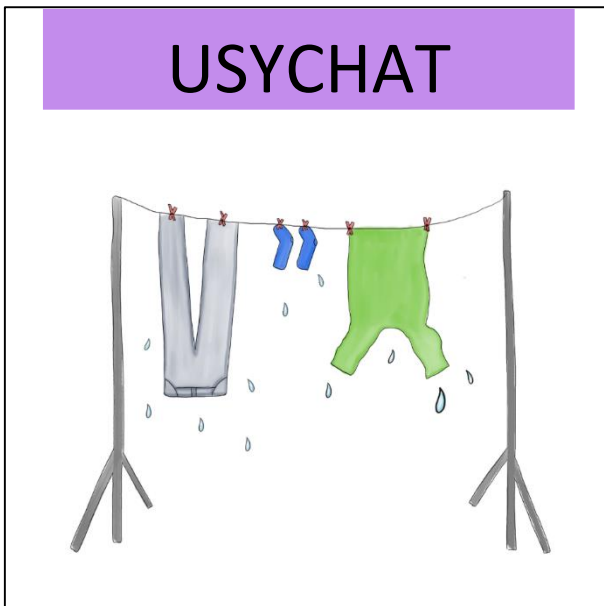
SYCHRAVÝ

USYCHAT

PŘESTÁVAT BÝT MOKRÝ

USYCHAT

dosychat
osychat
prosychat
přesychat
vysychat
zasychat

SÝKORA

MALÝ ZPĚVNÝ PTÁK

SÝKORA

sýkorka

sýkořice

SYSEL

MALÝ HLODAVEC

SYSEL

syslí

syslit

SÝČEK

DRUH SOVY

nesýčkovat
sýčkovat

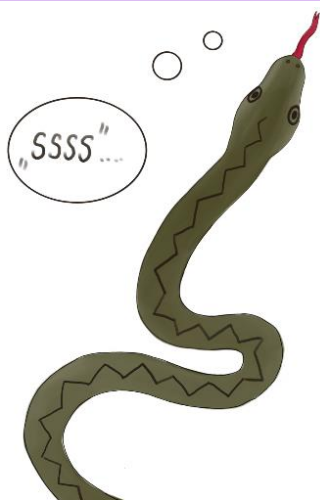
SÝČEK

SYČET

VYDÁVAT ZVUK „SSSS“

SYČET

syčivý
sykat
sykavky
sykot
zasyčet

SYPAT

NECHAT PADAT PO ČÁSTECH

SYPAT

POZOR NA:

V zimě musíme **sypat**
zmrzlý chodník.

×

Moje hlasivky začaly
sípat.

dosypat
násyp
nasypat
obsypaný
obsypat
osypaný
osypat se
posypaný
posypat
přesýpací
přesýpat
rozsyp
rozsypaný
sypek (povlak na
polštář)
sýpka
sypký
vysypat
zásyp
zasypat

VLASTNÍ JMÉNA

Bosyně

Syneč

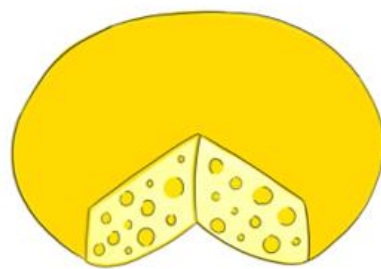
SYN

SYTÝ

SÝR

SYROVÝ

SYCHRAVÝ

USYCHAT

SÝKORA

SYSEL

SÝČEK

SYČET

SYPAT

Vyjmenovaná slova po V – činnosti a hry:

Jaké y/i se tam vleze?

Vyjmenované slovo: všechna vyjmenovaná slova po V (možno využít i u jiné souhlásky)

Pomůcky: slovníček

Cíl: upevnění vyjmenovaných, příbuzných slov a akusticky shodných dvojic

Fáze osvojení: 5 – Souhrnná cvičení a opakování

Popis aktivity: Stojíme v kruhu, začneme společně dupat do 4/4 rytmu – 1 dupnutí= 2 doby, nohy střídáme. Poté připojíme říkanku: „Be, fe, le, me, pe, se, ve, ze, jaké y/i do slova vleze?“ Na každou dobu= slabiku tleskneme. Úkolem žáků bude vždy vymyslet libovolné slovo s obojetnou souhláskou. To vytleskají do rytmu a ostatní mu opět v rytmu odpoví – „tvr-dé“ nebo „mě-kké“. Pokud odpoví správně, žák, který vymýšlel, předá slovo dalšímu žákovi vedle sebe pomocí plácnutí.

Horké slovo

Vyjmenované slovo: všechna vyjmenovaná slova po V (možno využít i u jiné souhlásky)

Pomůcky: -

Cíl: upevnění vyjmenovaných slov k dané souhlásce

Fáze osvojení: 1 – Seznámení s vyjmenovanými slovy

Popis aktivity: Žáci stojí v kruhu, učitel/ka uprostřed. Aktivitu začíná tím, že vyhlásí obojetnou souhlásku, jejíž vyjmenovaná slova se budou procvičovat. Poté ukáže na jednoho žáka- ten si stoupne místo ní doprostřed a řekne 1. vyjmenované slovo, poté vybírá dalšího žáka, který jde doprostřed a doplňuje další vyjmenované slovo, takto postupně vyjmou celou řadu vyjmenovaných slov.

Hledej a najdi

Vyjmenované slovo: slova s předponami vy-, vý-

Pomůcky: slovníček na stranách 74, 75

Cíl: rozvoj slovní zásoby slov s předponami vy-, vý-

Fáze osvojení: 3 – Seznámení a aplikace slov příbuzných (obsahujících předpony vy-, vý-)

Popis aktivity: Žáci pracují ve dvojicích. Do každé dvojice připravíme slovníček- strany 74 a 75 a každý žák si připraví nějakou drobnost (kostičku, gumu, figurku...). Začíná učitel/ka- ze stran 74-75 vybere libovolné slovo, které přečte. Žáci mají za úkol co nejrychleji najít dané slovo a označit ho svojí figurkou, kostičkou... a stoupne si za židli. Ten, který ve dvojici dříve našel slovo, získává 1 bod. Další slovo vybírá ten, kdo si jako první stoupnul za židli a našel správné slovo. Takto se postupně střídají. Na konci si všichni spočítají svoje body a vítězové ve dvojici mohou vymyslet úkol pro ostatní (napsat krátký text, vymyslet příběh...)

Vyjmenovaná slova po V

VY
VYSOKÝ
VÝT
VÝSKAT
ZVYKAT
ŽVÝKAT
VYDRA
VÝR
VYŽLE
POVYK
VÝHEŇ
VYŠKOV
VÝTOŇ
VY-, VÝ-

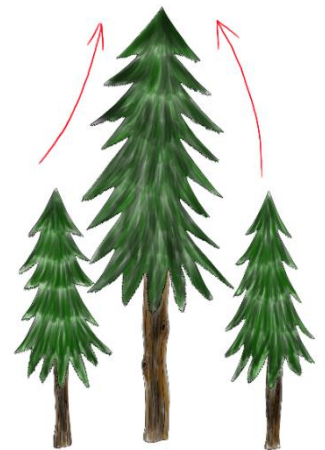
VY-

VÝ-

„ÚÚÁÁ!!“

Něěě!

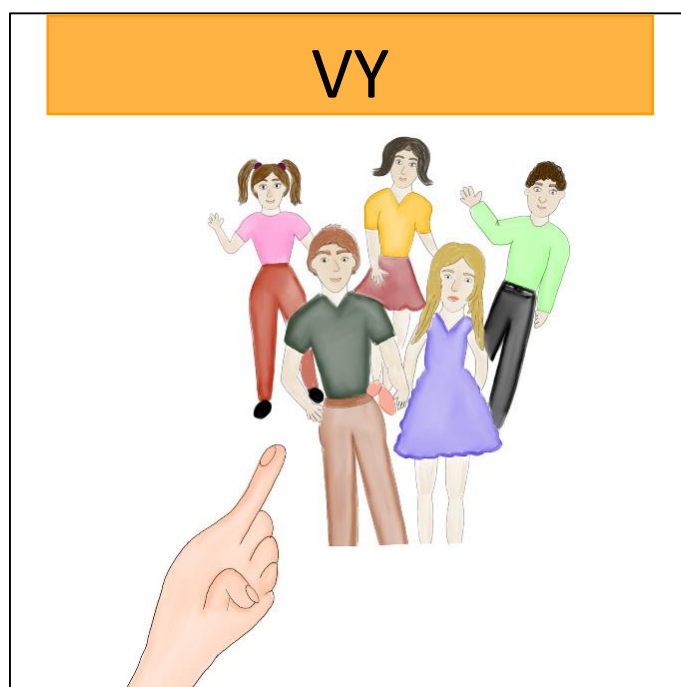

VY

ZÁJMENO PRO 2. OSOBU ČÍSLA MNOŽNÉHO NEBO ZDVOŘILÉ OSLOVENÍ 1 OSOBY

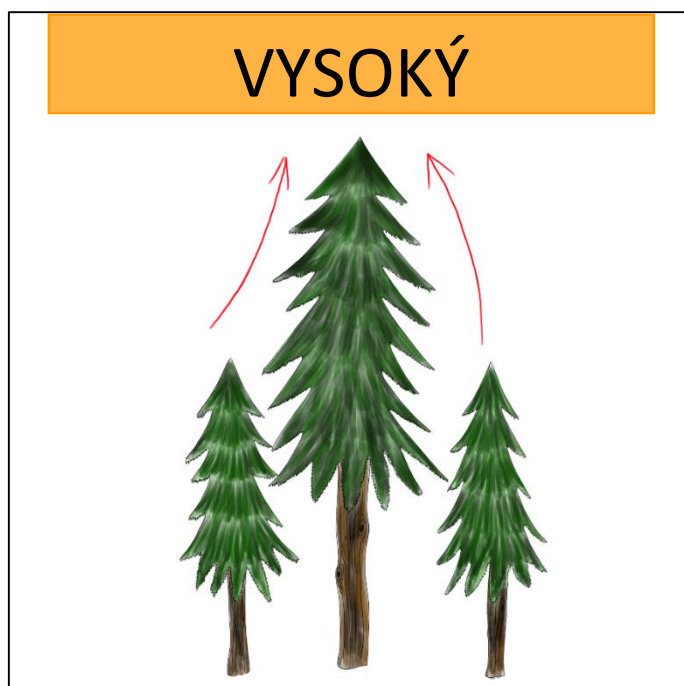
vykání

vykat

VYSOKÝ

LEŽÍCÍ VE VYSOKÉ POLOZE, DOROSTLÝ VELKÉ VÝŠKY

povýšeně
povýšený
povýšit
převyšovat
vysočina
vysoko
výše
výšina
výška
vyšší
vyvýšenina
vyvýšovat
zvýšení
zvýšit

POZOR NA:

Rozhledna byla ve
vysoké nadmořské
výšce.

×

Byli jsme se podívat na
kostelní věžce.

VÝT

VYDÁVAT ZVUK

VÝT

vytí

zavýt

POZOR NA:

V noci jsem slyšel **výt**
vlka.

×

Naučil jsem se **vít**
věneček z pampelišek.

VÝSKAT

RADOSTNĚ VYKŘIKOVAT

VÝSKAT

výskání

výskot

zavýskat

zavýsknout

POZOR NA:

Děti vesele **výskaly**.

×

vískání ve vlasech

ZVYKAT

NĚCO SE PRO NÁS STÁVÁ BĚŽNÉ, OBVYKLÉ

návyk
navykat
navyknout
neobvykle
neobvyklý
nezvykle
nezvyklý
obvykle
obvyklý
odvykat
odvyknout
zlozvyk
zvyk
zvyklost
zvyklý

ŽVÝKAT

NĚCO KOUSAT, POVALOVAT V ÚSTECH

přežvýkavec

přežvykovat

žvýkáčí

žvýkačka

žvýkání

ŽVÝKAT

VYDRA

ŽIVOČICH ŽIJÍCÍ U VODY

VYDRA

vydrovka

vydří

VÝR

DRUH SOVY

VÝR

výří

POZOR NA:

Na stromě seděl výr.

×

Vodní vír se točil na hladině.

VYŽLE

VELMI HUBENÝ ČLOVĚK NEBO HUBENÉ PLEMENO LOVECKÉHO PSA

VYŽLE

POVYK

ROZRUCH, RUŠNO, NAŘÍKÁNÍ

povykání
povykovat

POVYK

VÝHEŇ

OHNIŠTĚ S VELKÝM ŽÁREM NEBO VELKÉ HORKO

VÝHEŇ

VLASTNÍ JMÉNA

Vyškov

Výtoň

SLOVA S PŘEDPONOU VY-, VÝ-

PŘEDPONY VY-, VÝ-

VY-

VÝ-

SLOVA S VÍCE PŘEDPONAMI

NE-VY-

nevyhrát, nevysypat,
nevypočítat...

PO-VY-

povyskočit,
povytáhnout...

DO-VY-

dovyprávět,
dovysílat...

OD-VY-

odvysílat,
odvyprávět...

PŘE-VY-

převyprávět,
převychovat...

BEZ-VY-

bezvýznamný,
bevýhradně...

POZOR NA:

VIDĚT

Viděli jsme v lese lišku.

VISET

Na zdi visely hodiny.

VINOUT

Maminka zavínula miminko.

VIKLAT

Viklá se mi zub.

PODSTATNÁ JMÉNA

výroba
výjezd
vysvědčení
výkres
výnos
výraz
výsměch
výhra
výbava

výběžek
vyslanec
výhled
výdech
vynález
vydavatel
výšivka
vykřičník

výlet
výbor
výbuch
výrobek
vyhlídka
výběr
výsledek
východ

vyjádření
vycházka
výhrada
výhybka
vybíjená
výcvik
vysavač
výdělek
výdej

PŘÍDAVNÁ JMÉNA

vyrobený
vypůjčený
vymalovaný
vykreslený
vyplněný
výrazný
vyzkoušený
vyvěšený
vybavený

vyčesaný
vynechaný
vykvetlý
vydýchaný
vynalézavý
vykácený
vyšitý
vyjádřený

vycházkový
vystavený
vyhlášený
vydlážděný
vycvičený
vysušený
vydělaný
vydaný

výletní
výborný
vyhozený
vymyšlený
vycpaný
vybraný
vyléčený
východní

PŘÍSLOVCE

vydatně
vytrvale
vypočítavě
výrazně
vylekaně
vyspěle
vyváženě

významně
vystrašeně
vyzývavě
vychovaně
výjimečně
výstředně
vyhýbavě

vyčerpáně
výhledově
výhradně
vyčítavě
výhružně
výtvarně
výborně

SLOVESA

vyrobit
vynést
vyčarovat
vykreslit
vynosit
vyrazit
vykonat
vyhrát
vybarvit

vyčíst
vyslat
vyhlédnout
vyskočit
vynalézat
vyset
(vyset hrách)
vyrůst

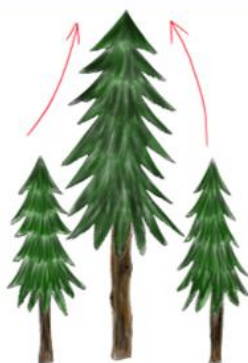
vykřiknout
vychovat
vyjádřit
vycházet
vyhrabat
vyhnout
vybít
vycvičit
vysát

vydělat
vydat
vyletět
vyjít
vyrýt
vytrhat
vybrat
vysledovat
vylézt

VY

VYSOKÝ

VÝT

VÝSKAT

ZVYKAT

ŽVÝKAT

VYDRA

VÝR

VYŽLE

POVYK

VÝHEŇ

PŘEDPONY VY-, VÝ-

VY-

VÝ-

Vyjmenovaná slova po Z – činnosti a hry:

Hláskovaná

Vyjmenované slovo: všechna vyjmenovaná slova po Z (možno využít i u jiné souhlásky)

Pomůcky: obrázkové kartičky s vyjmenovanými slovy k dané hlásce

Cíl: upevnění vyjmenovaných slov po Z pomocí obrazového materiálu a pohybu

Fáze osvojení: 1 – Seznámení s vyjmenovanými slovy

Popis aktivity: Obrázkové kartičky nakopírujeme tak, aby měl každý žák jednu kartičku, kterou si vylosují a nikomu neukazují. Na signál se pohybují po třídě a snaží se vytvořit skupinky stejných vyjmenovaných slov. Dorozumívát se mohou pouze tím způsobem, že budou hláskovat slova, která si vylosovala. Poté co se jim povede vytvořit skupiny, vyhláskují nahlas společně své slovo, ostatní mají za úkol poznat, o jaké slovo se jedná.

Kam patřím?

Vyjmenované slovo: všechna vyjmenovaná slova po Z (možno využít i u jiné souhlásky)

Pomůcky: slovníček, papíry/ kartony s nápisem **Y** a **I**

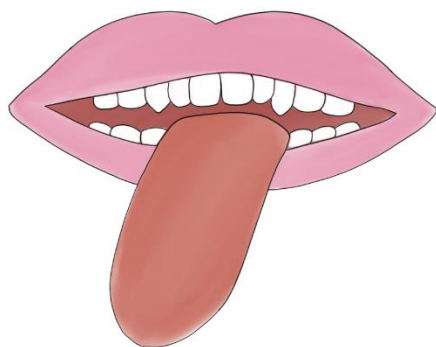
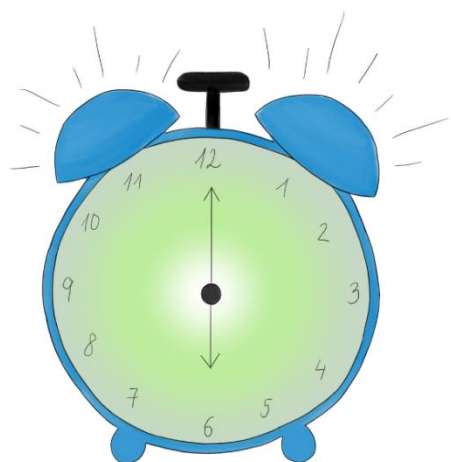
Cíl: upevnění vyjmenovaných, příbuzných slov a akusticky shodných dvojic

Fáze osvojení: 5 – Souhrnná cvičení a opakování

Popis aktivity: Na začátku aktivity dáme žákům čas, aby si prolistovali slovníček, pročetli si vyjmenovaná, příbuzná slova a akusticky shodné dvojice slov. Poté každému žákovi pošeptáme nějaké slovo obsahující obojetnou souhlásku **Z** ve slabice *zi/zí/zy/zý* (je vhodné si seznam slov připravit předem, využíváme dvojice akusticky shodných slov, slova vyjmenovaná, příbuzná, ale také slova, která nejsou ani vyjmenovaná ani příbuzná). Poté třídu rozdělíme na 2 části, každou označíme nápisem jednoho z **Y/ I**. Žáci mají poté za úkol přesunout se k danému **Y/ I** podle toho, jaké by doplnili do jejich slova. Když jsou žáci rozděleni, každý nahlas řekne své slovo a odůvodní své rozhodnutí pro **Y/ I** („Jedná se o slovo vyjmenované, slovo příbuzné ke slovu..., nejedná se ani o slovo vyjmenované ani příbuzné).

Vyjmenovaná slova po Z

BRZY
JAZYK
NAZÝVAT SE
RUZYNĚ

BRZY

ČASNĚ, ZANEDLOUHO

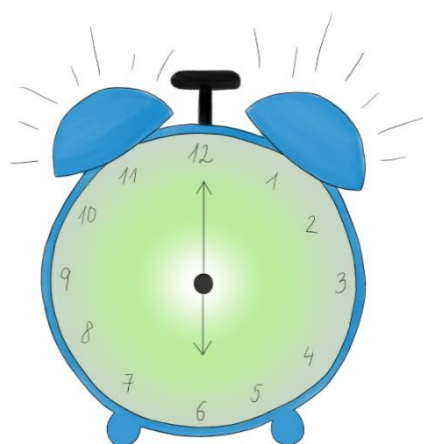
POZOR NA:

Každý den vstávám brzy
ráno.

×

Přijede za námi brzičko.

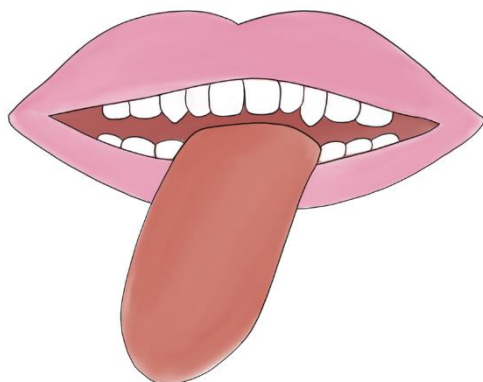
BRZY

JAZYK

ORGÁN V DUTINĚ ÚSTNÍ

JAZYK

cizojazyčný
dvojjazyčný
jazýček
jazykolam
jazykověda
jazykovědec
jazykový
jazykozpyt
jazylka

NAZÝVAT SE

JMENO VAT SE

nazývat

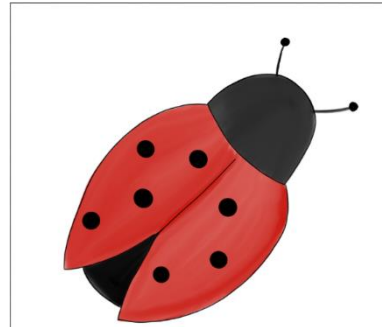
ozývat se

vyzývat

vyzývavý

vzývat

NAZÝVAT SE

*Slunéčko
Sedmitečné*

POZOR NA:

Tento brouk se nazývá
chroust.

Když jsem unavený, hodně
se nazívám.

Nezapomeň si vzít deštník.

RUZYNĚ

NÁZEV MĚSTA

Ruzyňský

RUZYNĚ

BRZY

JAZYK

NAZÝVAT SE

Slunéčko
Sedmitečné

RUZYNĚ

LYŽE

SLEPÝŠ

NÁBYTEK

SÝČEK

VÝHEŇ

RUZYNĚ

PYKAT

PŘÍBYTEK

MY

BYDLIT

SYROVÝ

ZPYTOVAT

BRZY

VYDRA

LÝTKO

VY-, VÝ-

MYSLIT

SYCHRAVÝ

NETOPÝR

SLYŠET

VYŽLE

SYN

DMÝCHAT

BYSTRÝ

ŽVÝKAT

NAZÝVAT SE

HMYZ

BÝK

BLÝSKAT SE

SÝKORA

ZAMYKAT

ČEPÝŘIT SE

VÝR

SYČET

RUZYNĚ

OBYVATEL

PÝŘIT SE

VY

PLYNOUT

BYT

NACHOMÝTNOUT SE

JAZYK

VZLYKAT

SÝR

ZVYKAT

DMÝCHAT

PYKAT

LÝTKO

NAZÝVAT SE

NÁBYTEK

SÝČEK

VYDRA

SYN

SMÝKAT

Závěr

V současné době se školský systém a především samotní pedagogové potýkají s obtížemi v oblasti obsahu, rozložení učiva a především motivace v předmětu českého jazyka. Pro žáky bývá často osvojení pravidel českého jazyka obtížné, a proto bylo cílem práce vytvořit program, který bude nápomocný pro osvojení deklarovaného učiva.

Prvním cílem práce byla identifikace obtížného učiva českého jazyka na 1. stupni základních škol. V počáteční fázi byl proveden rozbor učiva, které spadá dle rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání do 1. a 2. období jazykové výchovy na 1. stupni základní školy. Na základě rozboru bylo vybráno několik obtížných témat, která se stala součástí dotazníkového šetření, které proběhlo mezi pedagogy 1. stupně.

K tomuto cíli byla položena výzkumná otázka: „Které oblasti českého jazyka na 1. stupni základních škol jsou dle pedagogů nejobtížnější?“. Díky dotazníkovému šetření bylo zjištěno, že za nejobtížnější učivo považují pedagogové 1. stupně učivo vyjmenovaných a příbuzných slov.

Druhým cílem práce bylo sestavení programu k výuce deklarovaného obtížného učiva českého jazyka a jeho následné ověření pedagogy na 1. stupni základních škol. Na základě výsledků dotazníkového šetření byla provedena rešerše v oblasti didaktických pomůcek a aktivit, které lze aplikovat ve spojení s učivem vyjmenovaných a příbuzných slov.

Dalším krokem bylo vytvoření samotného programu ve formátu PDF, který se nazývá „Slovníček pro chytrý jazýček“. Slovník je založen na propojení učiva s obrazovým materiálem a jeho součástí jsou také metodické pokyny a návrhy na činnosti, které lze v rámci výuky vyjmenovaných a příbuzných slov aplikovat.

K druhému cíli se vztahovali celkem 3 výzkumné otázky. První z nich se zabývá způsobem ověření vytvořeného programu. První fází ověření bylo nabídnutí programu 4 pedagogům, kteří ho vyzkoušeli ve své výuce. Ve druhé fázi proběhli s pedagogy strukturované rozhovory, při nichž odpověděli na několik otázek.

Díky strukturovaným rozhovorům byla zodpovězena další výzkumná otázka: „Jaká forma programu je pro aplikaci ve výuce nejvhodnější?“. Všem pedagogům vyhovovala elektronická forma programu. Někteří by k ní přidali také tištěnou verzi.

Poslední výzkumná otázka se zabývala obsahem a celkovou podobou vytvořeného programu a jeho vhodností pro použití v praxi. Celková podoba a náplň programu všem dotazovaným pedagogům vyhovovala a velmi ocenili grafické znázornění jednotlivých vyjmenovaných slov a taktéž variabilitu celého programu. Všichni dotazovaní plánují program dále využívat při výuce.

Diplomová práce a především vytvořený program by měli být nápomocni pedagogům, žákům, rodinným příslušníkům a také studentům učitelství pro 1. stupeň základních škol při seznamování s učivem vyjmenovaných a příbuzných slov.

Knižní zdroje:

- BRABCOVÁ R., 1990. *Didaktika českého jazyka*. Praha: SPN, ISBN: 80-04-24251-0
- ČECHOVÁ M., STYBLÍK V., 1998. *Čeština a její vyučování*. Praha: SPN, ISBN: 80-85937-47-6
- DOLEŽALOVÁ A. B., 2018. *Český jazyk 3*. Brno: Nová škola, s.r.o., ISBN: 978-80-7600-041-4
- DOLEŽALOVÁ A. B., 2017. *Český jazyk 4*. Brno: Nová škola, s.r.o., ISBN: 978-80-7289-906-7
- DOLEŽALOVÁ A. B., 2020. *Český jazyk 5*. Brno: Nová škola, s.r.o., ISBN: 978-80-7600-138-1
- HAVRÁNEK B., JEDLIČKA A., 2002. *Stručná mluvnice česká*. Praha: Fortuna, ISBN: 80-7168-555-0
- KOMENSKÝ J. A., 1948. *Velká didaktika*. Brno: KOMENIUM, ISBN: 1863-254
- KONŮPKOVÁ M., MARKOVÁ H., 2017. *Český jazyk 2*. Brno: Nová škola, s.r.o., ISBN: 978-801-7289-885-5
- KVAČKOVÁ J., KVAČKOVÁ K., 2011. *Vyjmenovaná slova od B po Z: doplňovací a hravá cvičení pro 4. ročník*. Brno: Nová škola, 2011. ISBN 978-80-7289-364-5.
- MARTINCOVÁ O., 1993. *Pravidla českého pravopisu*. Praha: Pansofia, ISBN 80-901 373-6-9
- MELICHAR J., STYBLÍK V., 2009. *Český jazyk, Přehled učiva základní školy*. Praha: Fortuna, ISBN: 80-7168-892-4
- PIAGET J., INHELDEROVÁ B., 1997. *Psychologie dítěte*. Praha: Portál s. r. o., ISBN: 80-7178-146-0
- SKUTIL M., 2011. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál s. r. o., ISBN: 978-80-7367-778-7
- STANĚK M., 2019 *Vyjmenovaná slova a slova příbuzná*. Praha: V lavici, ISBN 978-80-88368-16-8.
- ŠAUR V., 2004. *Pravidla českého pravopisu*. Praha: Ottovo nakladatelství, ISBN: 978-80-7451-169-1
- ŠPLÍCHAL A., 2018. *Český jazyk: sýčku, nesýčkuj!*. Dubicko: INFOA, Mozaika, ISBN 978-80-7547-317-2.
- VÁGNEROVÁ M., 2012. *Vývojová psychologie*. Praha: Karolinum, ISBN: 978-80-246-2153-1
- VLADYKA P., 2018. *Učení a paměť pravou hemisférou*. Praha: Euromedia Group, a. s. – Knižní klub, ISBN: 978-80-242-6064-8

Ostatní zdroje:

Český jazyk 3. třída [online]. Aktualizováno 2020 [vid. 07. 03. 2023] Dostupné z <https://skolakov.eu/cesky-jazyk-3-trida>

Český jazyk a literatura – 3. ročník [online]. Aktualizováno 2022 [vid. 17. 02. 2023] Dostupné z https://www.alter.cz/shop?term_id=26

Český jazyk a literatura pro 3. ročník [online]. Aktualizováno 2022 [vid. 17. 02. 2023] Dostupné z <https://www.nns.cz/blog/cesky-jazyk-1-stupen/#kotva03>

Drama v kostce [online]. Aktualizováno 2022 [vid. 02. 03. 2023] Dostupné z <https://drive.google.com/file/d/1RYOOb4LOZTFxFLUJFKWpbDmu7dWxGIBT/view>

Katalog pro první stupeň ZŠ [online]. Aktualizováno 2022 [vid. 17. 02. 2023] Dostupné z <https://www.etaktik.cz/UserFiles/Image/1650954130katalog-1st-2022-2023-mid.pdf>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Aktualizováno 01. 2021 [vid. 08. 01. 2023] Dostupné z <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

Školička s Dádou [online]. Aktualizováno 2016 [vid. 20. 02. 2023] Dostupné z https://www.youtube.com/watch?v=nGh_6zpf64A&list=OLAK5uy_lthHuQcHOjPTZyXCEJtxRgHTjCYNB6yyE&index=2

Učební osnovy českého jazyka na 1. stupni [online]. Aktualizováno 2020 [vid. 04. 03. 2023] Dostupné z https://www.survio.com/survey/d/M2I1N4T6R4H9F2R9G?fbclid=IwAR2wY-VMibqnT_1OJMP2S1LneCV5RbL9tgqu-FlGeLlvcC07eo8dOFdJRH0

Vyjmenovaná slova [online]. [vid. 07. 03. 2023] Dostupné z <https://www.umimecesky.cz/cviceni-i-y-vyjmenovana-slova>

Vyjmenovaná slova [online]. Aktualizováno 2023 [vid. 07. 03. 2023] Dostupné z <https://www.mojcestina.cz/vyjmenovana-slova>

Vyjmenovaná slova [online]. [vid. 07. 03. 2023] Dostupné z http://www.onlinecviceni.cz/exc/pub_list_exc.php?action=show&class=3&subject=%C4%8Cesk%C3%BD+jazyk&search1=03.+Vyjmenovan%C3%A1+slova#selid